پرۆژەی تیشك 12

سەدەیەك تەمەنی نوورین

مامۆستا عەبدولكەریمی مودەڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە

PDF4Kurd

ئامادەكردنی

عەبدولدائیم مەعروف هەورامانی

2007زایینی –1428كۆچی

پیشگ تیشك

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

ناوی کتێب: سەدەیەك تەمەنی نوورین، مامۆستا عەبدولکەریمی مودەڕڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە
نووسینی: عەبدولدائیم مەعروف هەورامانی
ژمارەی سپاردن: (269) ساڵی 2007
شوێنی چاپ: کۆمپانیای چاپ و پەخشی نووسەر / 07703612141
نۆرەی چاپ: یەکەم
ساڵی چاپ: 2007
لە بڵاوکراوەکانی: پرۆژەی (تیشك)، زنجیرە (12)
ناونیشانی پرۆژە لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت: www.tishkbooks.com
ئیمەیلی پرۆژە: tishkbooks@yahoo.com
info@tishkbooks.com

نامەی محەمەدی مەلا کەریم سەبارەت بە چاپکردنی ئەم دەستووسە

برای ئازیزو خۆشەویستم کاک (عبدالدائمی
هەورامانی)م ئاسی کە خەڵکی گوندی (نارنجەڵە)ی
لای (بیارە) یەو قوتابیی ماجستێرەو، نامەکەی
لە بارەی تەفسیرەکانی باوکی رەحمەتیمان (مەلا
عبدالکریمی مدرس) ەوەیە.

کاک عبدالدائم داوای رەزامەندیی لەوە
لێ کردم (لە خۆم و لە براو خوشکەکانم) بەوێنەیە
کە هەموو مافە شەرعییەکانی موڵکییەتی باوکم بۆ
ئێمە گەڕاوەتەوە، کە لە بارەی تەفسیرەکانی
باوکمەوە ئەنووسێ و، کۆمەڵێک وتاریشی لە بارەی
باوکمەوە لە رۆژنامەو گۆڤارەکاندا بڵاو کردووەتەوەو
ئەیەوێ لە شێوەی کتێبێکدا لە چاپیان بدا.

سەبارەت بە نووسینی نامەی ماجستێرەکەی
لە سەر تەفسیرەکان، دیارە کە باوکم هەر کتێبێکی
لە چاپ دا، بەو لە چاپدانە مافی ئەوەی بە خەڵک
داوە کە چۆنی بە باش ئەزانن مامەڵەیان لەگەڵ بکەن

— ١ —

تەنها بە جۆرێ نەبێ، کە بە هەر جۆرێ بووە، زیان
بە باوکم و بە کتێبەکەی بگەیەنێ. کەواتە لەم
چوارچێوەدا جێی هەیە بیانگابە بابەتی لەسەر
نووسینی نامەی ماجستێرەکەی.

وتارەکانیشی دیارە وتاری موڵکی خۆینی و
چۆنی ئەوێ ئەتعاتێ بە و جۆرە مامەڵەیان لەگەڵ بکا.
ئێمەیشی هەر ئەوەمان بۆ هەیە ئەگەر، خوانەکردە
ناشایانی لەبارەی باوکمەوە تیایاندا نووسیبێ،
ئێمە داوای مافی خۆمانی لێ بکەین. ئەم هەرچیە
دیارە تەفسیرەکانیشی ئەگرێتەوە

بۆیە بە ناوی خۆم و براو خوشکەکانمەوە،
هەر لە ئێستاوە، سوپاسی گەرمی ئەکەم لەسەر
ئەم دوو کارەی کە ئەیانکا و، پیرۆزبایی
هەردوو بەرهەمەکەی لێ ئەکەم و، داوای ئەوەم
لە خواوەندی گەورە هەیە لەم کارانەی و لە
هەموو کارێکی خێردا سەرکەوتووی کا.

سلێمانی - محمدی مەلا کریم

١٤/٢/٢٠٠٧

پێشەكی

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله

زۆر غەمم بوو كە گەنجی موسڵمان مامۆستا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس نەناسێ، پەرتوكی نەخوێنێتەوە، لە فەلسەفەی تێنەگات، لەبەر تۆزێ قەوزە لە گەوهەری ئەم دەریایە بێبەش بێ، كە هیچ زانایەك نییە بێ هەڵە بێ، هیچ پەرتوكێك نییە بێ پەڵە بێ، تەنهاو تەنها قورئان نەبێ.

وەلێ لە فەزڵی خواوە هەست بە جۆرە گۆڕانێك لە گەنجی موسڵماندا دەكرێ، هەست بە وەرچەرخانێكی هزری دەكرێ، بیرفراوانییەك بەدی دەكرێ، خۆ بەخاوەن زانین و كەڵك وەرگرتن لە كەسایەتییە گەورەكان ئەتروكێتەوەو غەمی غەمباران دەرەوێنێتەوە.

ئێمە هەموومان یەكین، مەلایەك، شێخێك، سۆفییەك، گروپیەكی ئیسلامیی، گەنجێكی مزگەوت، نووسەرێك، شاعیرێك، ڕۆشنبیرێك..، بە مەرجی پاكییەتی و ڕاستی لەگەڵ خوادا..

مامۆستا مەلا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس، هێمای مەلایەكی مێژەر پاك، چرا بۆ كتێبخانەی كوردی، مۆم بۆ ڕێبوارانی ڕێگەی تەسەوفی ڕاستەقینە، ڕەمز بۆ توانەوەو ماندوونەبوون لە پێناو داگیرسانی ڕووناكی.. دوای وەفاتی ڕاگەیاندنی لایەنەكان بە حكومەتیشەوە كردیان بەڕێز لێوەوەو هێندەی گۆرانی بێژێك حورمەتی تازیەی ئەم پیرە ماندووە كوردەیان نەگرت.

ئیتر نازانم لەبەر ئەوەبوو كوردەو ئەوانیش هەر ئەوەندە ڕێزی زانایەك دەزانن كە كورد بێ!! یان لەبەر مێزەرەی پاك و سپی و ناوی مەلایە بە مامۆستای مودەڕڕیسەوەو ئەوانیش پێی قەڵسن!! یان حزبایەتی گەورەیی و خزمەت و پاكی لەبیر بردۆتەوەو شتی تری خستووەتە بریان!! كورتی و پوختی دەمەوێ بۆ مێژوو بنووسم، كە دەوڵەتێك هەبوو ڕێزی زانایانی خۆی نەدەزانی..

بە هەرحاڵ پرۆژەی تیشك ئەم جارە تیشكیان خستە سەر ئەم گەورە پیاوەو بۆ زیاتر تێگەیاندنی نەوەی نوێ لە ژیان و بەسەرهاتی ئەم كەڵە زانایەو وشیاركردنەوەی موسڵمان و ڕۆشنبیركردنیان بە داستانی ئەو قارەمانەی زۆر سوچی كتێبخانەی كوردی پڕ كردەوە و چەندین زاناو شاعیری ئەم گەلەی لە نێو تەپوتۆزی لەبیرچوونەوە دەرهێناو لەسەر سەكۆی زانست بە كوردو غەیرەكوردیشی ناساند، چەندین مامۆستای مێزەر پاكی پێگەیاندو مزگەوتی ئەم وڵاتەی كردە چراخان و لە كوردستانی ئەم دیوو ئەو دیوودا نووری زانستی داگیرساند.

لە لایەكی تریشەوە ئەم كارە مەزنەی تیشك و هەر كارو خزمەتێك كە كراوەو دەكرێ لە پێناو بەرز ڕاگرتنی نرخی ئەم زانا بێنازە، خزمەتێكە بەو هەمووە خزمەتەی مامۆستای مودەڕڕیس و وەفاو یادەوەرییە كە بۆ ئەو ڕۆحە پاكەی هەتا هەتایە بە پاكی دەمێنێتەوە بۆ ئەو قەڵەمە بڕشتەی جارێ نوكی دەگێڕاندە شیعرە بەرزەكانی نالی و مەحوی و مەولەوی.. جارێ لە خزمەت تەفسیری قورئاندا دەگریاو جارێ شیعری دەهۆنییەوەو بەهارو گوڵزاری دەلاواندەوەو بە نامەیەك هۆشیاری دەدایە گەل و بۆ نەفامی گەل هۆن هۆن فرمێسكی دەباراند..

(ڕۆژگاری ژیانم) كە دەستنوسێكی مامۆستای مودەڕڕیسەو وردو درشتی ژیانی خۆی تێدا نووسیوەو تا ساڵی (1969)و هەندێ جار لە ژیانەكەی خۆی دەردەچێ و باس و خواسی زۆر شوێن و كەسایەتی و نامەكانیان دێنێتە نێو باسەكەو لەسەر هەندێكیان زۆر دەوەستێ و غەمی دڵی ناسكی دورە وڵاتی دەرەوێنێتەوە.

لە پێش وەفاتی مامۆستای مودەڕڕیسدا دەستم دایە كورت كردنەوەو لابردنی ئەوەی پەیوەست نییە بە خودی ژیانەكەوەو دەمویست كە تەواوم كرد بیبەمە حزوری مامۆستاو لە دوای (1969) هەر بەو چەشنە تەواوی كەم.

لەم كاتەدا لە ستافی ڕۆژنامەی (كۆمەڵ)ەوە تەلەفۆنیان بۆ كردم و هەواڵی كۆچی دوایی مامۆستایان دامێ و داوای

بابەتێكیان لێكردم، منیش بەو شپرزیی و تازیەبارییەوەو بە چاوی ئەسریناوییەوە ئەو شەوە بابەتێكم نووسی و بۆم بردن و نیوە دەستنوسەكەشم هەر برد، بابەتەكەی خۆم كە بەناونیشانی (سەدەیەك توانەوە بۆ داگیرساندنی مۆمێك . ژیاننامەی گەورە زانای كورد مامۆستا مەلا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس) لە ژمارە (188)و (189)دا بلاوكرایەوەو زۆریش هانیاندام بۆ تەواوكردنی دەستنووسەكەو منیش دەستم لیَ جولاندو بە كۆمەكی خوا تەواوم كردو لە گۆڤاری ستاندەر لە ژێر ناونیشانی (پاش زیاتر لە سەدەیەك لە تەمەنی نورین، مامۆستای مودەڕڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە) لە ژمارە (1–10) بلاوكرایەوە.

پرۆژەی تیشكیش بە چاكی زانی لە دوو توێی كتێبێكدا بە چاپی بگەیەنێت و برام مامۆستا ئارام عەلی سەعید پێشنیاری بۆ كردم ئەوەی كۆمەڵ بێنمەوە گۆڕێ، خۆیشم بە چاكم زانی و بۆ دووبارەنەبوونەوەی بابەتەكە هەندێ لەوەی زیاتر مامۆستا ئاشنا بە خوێنەر دەكاو لە كۆمەڵ بلاوم كردووەتەوە بێنمەوە گۆڕێ و ئالوگۆڕێكی تێدا بكەم و هەندێ بابەتی ماستەرنامەكەش تەرجەمەی كوردی بكەم و پلانی كتێبەكە بەم چەشنە بێت:

. نازناوەكانی مامۆستای مودەڕڕیس.

. سیفاتەكانی.

. كاردانەوەی زانایان لەسەری.

. وەسف و ثەنای زانایان لەسەری.

. ئەو پلەو وەزیفانەی بینیویەتی.

. مامۆستاو قوتابیانی.

. نووسراوەكانی.

. ناساندنی ڕۆژگاری ژیانم.

. مامۆستای مودەڕڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە.

. كۆتا ژیانی مودەڕڕیس و كۆچی دوایی (1969 . 2005).

. جوانترین وەفا.

. پێڕست.

لە كۆتایی ئەم پێشەكییەدا دەمەوێ سوپاسی ڕۆژنامەی كۆمەڵ و گۆڤاری ستاندەرو پرۆژەی تیشك بكەم و خوا پایەداریان بكات، ئەزیزانم گەر هەڵەو پەڵەیەكتان بینی لەم كتێبە لێم ببورن و خوا لە منو لە ئێوەو لە مامۆستای مودەڕڕیسیش خۆش بێ و هەرهەمووومان بە بەهەشتی بەرین شاد بكات.

وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم.

11/محرم/1427ك

2007/1/30م

گوندی وێنە

نازناوەکانی مامۆستای مودەڕڕیس

مامۆستای مودەڕڕیس نازناوێکی زۆری هەیەو لە هەموویان دیارتر (مودەڕڕیس)ە، کە بەمانای (وانە بێژ) دێت، ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە (25) ساڵ لە بیارەدا وانەی وتووەتەوە[1]. خۆیشی هێما بەم نازناوە دەداتو لە کۆتایی کتێبی (فوائد الفوائح)دا دەفەرموێ: "فقیر مؤلف عبدالکریم فرزند محمد مشهور بـ مدرس)[2].

یەکێکی تر لە لەنازناوەکانی بریتییە لە (نامی) کە ئەمەش نازناوی شیعرییەتیو لە شیعرە کوردیو فارسییەکانیدا بەکاری دێنێت، بەڵام لە شیعرە عەرەبییەکانیدا بەکاری ناهێنێ، هەربۆیە لە نێوەندی عێراقدا بەم نازناوە نەناسراوە.

هەر بەم نازناوەوە سێ پەرتووکی بەچاپگەیاندووە کە برتین لە:

1. بەدیعو عەرزوی نامی.
2. تەفسیری نامی.
3. خولاصەی تەفسیری نامی.

هەروەها ووشەی نامی لە کۆتایی زۆرێك لە شیعرەکانیدا بەدیدەکەی وەك:

(نامی) ئەناڵی لە دەرگای ڕەحمەت
بۆ عەفوی خۆیو ماباقی ئوممەت[3]

یان:

(نامی) بۆ مەولای ساداتی کیرام
دیاری ئەنێرێ بە بەستەی سەلام[4]

یان:

(نامی) ئەم نامە ئەنووسێت بۆتان
واتە خادیم بن بۆ خودای خۆتان[5]

لەگەڵ ئەم دوو نازناوەدا مامۆستای مودەڕڕیس ناوەکەی پاڵ دەدرێتە پەنای هەندێ شوێن، وەك:

. مامۆستا عەبدولکەریمی بیارە، لەبەر ئەوەی لەوێ زۆر ماوەتەوە.
. مامۆستا عەبدولکەریمی شارەزووری[6]، دەدرێتە پاڵ شوێنی هۆزەکەی.
. مامۆستا عەبدولکەریمی کوردی[7]، دەدرێتە پاڵ گەلەکەی.

---

[1] بنواڕە (رسالة سراج القلوب)، شێخ عثمان محمد سراج الدين الثاني : 76 .
[2] فوائد الفوائح در شرح منظومة (فوائح) : 369 .
[3] تەفسیری نامی : 224/7 .
[4] خولاصەی تەفسیری نامی :631/3 .
[5] بەدیع و عەروزی نامی : 8 .
[6] وەك لە کۆتایی پەرتوکی رسائل العرفان : 214 و نامەی هوشیار:205 ورسائل الرحمه: 109و283 دا هاتووە .
[7] وەك لە کۆتایی پەرتوکی (إرشاد الأنام إلى أركان الإسلام)دا دەفەرموێ: (وأنا المؤلف في المدرسة الگيلانية ببغداد المحروسة ، عبدالكريم محمد الكردي الشهرزوري): 258 .

سیفاتی مامۆستای مودەڕڕیس

مامۆستای مودەڕڕیس باڵای ناوەندیو بەرەو كورتی دەنواندو لەم دواییانەداو لە كاتی نەخۆشیو پیریدا زۆر بچوكی دەنواند وەك هێمنی شاعیر لەوەسفیدا دەڵێ: "جارێك لەگەڵ چەند مامۆستای گەورەو ماقوڵ لە بارەگای حەزرەتی غەوس لە حوجرە تەنگو چكۆلەكەیدا لە خزمەتی مامۆستا دانیشتبووین، من ئەم بیرەم بەمێشكدا دەهات ئەگەر هەموو نووسینە بەنرخەكانی ئەم مامۆستا كورتە باڵا، ڕەزا سوكە، خوێن شیرینو قسە خۆشە بێنیو لە تایەكی تەرازووی باویو جەستەی لاوازی خۆشی لەتایەكەی دیكە بخەی، ئایا سەری وەمیچی حوجرەكەی ناكەوێ"[1].

بەردەوام جبەی لەبەر كردووەو زۆر حەزی بەڕەنگی قاوەیی دەكرد[2]، مێزەرێكی سپی جوان ڕەنگی لەسەر دەناو بەبینینی دڵی سپیو خاوێن دەكردەوەو پاكیو نەزاهەتی مامۆستاشی دەگەیاند.

زانایەكی لەخواترسو زیرەكو وەڵام بەدەست بوو، زمان پاراوێكی خۆش قسەو گفت بوو، مامۆستا تاهیری بەحركی لەوەسفیدا دەڵا: بەڕاستی مەجلیسی پڕخێرو بەرەكەتبوون باسی دنیات بەخۆشی دەبیست، ئەوماوەی لە خزمەتی دەمایەوە هەستت بەخۆشی دەكردن لەتوبا هەڵنەستی"[3].

قوتابیانی خۆی زۆر خۆشدەویستو هەمیشە لێبوردەیی بەرامبەر بەكار دەهێنانو بگرە تەنها ژیانی ناو فەقێیانو مزگەوتی بەژیان دەزانی[4].

مامۆستا زۆر بەوەفابوو، بەڵكە لە هەموو سیفەتەكانی تری، ئەم سیفەتەی دیارتر بوو[5] ئەمەش بەڕوونی لە كتێبەكانیدا بەرچاو دەكەوێ.. كە هەركەس چاكەیەكی لەگەڵ كردبێت لەبیری ناكاتو باسی دەكاتو بەنزای خێر بەسەری دەكاتەوەن بۆ نموونە بنواڕە علماؤنا[6]چۆن وەسفی شێخ جەمیلی تالەبانیو هەردوو كوڕەكەی شێخ عەلیو شێخ عەبدوڕڕەحمان دەكات، یان چۆن وەسفی شێخ عومەری قەرەداغی لە ڕۆژگاری ژیانم (84 . 92)دا دەكات[7]و هەر لەو سەرچاوەدا باسی دوو گەنجی سلێمانی موحەممەد ساڵحو موحەممەد سەعید دەكاو پیاوەتییان لەیاد ناكات كە وەختێ فەقێ بووە یارمەتییان داوە[8] هەروەها بنواڕە ئەو وەفایەی كە بەرامبەر بەشێخی بیارە هەیەتیو چۆنی دەلاوێنێتەوە لە بنەماڵەی زانیاراندا[9].

یەكێكی تر لە سیفەتە بەرزەكانی مامۆستا، موتالەعەی چڕوپڕو بەردەوامەو هیچ كاتێك دەرسێكی بەبێ موتالاو خۆ حازركردن نەوتووەتەوە، ئەمەش یەكێكە لە ئامۆژگارییەكانی ئیبن قەرەداغی كە پیادەیكردووە.

مامۆستای مودەڕڕیس زۆر غەمخۆری گەلەكەی بوو، كە دەیبینی ڕۆژ بەڕۆژ نەزانی ئاوقایان دەبێتو دەكەونە گێژاویەوە هەربۆیە دەبینی بوێرانە دەستیدایە نووسین بەكوردیو زۆر لایەنو سوچی خاڵی كتێبخانەی كوردی ڕۆشنو ڕووناك كردەوەو كوردیش بەزمانی خۆی توانی تەقە لە دەرگای زۆرێك لە زانستەكانی علومی قورئانو حەدیسو بدیعو عەروز.. بداتو ئەو دەرگایە بەدەستی مودەڕڕیس، خرایە سەر پشت بۆ نەوەی ڕابوونی ئیسلامیی.

---

[1] پێشەكی دیوانی نالی (چاپی دوەم)هێمن .

[2] چاوپێكەوتنێك لەگەڵ د.محمد گەزنەیی-سەرۆكی یەكێتی زانایانی ئیسلامی - بە مێژووی 2005/7/24ز، لە بارەگای یەكێتی زانایانی سلێمانی .

[3] مێژووی زانایانی كورد: 76/9 ، دەسنوسێكی مامۆستا طاهری بەحركی یە لە مەكتەبەی بەحركە .

[4] . دیمانەیەكی كورت لەگەڵ عالیەخانی كچی مامۆستای مودەریسدا، ڕۆڤار ژمارە/ 14، ل 38

[5] دیمانەیەك لەگەڵ مامۆستا محمد علی قەرەداغی ، لە 2005/7/25ز ، لە مزگەوتی گەورەی سلێمانی .

[6] علماؤنا في خدمة العلم والدين: 328 .

[7] بنواڕە ڕۆژگاری ژیانم: 84-92 .

[8] بنواڕە ڕۆژگاری ژیانم: 63 .

[9] بنواڕە بنەماڵەی زانیاران: 416 .

كاردانەوەی زانایان لەسەری

زانایان كاردانەوەیان لەسەر یەكدی بووە لە ئارامگرتن و سووربوون نووسین و داڕشتن و سەخاوەت و.. وێكچوون لە نێوانیاندا بووە، تایبەت گەر لە زەمەنێكدا ژیابن و تایبەتی تریش گەر قوتابی و مامۆستا بووبن.. تەنانەت لە شێوازی بیركردنەوەو بگرە لە هیواكانی خوێندنیشدا.

مامۆستای مودەڕڕیس ـ ڕەحمەتی خوای لێبێ ـ موتەئەسیر بووە لە ژیانی خۆیدا بە زۆرێك لە گەورە پیاوو ناوداران و زۆریش كاردانەوەیان لەسەر دروست بوونی كەسایەتیی زانستی ئەوبووە لە تەقاندنەوەی گڕو تینە شاراوەكانیی و بیرفراوانكردنی و چاندنی هیواو ئاواتی بەرزو گەورە لە نووسین و وانە وتنەوەو بەردەوامی ئەودا دەستی دیارو بەرچاویان هەیە.

وەلێ پێش ئەوەی بچمە سەر باسی ئەم كەسایەتییانە پێمخۆشە ماندووبوونی دایك و باوكی بنرخێنم لە سەرەتای گەشەی مودەڕڕیسدا كە چۆن بابی سۆفی موحەممەد دەستی دەگری و دەیخاتە سەر ڕێڕەوی خوێندن و دایكیشی ـ كە زۆر هیوای گەورەیی بە كوڕە تاقانەكەی هەیەو بە (حاجی مەلا عەبدولكەریم) نەبێ قەتاو قەت بانگی نەكردووە[1] ـ هانی بەردەوامی خوێندنی دەدا دوای كۆچی دوایی مێردەكەی، كە ئەمە وا لە مودەڕڕیس دەكات بەبێ پچڕان لەسەر خوێندنەكەی بەردەوام بێت.

مامۆستای مودەڕڕیس كاردانەوەی دوو گەورە كەسایەتی لەسەر بووە، ئەوانیش (شێخ عمری) ناسراو بە (ابن القرداغی)و (شێخ عەلائەددینی نەقشبەندی)[2]یەو مودەڕڕیس زۆر بە ڕوونی ئەمەی پێوە دیارە:

یەكەمیان: كەسایەتییەكی زانستییەو زۆر سیفاتی بەرزی لە مامۆستای مودەڕڕیسدا چاندووەو هەر لەویشەوە فێری نووسین و شێوازی تاقیق بووەو بە ڕوونی مودەڕڕیس ئەمەی وتووە: "هیچ كەسایەتییەك لە زانست و وانەبێژیدا سەرسامی نەكردووم، تەنها مامۆستام شێخ عمری قەرەداغی نەبێ"[3].هەروەها هەریەك لە شێخ موحەممەد عەلی قەرەداغی[4] و دكتۆر سەلاحەددین سەنگاوی[5]، ئەم ڕاستییەیان بۆ دووبارە كردمەوە كە مامۆستای مودەڕڕیس هەمیشە باسی (ابن القرداغی) دەكردو سەرسامی خۆی دەردەبڕی.

(ابن القرداغی) توانی كیانێك بۆ مودەڕڕیس پێك بێنێ و كەسایەتی زانستی بەهێز كات لە پێش چاوی خەڵكیدا، تایبەت كاتێك تەشریف دەباتە بیارە لە بەهاری (1347ك)داو لە پێشچاوی شێخی عەلائەددین و خەڵكی بیارەو تەنانەت ئەوانەی دژایەتی موددەریسیشیان دەكرد فەرمووی: "ئەم زاتە لە من مەلا تر ئەبێت ـ ئەگەر شێخ لوتف بفەرموێ لە گەڵیا ـ ئەوەی ئێمە زانیومانە لە خوێندنا وەری گرتووە بەهۆی تەدریسەوە ئەتوانی زیادەشی بخاتە سەر"[6].

بەردەوام نامە گۆڕینەوە لە نێوانیاندا گوزەراوەو زیاتری لە بیست نامە لە (ڕۆژگاری ژیانم)دا هاتووە لە (ابن القراغی)یەوە بۆ مامۆستای مودەڕڕیس، كە لە ڕێیانەوە ئامۆژگارییەكانی خۆی ئاراستەی مودەڕڕیس كردووە.

دیارترینی ئەم نامانە ئەو نامەیە كە سەبرو بەردەوامی لەسەر وانەبێژی دەداتە مامۆستای مودەڕڕیس لە ڕۆژگاری ساردبوونەوەو نارەحەتی مودەڕڕیس بە هۆی كۆچی دوایی خێزانی یەكەمییەوە كە تێیدا هاتووە (انشاء الله) خەریك

---

1 بنواڕە باوەشێنی دڵ بۆ چەن بەستەی گوڵ/ 9. دەستنوسێكەی لە ژیانی مودەرریس تا واردبوونە بیارە .

2 شێخ علاء الدین كوڕی شێخ عمر ضیاء الدین كوڕی شێخ عوسمانی سراجەددینی نەقشبەندی لە ساڵی (1280ك ـ 1863ز) لە دایك بووەو لە ساڵی (1373 ـ 1953) وەفاتی كردووە. بنواڕە علماؤنا: (404 ـ 406)و بنەماڵەی زانیاران (416 ـ 418).

3 بنواڕە مجلة الفتوى ژمارە (61)

4 دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 2005/7/25، لە مزگەوتی گەورەی سلێمانی.

5 دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 2005/9/18 لەماڵی خۆیان گەڕەكی ئاشتی/ سلێمانی.

6 ڕۆژگاری ژیانم، (114).

بوونت بە وانە بێژییەوە لە جاران زیاتر دەبێ و غەمی منداڵەكان لەمەدوات ناخات و (ومن یتوكل علی الله فهو حسبه)[1].

دوەمیان: (شێخ علاء الدین) كەسایەتییەكی ڕۆحییەو دەستی مودەڕڕیسی گرتووەو خستوویەتییە سەر ڕێڕەوی تەسەوف و مامۆستای مودەڕڕیسیش بە پێشەواو مرشدی ڕۆحی خۆی قەبوڵی كردووەو دوای ئەویش تەمەسوكی بە كەسی ترەوە نەكردوە.

شێخی عەلائەددین هانی مامۆستای مودەڕڕیسی داوە لەسەر خوێندن كاتێ قوتابی بووە لە خانقای (دورود)و وەك باوك چاودێری كردووەو لە ڕووی ماددیو مەعنەوی یارمەتی داوە تاییەت ڕۆژگاری گرانی گەورە[2].

سیفەتی سەخاوەت و یارمەتیدانی هەژاران هەر لەو ساتەوە لە مودەڕڕیسدا چەكەرەی كردووەو دیاردەكەی بە ئاشكرا دەبینرێ، كاتێ مامۆستای مودەڕڕیس لە بەغداد دادەنیشێ و یارمەتی لێقەوماوانی كورد دەدات كە ڕێیان دەكەوێتە بەغداد بۆ پاروە نانێكی بژێوی یان لەبەر شیفایەك بۆ نەخۆشییەكانیان، بە ڕاستی حوجرەكەی گەیلانی خانەی بێنەوایان و لێقەوماوانی كورد بوو، هەزاران كورد شاهیدی ئەم ڕاستییە دەدەن و من بۆ خۆم چەندەها جار یارمەتی مودەڕڕیسم بینیوە بۆ لێقەوماوانی كورد و داماوی بێ جێ و ڕێم دیوە لە كنجوری حوجرەكەی مامۆستای مودەڕڕیسدا حەواوە تەوەو ئۆقرەی گرتووە.

لەدوای ئەوەی مودەڕڕیس ئیجازەی مەلایەتی وەردەگرێ و لە (نێرگزەجاڕ) دەبێتە مەلا، هەر شێخی عەلائەددین دەستی دەگرێ و لە بیارە دایدەمەزرێنێ و لە پەنای شێخدا بیست و پێنج ساڵ وانە دەڵێتەوەو چەندین مامۆستای بەرز لەسەر دەستی ئیجازە وەردەگرن.

لەمەوە بۆمان دەردەكەوێ مامۆستای مودەڕڕیس زۆر موتەئەسیر بووە بە دوو كەسایەتی یەكێكیان كەسایەتییەكی بەهێزی زانستی و ئەویتریان كەسایەتییەكی ڕۆحی بەرزو پاك هەر ئەم كاردانەوەیە مامۆستای مودەڕڕیس دەكاتە زانایەكی سۆفی، دەكاتە موجتەهیدێكی دیندارو نووسراوەكانی شاهێدی ئەم ڕاستییەن.

وەسف و ثەنای زانایان لەسەری

لە گەڵ سازدانی چەند دیمانەو چاوپێكەتنێكدا لەگەڵ هەندێ زاناو ناودارو كەسایەتیدا، هەریەك بە چەشنێ وەسفی مامۆستای مودەڕڕیسی دەكردو لە ثەنای ئەودا بە جۆرێ دەپشكوا ئەمەش مشتێكە لە خەروارێك.

1. شێخ تەیيبی بەحركی:

مامۆستا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس–رحمه الله– زانایەكی بە تەقوا بوو، قەت ڕیای نەدەكردو خۆی لە دەسەلاتداران نزیك نەدەكردەوە، زۆر بە ئیخلاص بوو بۆ مەداریسی دینی، ئەوەی سەرسامی كردبووم ئەو ئەدەبە كوردانە كەوەری گرتبوو دانیشتنی چەند ساڵەی لە بەغداد پێی نەگۆڕی بوو[3].

2. مامۆستا عەبدولقادری كوڕی حاجی ڕەسولی بەحركی:

مامۆستام مودەڕڕیس–رحمه الله– هەركات یادی دەكەم وا دەزانم بەرامبەر زانای پایەبەرز ئیمامی (سیوطي) وەستاوم، هەمیشە وتوومە: بە ڕاستی ئەو (سیوطي) زەمەنی ئێمەیە، بە مەندە كۆتایی دێنم لە حەقیدا، خواڕەحممان پێ بكات بە هۆی بەرەكەت و شوێنەواری پاكییەتی ئەوەوە[4].

3. دكتۆر موحەممەد ئەحمەد گەزنی:

مامۆستای مودەڕڕیس بە نموونەی نووسەرو تاقیقیان لە نێوان زانایانی كورددا لە عێراق دێتە ژمارو بگرە لە نێو

---

[1] بنواڕە ڕۆژگاری ژیانم: (110) نامەكە بە فارسییە.

[2] بنواڕە علماؤنا في خدمة العلم والدین: 325 .

[3] دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 2005/6/24، لە ماڵی مامۆستا تاهیر بحركی برای لە بەحركە/ هەولێر.

[4] دیمانەیەك گەڵیدا لە 2005/7/28، لە حي المهندسین لە هەولێر.

زانایانی گشت عێراق، هەروەها بە دەریایەك لە زانست قەڵەم ڕەو دەکرێ لە سەرجەم زانستە عەقڵیو نەقڵییەکاندا، بە سەرچاوەی تەقواو ڕەوشی بەرزی پەسەند حساب دەکرێ.

بە ڕاستی زۆر خۆ بەکەم زانە، زۆر بە سۆزە، لەگەڵ قوتابییەکانیدا بە بەزەییە، لەگەڵ گەلەکەیداو لەگەڵ هەموو خەڵکی، بڕوای زۆر بەتینە، پشت بەخوا بەستەیەکی بەهێزە، زانستو ژیانی خۆی تەرخان کردووە بۆ خزمەتی دینی پاكو بڵاوکردنەوەی بە هەرسێ زمانی عەرەبیو کوردیو فارسی[1].

4– دکتۆر عوسمان موحەممەد غەریبی هاشمی کوردی– یەکێکە لە مجازەکانی:–

ئێستە ئەوەم دێتەوە یاد کە دکتۆر عەبدولحەمید حەمەد شەهاب العبیدی . چاودێر لەسەر دکتۆراکەم، لەبەردەم سەرجەم مامۆستایانداو لە کاتی گفتوگۆی سەر نامەی دکتۆراکە فەرمووی:

"زانای عەللامە، موحەددیثی گەورە، شێخ عەبدولفەتاح أبو غدە سەردانی مامۆستای مودەڕڕیسی کرد لە بەغداو هاتە دەرەوە بە سەرسامییەوە وتی: قەت بە بڕوامدا نە دەهات لە بەغدادا کەسانی وەك شافعی هەبن لە زەمانی خۆیدا، بگرە لەویش زاناتر!!"[2].

5. شێخ موحەممەدی بەرزنجی – یەکێکە لە مجازەکانی –:

وەك وەفاو خۆشەویستییەك، وەك ڕاستییو هاوەڵایەتییەك دەمەوێ زانیارییەکانم لەسەر عەللامەی کوردستانی، هەڵکەوتووی ڕەبباني جەنابی مامۆستا عەبدولکەریمی مودەڕڕیسی کوردی بنووسم:

بەڕاستی بەڕێزی کەسایەتییەکی زانستیو دانەرێکی گەورە بوو جێگەی سەرسامی زانایان بوو، زاناو خواناسو تێگەیشتوو وانەبێژو شەرع زانو موفتیو سەرۆکی ڕابیتەی زانایانی عێراق بوو، مامۆستا –ڕەحمەتی خوای لێبێ– زۆر بە سۆزو میهرەبان بوو بەرامبەر ئوممەی کوردی بەتایبەتیو ئوممەتی ئیسلامی بە گشتی. تایبەتی تریش بەرامبەر زانایانو پیاوچاکان هەروەها وانەبێژێکی بە توانا بوو لە هەورامانو شارەزوورو سلێمانی و کەرکوكو بەغدادا، لە قوتابخانەکەی ئەودا سەدان زاناو پسپۆڕ لە علومی عەقڵیو نەقڵیدا دەرچوونو لە زۆرینەی زانستەکاندا پەرتووكو نامیلکەی درێژو کورتی نووسیوەو ژمارەیان لە شەست تێدەپەڕێو زۆرینەیان بەچاپ گەیشتوون، من بە زۆرێکیان سەرسامم، بە تایبەت کتێبی (الوسیلة في شرح الفضیلة) و (شرح العقیدة المرضیة) و کتێبی (شەریعەتی ئیسلام) لە مەزهەبی ئیمامی شافعیدا ڕەحمەتی خوای لێ بێت[3].

6. مامۆستا عەلی باپیر:

–کە چەندین جار یەکتریان بینیوەو دان بەوەدا دەنێ کە چەندین جار وەصیەتو ئامۆژگاری مامۆستای مودەڕڕیسی پێگەیشتووە، کە بە پێویستی زانیوە بۆ کاری ئیسلامیی –:

مامۆستا . ڕەحمەتی خوای لێ بێ . خۆی یەکلا کردبووەوە بۆ علومی شەرعی بەوانە بێژیو فەتوادانو نووسین، خواپەرستو زاهیدو دنیا بە کەم گرو ئاخرەت ویست بوو، لەگەڵ گەورەیی تەمەنیداو زۆر مەشغەڵەتیدا بە غەم بوو بۆ کاروباری موسڵمانان –بە ئەندازەی ئاگاداری لێی –.

گەلێ خزمەتی گەورەی بە موسڵمانان گەیاند بە کوردو عارەبو تورکمان لە عێراقداو لە ڕێی نوسراوو فەتواو ئامۆژگارییەکانییەوە.

شایەنی وەبیرهێنانەوەیە کە خزمەتەکانی مامۆستا عەبدولکەریمی مودەڕڕیس تەنها لە بازنەی زانستە شەرعییەکاندا

---

1 بنواڕە پێشەکی (المواهب الحمیدة): 6.

2 پەیوەندییەکی تەلەفۆنی شەوی 2006/4/10 لە کۆیەوە.

3 دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 12/ربیع الأول/ 1427ھ لە ماڵی خۆیان ، سلێمانی.

نەبووەكە شێوازێكی كلاسیكی كە شكۆلی لە خۆ گرتووە، بەڵكو ئەدەبی كوردیشی گرتووەتەوە كە ڕاڤەی چەندین دیوانی شیعری كردووەو زۆرێك گرێ كوێرەی شیعری شاعیرانی كوردی وەك (نالی)و (مەحوی)و.. ڕەحمەتی خوایان لێبێت، كردۆتەوە.

وەلێ هەر ڕاستی حەقە بگوترێ . ئەم مامۆستا پایە بەرزە ئەم فەقیهە گەورە، ئەم ئەدیبە بەڕێزە، وەك پێویست حەقی خۆی نەدرایە لەلایەن گەلەكەیەوە، تایبەت لەسەر ئاستی فەرمیو سیاسیی نەبەزیندوویی‌و نە بە مردوویی . بەداخەوە. كە هیچ گومانی تێدا نییە بۆچوونی عەلمانییەت . كە مەشخەڵی قیادەی سیاسیی ڕەسمی كوردە . دەستیان هەبوو چۆن دەست بونێك لەم هەڵوێستە نەیارە سووك‌و بێ ڕێزەدا(1).

7. مامۆستا نوری فارس

بەم چەند شیعرە عەرەبییە بەشداری كردو فەرمووی:

عـــلماء امة الهدى أرواحنا

لهم الفدى سور لدينك خافر

ألقت مواكبهم بكوبة من ال

كـــرد الهداة بهم تقر نواظر

من بينهم زين الشيوخ شيخنا

عبدالكـــريم لدين أحمد ناشر

بوركت يا ابن الكردي سوف تفاخر

امم بكم وبعلـــمكم ستناظر

لخوالـد الكتب العظام نـــوادر

و مؤلفاتكم لتلك بـــوادر

سارت خزائن الكنوز فانها

لخير مجمـــع العلوم مصادر

تفنى الجبال والكتاب سيخلد

ففي الجنان للهداة مـــنابر

بالنور مكتوب على جبينه

سيماه في هذا الشعار ظاهر

نور الوقار على الجبين اذاسما

يعني هنا روح الديانة حاظر[2].

1 دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 17/جماد الأول/1427ه لە مەكتەبی سیاسیی كۆمەڵی ئیسلامیی لە سلێمانی.

2 دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 12/ربیع الأول/1427ه لە مامۆستایان ـ سلێمانی.

ئەو پلەو وەزیفانەی بینیویەتی

لەگەڵ ئەوەی مامۆستای مودەڕڕیس بە گوزەرێكی نائارامیی سیاسیدا تێپەڕیوەو لەگەڵ ئەو بارە ئابوورییە داتەپیوەی وڵاتەكەیدان، توانیویەتی هەندێ پلە وەرگرێ‌و لە چەند وەزیفەیەكدا بەشدار بێت لەم باسەداو بەپێی تاریخەكانیان ڕیزیان دەكەم.

1. بووەتە مامۆستا لە قوتابخانەو حوجرەی (نێرگزەجار) ئەمەش لە ساڵی (1347ك /1924ز) هەتا كۆتایی ساڵی (1346 / 1927ز)[1].

2. بووەتە مامۆستاو وانەبێژ لە (خانەقای بیارە) لە سەرەتای ساڵی (1347ك / 1928ز) تا ساڵی (1371ك / 1951ز)[2].

3. بە فەرمی بووەتە وانەبێژ لە مزگەوتی (حاجی حان) لە سلێمانی ئەمەش لە ساڵی (1371ك . 1951ز) تا ساڵی (1374 / 1954ز)[3].

4. چووەتە كەركووك‌و لە (تەكیەی حاجی شێخ جەمیلی تاڵەبانی)[4]. ماوەتەوە وانە بێژبووە لەم تەكیەدا لە ساڵی (1374ك / 1954ز) تا ساڵی (1380ك/ 1960ز)[5].

5. بووەتە پێشنوێژو وتارخوێن لە مزگەوتی (أحمدی) لە نزیك وەزارەتی دیفاعی ئەوسا لە بەغداد، ئەمەش لە ساڵی (1960ز) دوای دەرچوون لە تاقیكردنەوەی وتارخوێنی‌و پێشنوێژیدا[6].

6. دامەزراوە بە وانەبێژ لە قوتابخانەی (عاتكە خاتوون) لە مزگەوتی شێخ عەبدولقادری گەیلانییدا، لە جەمادی یەكەمی (1380ك / 1960ز)[7].

7. لە دوای ئەوەی ساڵی (1393ك /1973ز) خانەنشین كراوە لەلایەن بنەماڵەی شێخی گەیلانییەوە، شەرەفی مانەوەی لە مزگەوتی گەیلانی پێبەخشراوە بۆ فەتوادان بۆ موسڵمانان‌و پێشنوێژی كردنی عەسرو نیوەڕۆو دواتر بووەتە موفتی هەموو عێراق[8].

8. سەرۆكی ڕابیتەی زانایانی موسڵمان لە عێراق بووە لە ساڵی (1974ز – 2003ز)[9].

9. لە ئەندامە كاراو دیارەكانی كۆڕی زانیاری عێراق بووە، لە ساڵی 1978ز تا كۆچی دوایی، وەلێ كارایەتی مامۆستا لە كۆڕدا لە پازدە ساڵ تێپەڕ ناكات‌و دواتر ئەندامی شەرەفی كۆڕ بووە[10].

1 بنواڕە ڕۆژگاری ژیانم: (93)و (106)، ئەوەی لە (علماؤنا في خدمة العلم والدين) (327) نوسراوە كە گوایە ماوەتەوە تا ساڵی (1348ك) هەڵەیەو ڕاستەكەی ئەوەیە كە لە سەرەوە نووسراوە .

2 بنواڕە (علماؤنا: 328).

3 بنواڕە هەمان سەرچاوە.

4 شێخ جەمیلی كوڕی شێخ موحەممەد ئەفەندی كوڕی شێخ عەبدوڕڕەحمانی تاڵەبانی، لە ساڵی 1892ز لە دایكبووەو پیاوێكی دیندارو خادمی ئەهلی عیلم بووە، لە ساڵی 1961ز كۆچی دوایی كردووەو هەر لە (تەكیە) نێژراوە، بنواڕە بنەماڵەی زانیاران: (593 ـ 594).

5 بنواڕە (علماؤنا): 328 ـ 329.

6 بنواڕە (علماؤنا): 329، ڕۆژگاری ژیانم: 240.

7 بنواڕە ڕۆژگاری ژیانم: 240.

8 بنواڕە (علماؤنا): 329.

9 بنواڕە (خولاسەی تەفسیری نامی): 634/3.

10 بنواڕە خولاسەی تەفسیری نامی: 634/3. بۆ هەموو ئەوانەی لە دوی ڕاستی ئەگەڕێن: 41.

مامۆستا و قوتابیانی

أ- مامۆستاكانی:

مامۆستای مودەڕڕیس لای مامۆستاگەلێ خوێندویەتی، لە بەحری پڕ زانستیاندا لێوانیكی هەڵگۆزیوەو لە سنگی خۆیدا كۆی كردووەتەوەو پاش بوونە دەریا لە لێوی شیرین و قەڵەمی ڕەنگینییەوە زەنگۆڵ زەنگۆڵ لێی ڕژاوەو قوتابی گەلێكی تینو لێی تێراو بوون.

ئەمەش ناونیشانی هەندێك لە مامۆستاكانیەتی:

1. مەلا عەبدولواحیدی كوڕی مەلا عەبدوڵلای هەجیجی:

لە ساڵەكانی 1303ك دا لەدایكبووە، لای جەنابی باوكی لەدێی (بالك) خوێندویەتی و گەڕاوە بەدوای زانستدا، هۆگری مامۆستا عبدولقادری مودەڕڕیسی بیارە بووەو ئیجازەی لە خزمەتیا وەرگرتووەو یەكەمین كەسێكە كە زمانی مدریسی بەپیتەكان ناساندووە، یەكێكە لە دۆستەكانی صۆفی موحەممەدی باوكی مودەڕڕیس و لە دەوروبەری ساڵی 1352ك لە ساوجی نزیك مەریوان وەفاتیكردووە[1].

2. مەلا مەحمودی جوانڕۆیی:

لە ساڵەكانی دەوروبەری 1300ك لەدایكبووە، مامۆستای (بالك) بووەو پاشان چووەتە دەرتفێ و لە ساڵی 1363ك وەفاتی كردووە[2].

3. مەلا ئەحمەدی ڕەش:

زانای پایەبەرزی ناسراو بە (مەلای ڕش) خەڵكی گوندی (پاش بەرد)ی پێنجوێنە، لە دەوروبەری 1313ك لەدایكبووەو ئیجازەی لەخزمەتی مەلا عەبدولقادری مودەڕڕیس وەرگرتووەو دواتریش لە مەلا ئەبوبەكری ئەفەندی بڕوانامەی وەرگرتووە، ئەو زانایەكی وانەبێژی زۆر سەركەوتوو بووە، لە ساڵی 1373ك وەفاتی كردووە[3].

4. شێخ عومەری ناسراو بە ئیبن ولقەرەداغی:

عەلامەی تێگەیشتوو، پیاوچاكی پێگەیشتوو، شێخ عومەری كوڕی شێخ عەبدوللەتیفی گەورەی كوڕی شێخ مەعروفی دەرەقوڵە، لە ساڵی 1303ك لە شاری سلێمانی لەدایكبووە، ئیجازەی مەلایەتی لای شێخ نەجیبی قەرەداغی وەرگرتووە، زانایەكی وردەكار بووەو حاشیەو پەراوێزی لەسەر زۆرێك لە پەرتوكە زانستییەكان هەیە، لە ساڵی 1355ك . 1936ز وەفاتیكردووەو لەگردی سەیوان نێژراوە[4].

5. شێخ سلێمانی كوڕی فەقی عوسمان.

6. مەلا شەریفی كانی سانانی.

7- مەلا عەزیزی بالیكەدەری.

8. مەلا عەبدوللەتیفی بانەیی.

9. مەلا فەیزوڵلای تاڵش.

10. مەلا عارفی كوڕی مەلا عەبدوللەتیفی هەجیجی.

11. شێخ بابە ڕەسوڵی بەرزنجی.

---

1 بنەماڵەی زانیاران/ 507 ـ 509.

2 علماؤنا : 563.

3 هەمان سەرچاوەی پێشوو: 86 ـ 87.

4 ڕۆژگاری ژیانم: 84 ـ 92.

12. سەید موحەممەدی كوڕی سەید ئەمینی گیزەملی.
13. مەلا موحەممەد سەعید عەبابەیلەیی.
14. حاجی مەلا عەزیزی دەرتفێیی.

ب–قوتابییەكانی:

لەڕاستیدا قوتابییەكانی مامۆستای مودەڕڕیس هێندە زۆرو بەربڵاون، كە لە مەقدەرەتی مندا نییە ناویان تۆمار بكەمو ئەویشی كە دەینووسم مشتێكە لە خەروارێك، وەلێ هەوڵدەدەم چەندی پێم كرا ساڵی ئیجازە پێ بەخشینیان بنووسمو تۆمار بكەم:

1. مەلا موحەممەد زاهدی كوڕی حاجی صاڵحی پاوەیی، 1351ك–1933ز ئیجازەی پێبەخشراوەو یەكەمین ئیجازەی مامۆستای مودەڕڕیسی لە بیارە بەدەست هێناوە.
2. مەلا ئەسەدوڵڵای تاڵش، هەمان ساڵ.
3. سەید حسامەدینی موكریانی 1355ك–1936ز.
4–سەید بەهادینی خورخورەیی 1356ك–1937ز.
5–مەلا خچری ئالوثي ئالانی، هەمان ساڵ.
6–شێخ ئەحمەدی سەردەشتی، هەمان ساڵ.
7–شێخ عومەری عزی دیرەزوری كوڕی شێخ ئەحمەدی سوری 1357ك–1938ز.
8– مەلا عەلی جوانڕۆیی، هەمان ساڵ.
9– مەلا محمودی وەیسەیی، هەمان ساڵ.
10. مەلا سەعیدی بالكی 1358ك–1939ز.
11– مەلا محسنی ئەڵمانەیی، هەمان ساڵ.
12. شێخ موحەممەی كوڕی شێخ مارفی نەرگسەجاڕیی، 1359ك–1940ز.
13. مەلا محمدأمینی موكریانی، هەمان ساڵ.
14–مەلا قادری كوڕی حاجی ئەحمەدی هارونی، 1360ك–1941ز.
15. مەلا مەجیدی كانی ساردی وارماوایی، هەمان ساڵ.
16. مەلا ئەحمەدی كوڕی سۆفی مەحمودی كوێركی، هەمان ساڵ.
17. مەلا مەحمودی كانی بەردینەیی، 1361ك–1942ز.
18– مەلا علی كوێركی، هەمان ساڵ.
19. مەلا صالّحی كوڕی سۆفی عەبدولقادری ژاڵەناوی، 1362ك–1943ز.
20. مەلا فەتاحی شاتری، هەمان ساڵ.
21. مەلا صدیقی كوڕی خەلیفە مەلا ڕەحیمی هۆشاری، 1363ك–1944ز.
22– مەلا سعیدی گڵەچاڵی 1364ك–1945ز.
23– مەلا مجیدی وەلەدبەگی، هەمان ساڵ.
24– مەلا محمدی كوڕی مەلا أحمدی هۆشیاری 1368ك–1949ز.
25. مەلا موحەممەد ئەمینی بانەیی، هەمان ساڵ.
26. مەلا عەبدولقادری خۆشناوی، هەمان ساڵ.
27. شێخ نەجمەدینی كوڕی شێخ عەبدولقادری حەوتاشی، 1371ك–1952.

28– مەلا محمدی كوڕی عەباسی بانەیی، هەمان ساڵ.

ئەو ناوانەی سەرەوە لە بیارە ئیجازەیان وەرگرتوە، لە سلێمانیشدا مامۆستای مودەڕڕیس ئیجازەی هەر یەك لەم مامۆستایانەی داوە:

29. مەلا موحەممەد ئەمین گەورە دێیی، 1375ك–1956ز.

30. مەلا خدری مەنگوڕی، هەمان ساڵ.

لە كەركوك ئیجازەی ئەم مامۆستایانەی داوە:

31. مەلا ڕەشیدی كوڕی حاجی كاكەحمەدی قوڵ جانی، 1376ك–1957ز .

32. مەلا عومەر ڕەشیدی نۆ دەریاویی، 1377ك–1958ز.

33. مەلا حسینی كۆیی، هەمان ساڵ.

لە بەغدادیش زۆر مامۆستا لە خزمەتیدا سودمەند بوون و ئیجازەیان وەرگرتوە ئەمەش هەندێكیانن:

34. مەلا عەبدولقادری كوڕی شێخ ڕەسوڵی بەحركی(35) .

35. دكتۆر عوسمان موحەممەد ئەلهاشمی .

36. شێخ موحەممەد عەلی قەرەداغی، لە ساڵی 1968 ئیجازەی وەرگرتووە ،

37. دكتۆر موحەممەد مەلا ئەحمەدی گەزنەیی، وەزیری ئەوقاف، سلێمانی لەساڵی 1969ز ئیجازەی وەرگرتووە .

38. مامۆستا یاسین دەروێش.

39. مەلا موستەفای كۆزەپانكی .

40– دكتۆر صەلاح الدین ی سەنگاوی، 1965ز .

لەگەڵ داوای لێبوردنماندا بۆ سەرجەم قوتابیانی تری مامۆستای مودەڕڕیس كە دەگونجێ هەندێكیان مامۆستاش بووبن، وەلێ لەم كاتەدا لەیادم نین‌و داوامە لە سەرجەم ئیجازەپێدراو و قوتابیانی مامۆستا ئاگادارم بكەنەوە، زۆر سوپاسیان دەكەم و بابەتەكە دەوڵەمەندتر دەكەن.

دانراوەكانی مامۆستای مودەڕڕیس

یەكەم: بەزمانی كوردی:

1. سەرچاوەی ئاین: ئەم پەرتووكە، لە 1982ز بە چاپ گەیشتوە و لە شەش نامیلكە پێكهاتووە كە ئەمانەن:

أ. ئیمان‌و ئیسلام: لە عەقیدەدا نوسراوەو وەرگێراوە لە كتێبی (عەقیدەی هەورامیانە)ی مەلا حامدی كاتبی سراجەدین، كە بەشێوە زاری هەورامی نووسراوە، لەساڵی 1352ك–1933ز لە بیارە دایناوە.

ب . ئەساسی سەعادەت: شیعرە لەباسی ئادابی ئیسلام‌و ئەركانی ئیمان لە ساڵی 1354ك–1935ز لەسەر شێوەی پرسیارو وەڵام نووسیویەتی .

ج . ئاوی حەیات: ژیاننامەی ئەو پێغەمبەرانەیە، لەقورئاندا ناویان هاتووەو پاشان باسی عەشەرەی موبەششەرەو چوار ئیمامەی موجتەهید دەكات، ساڵی 1358ك–1939ز لەبیارە نووسیویەتی .

د . چل چرای ئیسلام: ڕاڤەی چل فەرمودەی پێغەمبەرە ρ ساڵی 1373ك–1954ز لە سلێمانی نوسوییەتی .

ﻫ . نورو نەجات: شیعرێكی كوردییە لە مەدحی پێغەمبەرρو هاوەڵانیدا، ساڵی 1375ك–1956ز لە كركوك نوسراوە .

و . ئیقباڵنامە: هۆنراوەیە، وەرگێڕاوی پەرتووكی (دولت نامە)ی مەلا خزری ڕوداریییە، كە بەشێوەزاری هەورامی لەساڵی 1353ك–1934ز نوسراوە.

7. مەولودنامەو میعراج نامە، لە ساڵی 1378ك–1959ز لە كەركوك نووسیویەتی و لەساڵی 1982ز بەچاپ گەیشتوە.

8. دووڕشتە: فەرهەنگێكی عەرەبی كوردییە، ساڵی 1385ك–1966ز نووسیویەتی‌و 1992ز بە چاپ گەیشتوە .

9. بەهارو گوڵزار: حیكمەت‌و دانایەتییە مامۆستای مودەڕڕیس هۆنیویەتەوە، لەساڵی 1977ز بە چاپ گەیشتوە .

10. شەریعەتی ئیسلام: وەرگێڕاوی (منهاج الطالبین)ی نەوەوییە، چوار بەرگەو دانراوی ساڵی 1378ک-1958ز تا ساڵی 1381ک-1961ز یە.

11. وتاری ئاینی بۆ ڕۆژانی هەینی: بەزمانی کوردیو پوختەیەکی عەرەبی لە ساڵی 1380ک-1961ز لەبغداد نووسیویەتی و لە 1970ز بە چاپ گەیشتوە.

12. بارانی ڕەحمەت: هۆنراوەیەکە بەژیانی پێغەمبەری خوا ρ دەست پێدەکاتو دواتر کورتە ژیانێکی چوار خەلیفەکەو پاشان چەند بابەتێکی فیقهی کۆتایی دێنێ بەچەند باسێك لە باوەڕودا، لە ساڵی 1354ک-1935ز نووسیویەتی و لەساڵی 1958ز بە چاپ گەیشتوە.

13. یادی مەردان: دوو بەرگەو بەرگێکی باسی مەولانا شێخ خالیدی نەقشبەندیو بەرگەکەی تریش باسی شێخ عوسمانی سراجەدینە، بەرگی یەکەم لە 1979ز بە چاپ گەیشتوە و دوەم لە 1983ز و دوەم بەرگ لە علماؤنا بە (پەیڕەوان)ناوزەند کراوە.

14. دیوانی مەولەوی: لێکۆڵینەوەو ڕاڤەی شیعرەکانی مەولەوییە و لە ساڵی 1959ز دانراوە و لە 1961ز چاپ کراوە.

15. ڕاڤەی شیعرەکانی دیوانی (نالی) فاتحی کوڕی هاوکاریکردووە لە 197ز بە چاپ گەیشتوە.

16. ڕاڤەی شیعرەکانی دیوانی (مەحوی) لە ساڵی 1382ک-1962ز دایناوەو لە 1979ز بەچاپ گەیشتوە.

17. کۆمەڵە شیعرێکی فەقێ قادری هەمەوەندی، فاتحی کوڕی هاوکاری باوکی کردووە و لە 1980ز بەچاپ گەیشتوە.

18. حەج نامە: لەباسی ئادابی حەج.

19. ڕاڤەی (عەقیدەی مەرضیە)ی مەولوی لە عیلمولکەلامدا لە 1988 بەچاپگەیەنراوە.

20. مەکتوباتی کاك ئەحمەدی شێخ: وەرگێراوە لە فارسییەوە پەنجاو پێنج مەکتوب و نووسراوە، لە 1984-1991ز لە چوار بەرگدا چاپکراوە.

21. بنەماڵەی زانیاران: باس لە هەندێ بنەماڵە ناسراوەکان دەکات، کە شۆرەتیان بەزانستو دین بڵاوبوەتەوە و لە 1984ز بە چاپ گەیشتوە و لە علماؤنا بە (بنەماڵەکانی کوردستان) ناوی هاتووە.

22. تەفسیری نامی، حەوت بەرگە لە تەفسیری قورئاندا، لە ساڵی 1980-1984ز بە چاپگەیشتوە.

23. خولاسەی تەفسیری نامی: سێ بەرگە، بۆ خۆی کورتیکردوەتەوە لە 1985زدا.

24. نوری قورئان: لە علومی قورئاندا، لە ساڵی 1319ک-1971ز دانراوە لەبغداد و لە 1985ز بە چاپ گەیشتوە.

25. ڕێگای بەهەشت: لە ساڵی 1987 بەچاپگەیەنراوە.

26. نامەی هوشیار: ساڵی 1409ک-1988ز لە بغداد نووسراوە و لە 1992ز بە چاپ گەیشتوە.

27. شەرحی (فتح القریب): لە فیقهی پێشەوا شافیعی.

28. بەدیعو عەروزی نامی: لە 1409ک-1989ز لە بغداد نوسراوە و لە 1991ز بەچاپگەیشتوە.

29. ڕێگای ڕەهبەر: لەزانستی علوم حەدیسدا لە ساڵی 1402ک-1982ز لە بغداد نوسراوە و لە 1985ز چاپکراوە.

30. سەناو سکاڵا، لە ساڵی 1406ک-1986ز لە بغداد دانراوە لە 1987 چاپکراوە.

دووهەم: بەزمانی عارەبی:

31. جواهر الفتاوی: فەتوای زانا گەلێکی کوردی تێدا کۆکردۆتەوەو لەفەوتان قوتاریکردوون، سێ بەرگەو لە ساڵی 1382ک. 1962ز دایناوە ولە 1969-1971زبە چاپ گەیشتوە.

32. جواهر الكلام في عقايد أهل الاسلام: کتێبێکی نایابی عەقائیدە،کە خۆی هۆنیویەتەوەو ڕاڤەیکردووە، لەساڵی 1411ک. 1956 دایناوە و لە 1993ز بە چاپ گەیشتوە.

33. صفوة اللآلي من مستصفى الغزالي: لەزانستی (اصول الفقه) دایەو توانای مودەڕڕیس لەم زانستەدا دەخاتە ڕوو

مەودای تێگەیشتنی لە ئوصول بەدەردەخات، ساڵی 1375ك . 1955ز لە كەركوك دایناوە و لە 1986ز چاپكراوە .

34. ارشاد السالك الى المناسك: لەباسی حەجدا نووسیویەتی، لە 1983ز چاپكراوە .

35. المواهب الحميدة في الفريدة: لەزانستی (نحو)دا ئەمەی نووسیوەو زۆر بەجوانی (فريده) كەی سیوتی ڕاڤە كردووەو لەدنیای فەوتان ڕزگاریكردووە، ساڵی 1374ك . 1954ز لە سلێمانی دایناوە ولە 1977ز چاپكراوە .

36. نور الايمان: لەزانستی عەقائیددا نوسراوە، لە 1978ز چاپكراوە.

37. ارشاد الأنام الى أركان الاسلام: لەزانستی فیقهدا نوسیویەتی، لە ساڵی 1408ك . 1987 دایناوە و لە 1990ز بە چاپگەیشتوە.

38. رسائل العرفان في الصرف والنحو والوضع والبيان: ئەمەش چەند نامیلكەیەكی لەخۆ گرتووە:

أ . الصرف الواضح للمبتدئين: ساڵی 1383ك-1963ز لە بغداد دایناوە.

ب . مفتاح الآداب: لەزانستی نەحوداو لە ساڵی 1393ك-1973ز نوسراوە.

ج . الخلاصة في الوضع والبيان والتبيان في الوضع البيان، ساڵی 1351ك-1932ز لە بیارە نووسیویەتی .

41. رسائل الرحمة في المنطق والحكمة: پێنج نامیلكەی لەخۆ گرتووە :

أ . المفتاح في المنطق: لەزانستی لۆژیكدا وەك سەرەتایەك زۆر بەسودەو ساڵی 1353ك-1934ز لە بیارە نوسیویەتی.

ب . الورقات في المنطق: ساڵی 1349ك-1930ز دایناوە .

ج . المقالات فى المقولات: هەمان ساڵ نووسیویەتی.

د . رسالة العزيزة في المنطق: ساڵی 1348ك-1929ز لە بیارە نووسراوە .

هـ . الوجيهة المرضية في المواجهات: لە ساڵی 1349ك-1930ز نووسراوە .

46 . اعلام بالغيب واهام بلاريب: ڕاڤەی هەندێ فەرمودەی پێغەمبەرﷺ لە 1992ز چاپكراوە.

47. نور الاسلام: لەزانستی عەقائیددا نووسراوە، لە ساڵی 1397ك-1977ز دایناوە و 1978ز چاپكراوە.

48. علماؤنا في خدمة العلم والدين، ساڵی 1401ك-1981ز نووسیویەتی و لە 1983ز چاپكراوە، بەڕاستی لەم پەرتووكەوە مامۆستا وەك كەشكۆڵێك بۆ زانایانی كورد دەردەكەوێت.

49. مواهب الرحمن فى تفسير القران: حەوت بەرگە لە تەفسیری قورئاندا لە 1984ز لە بغداد دایناوە و لە 1986-1989ز چاپكراوە .

50. خلاصة منظومة جواهر الكلام في عقايد أهل الاسلام: كورتكراوەی پەرتوكی جواهر الكلامی خۆیەتی، لە 1992ز لە بغداد كورتی كردوەتەوە و لە 1992ز چاپكراوە .

51. الرسالة وأنوارها: سەبارەت بە پەیامی پێغەمبەران و موعجیزەكان، لە 1989ز چاپكراوە .

52. اسناد الأعلام الى حضرة سيد الأنام، لە 1995ز چاپكراوە .

53. الفرائد الجديدة على المطالع السعيدة، ڕاڤەی (مطالعی سیوطی)یە لەزانستی نەحودا.

54. الوردة العنبرية في مدح خير البرية: ساڵی 1413ك . 1992 دایناوە و لە 1994ز چاپكراوە .

55. الأنوار القدسية في الأحوال الشخصية.

56- الوسيلة في شرح الفضيلة، ڕاڤەی (الفضيلة)ی مەولەوی یە، بە عارەبی لە عیلمی كەلامدا و لە 1959ز لە كەركوك نوسیویەتی و لە 1972ز لە دوو بەرگدا چاپكراوە.

سێهەم: بەزمانی فارسی:

57. نامیلكەی (شمشێر كاری بر نسیمی رستگای) وەڵامە بۆ پەرتوكی (نسیمی رستگاری) كە لەسەر ئیجتیهاد و تەقلید ئایەتوڵڵا موحەممەد مەردوخی سنەیی نووسیویەتیو مامۆستای مودەڕڕیس وەڵامی بۆ نووسیوە، لە ساڵی 1356ك دایناوە .

58. فوائد الفوائح در شرح (منظومه الفوائح) كە مولوی لە عەقائداو بەزمانی فارسیی هۆنیویەتەوەو مودەڕڕیسیش شیكە ڕاڤەیەكی كردووەو مەولەوی مەلەوان لە فارسیدا ناساندووە بە عەجەمستان.

دەستنووسەكانی مامۆستای مودەڕڕیس:

لەڕاستیدا مامۆستای مودەڕڕیس كتێب گەلێكی هەن كە هێشتا بەدنیای چاپنەگەیشتوون، من ناڵێم هەموویان دەنووسم، بەڵكو ئەوەی بەردەستم كەوتووە، زانیاریم لەسەری هەیە قامكی بۆ درێژ دەكەمو ئومێدمە قوتابیانو شوێنكەوتووانی بتوانن سودیان لێوەرگرنو پاش لێكۆڵینەوە چاپیان بكەن.

59. العلمان في العلمين: لەزانستی (وضع و استعارة) دا لە ساڵی 1373ك نووسراوە.

60. شرح حدائق الصمديە لەزانستی نەحودا نووسیویەتی.

61. العقد الذهب في جيد الأدب، لەزانستی (بديع وعروض)دا دایناوە.

62. خلاصە التبيان، لەساڵی 1374ك دایناوە.

ئەمانە هەمووی دەستنووسنو بەعەرەبی نووسراون.

بەزمانی كوردیش ئەمانەی نووسیوە:

63. نامەی حەقیقەت، ساڵی 1362ك دایناوە.

64. ڕۆژگاری ژیانم: دەستنووسێكی زۆر جوانەو لەبەسەر هاتو ڕۆژگاری ژیانی خۆی نووسیویەتی (256) لاپەڕەی خورشیدییەو بەدرێژی تا ساڵی 1969 ژیانی خۆیی تیا نووسیوە.

65. سۆسەنی كۆسار: ئامۆژگارییە بۆ موسڵمانان لە ساڵی 1419ك نووسیویەتی.

66. وەنەوشەی نازار: لە ساڵی 1403ك دایناوە.

67. پەیڕەوان، باسی خەلیفە دیارەكانی شێخ عوسمان سراجەدینی یەكەمو كوڕەكانی دەكات.

68. باخچەی مەعریفەت: لە ساڵی 1373ك نووسیویەتی.

69. ڕاڤەو لێكۆڵینەوەی شیعرەكانی سالم.

70. ڕاڤەو لێكۆڵینەوەی شیعرەكانی بێسارانی.

71. شەمامەی بیندار: فەلسەفەو ئامۆژگارییە.

72. نامەی بەختیار: ئامۆژگاری گشتییە بۆ مسوڵمانان لە ساڵی 1384ك دایناوە.

73. ڕاڤەی تەصریفی زنجانی، بەكوردی لەزانستی صەرفدا.

74. باوەشێنی دڵ بەچەند دەستە گوڵ باسی ژیانی خۆی دەكات تا بوونە مامۆستا لە بیارە، پاشان وەك وەفایەك باسی شێخەكانی نەقشی دەكات بە مەولانا خالید دەست پێدەكاتو بە شێخ (عومەر ضیاءالدین) كۆتایی دێتو مەخابن ئەم كتێبەی تەواو نەكردووە بە خەتەكەیدا پێدەچێ لە تەواوی پیریو دەست لەرزۆكی نووسیبێتی.

دەستنووسە فارسییەكان بریتین لە:

75. (شهاب سما در رجم جن جان نما): ئەمەش وەڵامە بۆ كتێبی (جان نما) دانراوی ئایەتوڵڵای مەردرخی لە عەقیدەدا، شێخی مودەڕڕیس لە 1357ك وەڵامی بۆ نووسیوە.

76. فیوضاتی خدای ذی من: ڕەددی پەرتووكی (یزدانو أهریمن): دانراوی ئایەتوڵڵای مەردۆخییە كە هەم كتێبەكەی مەردۆخیو هەم وەڵامەكەی مودەڕڕیس هۆنراوەیە، ساڵی 1358ك دایناوە.

77. گلزاری حكمت در رباعيات فارسی: نامیلكەیەكە لەسەر شێوەی هۆنراوەی فارسی لەگەڵ چەند چوارینەیەكی فارسی ساڵی 1377ك دایناوە.

78. هۆنراوەیەكی فارسی لە زانستی تەجویددا، ساڵی 1373ك نووسیویەتی.

79. ڕای رحمت حق: شیعرە بە فارسی.

ناساندنی (ڕۆژگاری ژیانم)

(ڕۆژگاری ژیانم) لە نووسینی مامۆستا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس دەستنوسێكە لەو دەستنوسانەی بە خەتی مامۆستا خۆی نووسراوەو لە (256) لاپەڕەدا نووسراوەو قەبارەی لاپەڕەكانیشی (20 × 28.5)سم هەر لاپەڕەش (32) دێری لە خۆ گرتووەو دیارە مامۆستا بەمەرەكەب و قامیش نووسیویەتی.

خەتی ئەم دەستنوسەر زۆر ڕوون و ئاشكراو جوانەو كەسێ تۆزێ شارەزایی خەتی مامۆستا بێت، زۆر بە سادەو ڕەوانی دەیخوێنێتەوە، مامۆستا بەڕێسای نووسینی مەلایانەو دێرین دەنووسێ و هەندێ جار حاشیەو پەراوێز بە چواردەورویدا دەهۆنێتەوە.

مامۆستا پێش دەستپێكردن بە كتێبەكەی پێڕستێكی نووسیوە وەلێ هەمووی تەواو نەكردووە تا سەرگوزشتەی (مەولەشێت) ڕۆیشتووە، ژمارە لاپەڕەی پێڕستەكە هەڵەن بۆ نمونە (هۆزی قازی ل11) كەچی لە لاپەڕە (8) دایە، باسی (مەولە شێت ل/45) ئەو لە لاپەڕە/67 دایە و بەم چەشنە...، پێدەچێ ژمارەی لاپەڕەكانیش دواتر نوسرابن.

لە لاپەڕە (3)دا ناوی بڕێك لە نووسراوەكان و ساڵی دانانیان نووسراوە، وەلێ هەندێ لەو ناوانە لە كاتی چاپدا گۆڕاون و دەبێ بە وردی تەماشا بكرێن، بۆ نمونە (البستان في فتاوى علماء كردستان) چاپ كراوە، بە ناوی (جواهر الفتاوى)، هەردووك هەر یەك كتێبن و نابێ بە دوو حساب بكرێن، یان هەندێ لەو كتێبانە لەگەڵ كتێبی تر چاپ كراوەو دووبارە بە نووسراوی سەربەخۆی مامۆستا حساب ناكرێن، بۆ نمونە (كشف الغامض عن أحكام الحائض) كە لە(1348) نووسیویەتی لەگەڵ كتێبی (جواهر الفتاوى) چاپ كراوەو بە شێكە لەو كتێبە.

لە لاپەڕەی (4)دا ناوی ئەو قوتابیانەی نووسیوە كە لە بیارە ئیجازەی مەلایەتی پێ بەخشیون و مێژووی ئیجازەكانیشی نووسیوە، (27) قوتابی بیارەو یەك قوتابی سلێمانی و پێنج قوتابی كەركووكی تۆمار كردووە كە موجازی مامۆستان.

لە لاپەڕە (5)دا بە ساڵی كۆچی ڕۆژی لە دایكبوونی (موحەممەد فاتیح و محمد و عالیه وموحەممەد نجیب وصلاح الدین و عطیه)ی لە منداڵەكانی نووسیوەو لە خوارەوەش لە دایك بوونی شیلانیی كچی صەلاحی تۆمار كردووەو لە كۆتاییدا نزای عاقبەتی خەیرو ئیمان و سەلامەتی بۆ كردوون.

ئینجا لە لاپەڕە شەشەوە دیباجەكەی مامۆستا دەست پێدەكات[1].

مامۆستای مودەڕڕیس لەم نووسراوەدا زۆر كات لە ژیانەكەی خۆی تێدەپەڕێ و هەندێ باس كە مەبەستیەتی زۆر درێژەی پێدەدا، بۆ نمونە زۆر بە درێژەی باسی هۆزی قازیی و هەسەن دەكات و شەجەرەكانیان دەنووسێ و لە لاپەڕە (8 – 13)ی كتێبەكەی ئەو باسەیە، یان هەندێ كەسایەتی هەن وەك وەفایەك ژیانیانی بە درێژی نووسیوەتەوە وەك شێخ عمری ئیبنولقەرەداغی كە لەلاپەڕە (84 – 92) باسی ژیان و قیافەو خووڕەوشتی دەكات، یان باسی ڕشتەی ساداتی بەرزنجە لە شێخ عیساو شێخ موساوە، یان پیر خدریی و كاكوزەكریاكان، یان باسەكانی مەریوان و ئەمیر حەمزەو..

كورتی و پوختی دەمەوێ بڵێم: (ڕۆژگاری ژیانم) كە شكۆڵ ئاسا زۆر شتی جوان و زۆر باسی ناسكی لە خۆ گرتووەو ئەوەندەی بۆم ڕۆشن بووەتەوە دەرەنجامی خوێندنەوەم بۆ مامۆستاو نووسراوەكانی مامۆستا بەدوری لە كوردستان زۆر غەمبار بووەو عاشقێكی بێ وێنەی ئەم خاكە بێ وێنەیە، سەرسامە بە دارو ڕووبارو هەواو پیاو ماقوڵ و زانای ئەم خاكە، هەموو مەبەستیشی دوو شتە:

یەكەم: دەیەوێ هەویە و تاریخێك بۆ ئەم گەلە كە بە هۆی دینەوە پەیدا بووە نەپوكێتەوە.

دووهەم: ئەم هەمووە زاناو گەورە پیاوەی كورد ناویان نەفەوتێ و تۆزی زەمەن نەیان شارێتەوە.

ئیتر ئەم دڵە ناسكە بەم هەمووە عیشق و ئەوینەوە دەیەوێ ژیانی خۆی بنووسێ نەبادا گەلی مردووی ئەمیش بمرێنن و

---

[1] بۆ زیاتر چاوەڕوانی خوێنەر چەند لاپەرەیەكی (ڕۆژگاری ژیانم) كۆپی دەكەین، بنوارە پاشكۆی ئەم كتێبە.

كە دەگاتە بابەتێكو دەزانیٚ گەلەكەی مراندویانە یەكسەر قەڵەمی ئەویندارى دەگرىو دەچێتە سەر ئەو باسەو كەمێك دەیلاوێنێتەوە .

بەهەر حاڵ من بۆ ئەوەی خوێنەر بە مامۆستای مودەڕڕیس و ژیانی پڕ گەوهەری ئاشنا بێت، ئەم دەسنووسەم كورت كردوەتەوەو ئەوەی پەیوەست بە ژیانی خۆیەوە نەبێت نەمنوسیوەتەوەو تەركم كردوە. بەڵام بەم هێمایە(...) ئیشارەتم بۆكردوەو هەندیٚ جاریش، گەر بەگرنگم زانیبیٚ پوختەكەیم لە پەراوێزدا باس كردوە.

لەنێو نوسینەكەشدا گەر ووشەیەك یان جملەیەكم بەپێویست زانیبێت بۆ ئەوەی زیادی بكەم خستومەتە نێو (.) و لە پەراوێزدا ئیشارەتم پێداوە .

هەندیٚ شێوەنوسینی مامۆستام گۆڕیوە وەك (دەرزی) كردومە بە (دەرسی) یان (إسراحەت) كردوومە بە (ئیسراحەت)، ئەمەش لە هەموو جێیەكدا نەمكردوەو ویستومە چەشنی نوسینەكەی مامۆستا تێك نەدەمو تامی قەڵەمەكەی ئەو نەگۆڕم.

سەرباسم بۆ نوسیوەو هەندێك نوسراوەكەم زیاتر پیٚدەرخستوەو لە پەراوێزدا ئیشارەتم بۆ ئەمەش نوسیوە .

هەندێك نوسین گەر بە هەڵە پێش چاوم كەوتبیٚ، پەڕاندوومە جا یان پیت یان ووشەیەكم پەڕاندوە بۆ ڕاستكردنەوەی هەڵەكە زۆر كات لە پەڕاوێزدا ئیشارەم پیٚنەداوە، وەك (فاتحی لەگەڵیا خۆیا برد)ل610، ڕاستەكەی (فاتحی لەگەڵ خۆیا برد) یان (پیای) كراوە بە (پیاویٚ).

مامۆستای مودەڕڕیس ساڵەكانی بە نوسین نوسیوەو بەكۆچی تۆماری كردوە، من كردومە بە ژمارە و زاینییەكەشم بۆ زیاتر ڕوونی لەپەناوە نوسیوە.

ماوە بڵێم: خوێندنەوەی ژیانی هەر هەڵكەوتویەك، كۆپلە واتایەك لەخۆ دەگریٚ، كە دەبیٚ خوێندنەوەی تایبەتی بۆ بكریٚ و، لێكۆڵینەوە لەسەر: 1–هۆكاری پێگەیشتن. 2–بەرهەڵستەكان لەبەردەم پێگەیشتن. 3–خاڵە سەركەوتوەكان لەژیانی ئەم كەسایەتییە. 4– شێوازی نوسین و قەڵەمی. 5–خزمەتی گەل و نیشتمانی. 6– تایبەتمەندی ئەم كەسایەتییە. 7–خاڵە لاوازەكان لەژیانی ئەودا.. زەرورەتێكی باسی مێژویی وورد و زانستین.

ئەم نووسینەی ئێمەش گەر چی تەقەی لە هەندیٚ لەوانەی سەرەوە داوە، وەلیٚ مەبەستی سەرەكی تێیدا وەفایەكە بۆ ئەو زانا گەورەیەی زۆر زانای ئەم وڵاتەی بە زیندوویی هێشتەوە، بە زیندوویی ژیانەكەی بهێڵینەوەو بۆ نەوەی داهاتوو خزمەتێك پێشكەش بكەین .

مامۆستای مودەڕڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە

دیباجە

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذي خلق الانسان، وكرمه بالفضل والاحسان، فميزه بالعقل والعلم والقلم واللسان، والصلاة والسلام على سيدنا محمد الذي هو في عين الوجود انسان وعلى آله وصحبه واتباعه بالاحسان الى يوم الدين.

لە لای ئینسانی هوشیارا دیارە، هەر ئینسانێ لە ماوەی ژیانی خۆیا گەلێ كارەسات ئەبینێ، كە بە سەری خۆیا، یا هاوڕۆژەكانیا بێت گەلێ شتی بەسوودو بار[1]، بۆ خۆی یان بۆ ئەوان دەست ئەكەوێت، ئەگەر ئینسان هۆی ئەو شتانە تەماشا بكات، ئەو ڕوداوانە بە خۆیان و هۆكانیانەوە بنووسێتەوە، بۆ پاشەڕۆژی خۆی و هاو زەمانەكانی، بۆ چینی دواكەوتووانی ئەوانیش زۆر بەسوود ئەبن.

هەروا گەلێ شت بەراورد ئەكا كە ئەبن بەسەرمەشق بۆ هاونیشتمانەكانی بۆ غەیری ئەوانیش لە موستەقبەلا لەسەر ڕووناكی ئەوانە ڕەفتار بكەن، بۆیە (سعدی) فەرموویەتی:

مرد هیز مند پیشـــەرا   عمر دو بایست در ئین روزگار

تا زیكی تجربە ارد بە بند   و ز دگردی تجربە ئارد بەكار

جا لەسەر ڕووناكی پێشوو، من ئەمەوێ ڕووداوی زەمانی خۆم، ئەو كەسانەی كە لەگەڵیانا بووم – ئەوەی لە بیرما مابێ– بیان نووسم لەبەر چەند شت:

یەكەم: وەزعی ژیانم لەلای دۆستان، عەلاقەت دارانم ون نەبێ.

دووەم: وەزعی ئەو كەسانە لەم نامەدا ئەیان نووسم دەركەوێ.

سێهەم: هەر پەندێكی سوودمەندیان تیادا هەبێ ڕەفتاریان پێ بكەن.

چوارەم: بۆ خۆم لە ماوەی دوایی ژیانما بە تەماشاكردنیان بە بیرەوەری حاڵی خۆمو دوستانم دڵی خۆم تۆزێ لە تۆزو تەمی غەم پاك بكەمەوە.

وە ئەم نووسراوانەم ناونا بە (ڕۆژگاری ژیانم)[2] لە میهرەبانی یەزدانی پاك داوا ئەكەم كە ئەم دەفتەرە[3] بكا بە هۆی سوودی سەعادەتو پیرۆزی ئەوانە تەماشای ئەكەن:

گەلێ لە زانای خاوەن بیرو هۆش   گەلێ ئەدیبی بوساغی تێكۆش

گەلێ مەردانی بە عەقڵو ویژدان   زۆر پاڵەوانی ئامادەی مەیدان

گەلێ دڵ پاكی بۆ مەردوم دڵسۆز   زۆر دڵ ڕووناكی خاوەن عەشق و سۆز

گەلێ دڵبەری سەروی سنۆبەر   كە تانەی ئەدا باڵای لە عەرعەر

گەلێ بەخشندەی خاوەن خانەدان   پەنای ڕۆژی ڕەش بۆ حاجەت مەندان

مردن و گیانیان گەیشتە بەهەشت   باسێكیان نەما نە لە شار نە دەشت

مایەی ئازارە بۆ دڵی هوشیار   سوودێ وەرنەگرێ لە چەرخی دەووار

تۆماری دەوری خۆی نەكاتەوە   ئاور بۆ حاڵی كەس نەداتەوە

نەكا بەسەرمەشق ئیشی پێشینان   نەكا بە ڕێگە ڕێی تێكۆشینیان

جیهان قەڵایەو ئینسان پاسەوان   نارەوایە بۆی نووستنی شەوان

[1] لە دەستنووسەكە بەم چەشنە نووسراوە (گەشتی بەسود و بارە)و ڕاستییەكەی ئەوەی سەرەوەیە كە نووسیومە.

[2] لە دەستنووسەكەدا (ڕۆژگاری ژیان) نووسراوە.

[3] لە دەستنوسەكەدا (كە ئە دەفتەر بكا) نووسراو.

پێویستی مەردە لە ڕووی جیهاندا بێدار بی لە گشت ماوەی ژیانا
مەبەستی (نامی) لەم تولی و عەرزە ئەمەیە بۆ مەرد كەرامەت فەرزە[1].

ڕیشەی نەسەبی خۆم

باوكم موحەممەدی كوڕی فەتاح كوڕی سلێمان كوڕی مصطفى كوڕی محمد خەجێ لە عەشیرەتی (هۆزی قازی)، دایكی باوكم ریحان كچی نصر الله خەڵكی دێی (كورەمێو) لەلای پێنجوێن دا.

باوكی باوكم فەتاح لەگەڵ عەزیز ناوی برایا ظریفة ناوی خوشكیا لەلای باوكەوە لە(هۆزی قازی) وەلەلای دایكیەوە لە (هۆزی هەسەن) ن، ئەمانە لە ناو هۆزی قازیدا لە دایك بوون، پاش ماوەیێ لەناو عەشیرەتەكەیان دەرچوون، وەمودەدەتێ لە دێی (كەولۆس)، وەپاش ئەوە لە دێی (چەوتان) دانیشتوون، هەتا باپیرەم فەتاح ژنی هێناوە ئەمجار لەو دێ دەرچوون، هاتوون بۆ دێی (تەكیە) لە خواری مەركەزی ناحیەی خورماڵەوە، لە دێی تەكیەدا كە موڵكی شێخ بهاء الدین بوە بە زارعی دانیشتوون.

ئەم هاتنەیان بۆ (تەكیە) لە دەوری تاریخی 1275ك–1858ز بووە، دایكی باوكم لە پێش پەیدا بوونی باوكمدا دوو كوڕی تری بوە یەك لە دوای یەك، یەكەم محمد مصطفى ناو دووەم محمد شریف ناو، لەم سەردەمەدا لەگەڵ بەخێو كردنی منالەكانی خۆیا شیری داوە بە شێخ حسام الدین كوڕی شێخی بهاءالدین كە ئەم كوڕە لە (طیبة خان) ی كچی سید عبد الرحمن بیەلەنگەیی بووە.

محمدی باوكم هەر لە دێی (تەكیە)دا لە تاریخی 1285ك–1878ز دا لە دایك بووە[2]

وەهەر لە تەكیەدا گەورە بووە، پاش چەن ساڵێ باوكی باوكم فەتاح لەدێی تەكیەدا وەفاتی كردوە.

پاش ئەمە عزیزی مامی باوكم لەو دێ دڵی هەڵكەنراوە و گوێزاویەتەوە بۆ دێی ڕەشان لەلای (پێنجوێن)دا، وەدایكی باوكم لەبەر ئەوەی چاوی لە كوڕەكەیەوە بێ شوی كردوە بە مامە عزیز، پاش چەن ساڵ لە ڕەشانەوە لەبەر هەنێ كارەسات لە ڕەشان گوێزاویانەتەوە بۆ (بەییلە)، وەلەوێ مەشغوڵی زەراعەت كردن بوون، لە دەوری تاریخی 1310ك–1892ز دا دایكی باوكم لە عزیزی هێوەری كوڕێكی محمد ناوی بوە پاش ئەو كچێكی خەجێ ناوی بوە.

باوكم لە تاریخی (1315ك–1897ز) ژنی هێناوە، دایكم (خانم) ناو لە عەشیرەتی (سورەجو)یی بووە، كە لە نزیكی شانەدەریدا دانیشتوون، لە تاریخی 1317ك–1899ز ئامینەی خوشكم لە دایك بوە، لە (1321ك–1903ز) لە ئەوەڵی

---

1 ئەم دیباجەیە لە گۆڤاری (ستاندەر)دا بڵاو نەكراوەتەوە.

2 لێرەوە ئەو هەڵە بەربڵاوە ڕەد دەبێتەوە كە دەڵێ مامۆستای مدرس لە تكیە لەدایك بوە، لێرەدا بەڕونی مدرس دەڵێ: باوكم لە (تكیە) لەدایك بوە، پاش وەفاتی باپیریشی كە فتاح بوە، نەنكی واتە دایكی باوكی شوی كردوەتەوە بە عزیزی برای فتاح كە هێوەری خۆی بوەو باریان كردوە بۆ (ڕەشان) لای پێنجوێن و دواتریش كە سۆفی محمدی باوكی گەورە بوەو ژنی هێناوە لە (سورەجۆ) هەر لەلای پێنجوێن و چەند جارێك باریان كردوە بۆ دیوی ایران و هاتونەتەوە هیچ باسێكی تری (تكیە)م نەخوێندوەتەوە لە دەستنوس و چاپكراوەكانی مامۆستای مودەرریسدا، ئیتر نازانم ئەم هەڵە چۆن بڵاو بویەوە دنیای ڕاگەیاندنی داگیركرد و ڕاستی شاردەوە، بۆ جوانبینی ئەم هەڵە بنواڕە كوردستانی نوێ (ژ/2510) بابەتێكی صلاح عبدالقادر (ژ/3763) بابەتێكی بەرزانی مەلا تەها كە هەردوك ئەم هەڵەیان نوسیوە، هەروەها ژمارە (902) ڕۆژنامەی خەبات بابەتێكی ممتاز حەیدەری و لە ڕۆژار (ژ/14) هەمان هەڵەی تێدایەو هەفتەنامەی یەكگرتو (ژ/555) بابەتێكی غازی عەلی و هەروەها بابەتێكی ئومێد محمد قەرەزاغی لە (ژ/ 132)ی ڕۆژنامەی داهێنان و لە (الافق)یش دا بە عەرەبی بابەتێكی محسن تحسین و شێخ فائق نامق لە بابەتێكی تری (الافق)ی (ژ/115)دا، ئەمانە هەمو ئەم هەڵەیان تێدا دوبارە بوەتەوە، هێندەی من ئاگادار بم، لەگەڵ ئەوەشدا دەستخۆشی لە هەمویان دەكەم و لە سەرجەم ئەو بەڕێزانەی ئەو زاتە گەورەیان بەسەر كردەوەو بە پێنوسی جوانیان مێژو و وەفاداریان نوسی و لە زۆرینەشیان سودم بینیوە و منیش چەندەها هەڵەم هەیە، تەنها مەبەستم ڕاستكردنەوەی ئەم هەڵەیە بو، لەژیانی ئەم زانا پڕ لە گەوهەرە بەو بۆ ئەم بۆچونەی خۆیشم بە تەلەفۆن پەیوەندیم لەگەڵ مامۆستا محمد علی قەرەداغی گەورە نوسەر كرد و لەرۆژی 2005/9/17 لە وەڵامدا فەرموی ڕاستر وەهایە كە مامۆستا لە دەوروبەری مەریوان لەدایك بوە، پێم وایە ئەم هەڵە لەم عیبارەتەوە سەرچاوەی گرتوە كە لە (علماؤنا/324) دەفەرموێ (**أنا عبد الكریم بن محمد المتولد في قریة "تكیة"**) و ئەو المتولدەیان بە سیفەت بۆ عبدالكریم گەڕاندوەتەوە، ڕاستیەكەی وەهایە كە بۆ محمد دەبێتە سیفەت و ئەقرەب مرجعە.

بەهارا من لەدایك بووم [1]

وە لە 1322ك–1904ز دا، رابیعەی خوشکم لە دایك بوە، وەلە ساڵی 1325ك–1907ز دا باوکم وەفاتی کردوە (ل/7)...[2]

باوکم خوێندەوار بوو، وەموریدی شێخی بیارە شێخ علاءالدین بوە، زۆر صالح وەخزمەتگوزاری ئەهلی عیلم و صەلاحت بو، زۆر محەببەتی مەرحوم حاجی سید حسن ی چوڕی بوو، حاجی سید حسن لە سەفەری حەج دا (دلائل) ێکی چاپ ئەستەمبولی بە دیاری بۆ هێنا بو، تا ماوەیێ پاش فاتی باوکم ئەو دەلائلە مابو لە پاشا فەوتا.

من خۆم لە تەمەنی پێنج ساڵیدا لەبەر ڕەغبەتی باوکم لە خوێندنما نراومەتە بەر قوتابخانەوە، بیرم دێ مامۆستا مەلا عبدالواحد برای مەلا عارف کە لەوکاتا مەلای ئاوایی بو ئەلف و بێی نوسیەوە بۆم، خەتەکەی زۆر روناك بو، کە پرسیاریان ئەکرد لێم: ئەو حەرفە چۆنە نوختەی هەیە یا نە، چەن نوختەی هەیە، باش جوابم ئەدایەوە.

بیرم دێ پرسییان لێم (م) لەچی ئەچێ؟! وتم: لە مێزەرەکەی ماموسا مەلا عبدالواحد، گەلێ بەجوابەکەم پێکەنین.

پاش ماوەیێ کەم قورئانم گەیاندە سورەی (زمر) ئەوەندە بەرچاوم کرابووەوە لەوە ژور گوێیان لێ گرتم، قەراریان دا پێویستم بە دەرزی قورئان نەماوە، لەو کاتا زیافەتێکی پلاوو گۆشتیان بە باوکم کرد بۆ شادیانەی قورئان خوێندنم.

مەرحومی باوکم لەپێش وەفاتیا بە چەن ڕۆژێ ڕۆیشت بۆ تەعزیەی یەکێ لە دۆستان، لەوسەرەوە کە هاتبۆوە، بە عاصاکەی خەتێکی لەژێر دارگوێژێ کێشابوو، فەرموبوی: ئەگەر من لەم ڕۆژانا مردم لەژێر ئەم دارا لەسەر حاسی ئەم خەتە بمنێژن.

ئەو ڕۆژە بۆ شەو وەصیتی کرد بۆمان کە لە پاش خۆی تەرکی خوێندنم نەکەم، بە هەر وەزعێ ببێ هەر دەوام بکەم، دائیمە عەلاقەمان بەشێخی (علاءالدین)ەوە ببێ، هەروا قەراری دا کە کاغەز و قەڵەم و دەوات بۆ من بسێنێ و بنوسم نەکا

---

[1] گەلی کورد مێژووی لە دایکبوونی ڕۆڵەکانی تۆمار نەکردوە لە کاتی خۆیدا، هەر بۆیە ئەوەی دەوترێ لە ڕۆژی لە دایکبوون و دیاری دەکرێت بۆ زانایەك لە سەدا سەد نیە و بە عەقڵ ولێکۆڵینەوە دەردەکەوێ ،سۆفی محمدی باوکی مامۆستای مودەرریسیش هیچی بۆ تۆمار نەکردوین ولە پێش پێگەیشتنی ڕۆڵەکەیدا کۆچی دوایی کردوە ،ئیتر ئەوەی دەوترێ لە ساڵی لەداکبوونی مودەرریسدا تەخمینیە، تەنانەت ئەوەی مودەرریس خۆیشی دیاری دەکات لە سەدا سەد نیە، هەر بۆیە خیلاف و جیاوازی لە لە ساڵی لە دایکبوونیدا هەیە:

مامۆستا خۆی دەفەرموێ لە (علماؤنا/324) من لە ساڵی 1323ك–1905ز لەدایك بووم و لەم دەسنووسەش (رۆژگاری ژیانم/7) دەفەرموێ لە ساڵی 1321ك–1903ز لە دایك بووم.

وتەی یەکەم بەهێز دەبێ بەوەی کە لە (باوەشێنی دڵ بە چەند بەستەی گوڵ/8)دا دەفەرموێ لە 1323ك لەدایکبووم ،هەروەها من خۆم لە دیمانەیەکم لەگەڵیدا لە 2005/4/21ز لێم دوپاتکردەوە فەرمووی من لە 1323ك لە دایکبووم، وتەی دووەم بەهێز دەبێ بەوەی کە مەشهورە دوو پاش وەفاتی شێخ عمری بیارە لە دایك بوە، شێخ عمر لە 1318ك وەفاتی کردوە ئەمەش لە وتەی دووەمەوە نزیکە.

ئەوەش بۆ خۆم بۆم یەکلا بوەتەوە دوای وردبوونەوە و قاڵ بونەوە لە زۆرینەی نووسراوەکانی مامۆستا ئەوەیە کە مامۆستا لە دایکبووی کەمتر لە ساڵەکانی 1320ی کۆچییە، ئەمەش بە چەند بەڵگە:

یەکەم: موقابەلەی زۆرێك لە مامۆستایانم کردووە وەك مامۆستا محمد عەلی قەرەداغی گەورە نووسەر و دکتۆر محمد گەزنەیی سەرەك زانایان و مامۆستا تەیب بەحکی و مامۆستا تاهیر بەحرکی و شێخ طاهر إسماعیل قەرەداغی و...هەموان پێیان وابوو مامۆستا لەو مێژووە گەورە ترە .

دووەم: لێرەدا(رۆژگاری ژیانم/7) مامۆستا دەفەرموێ: باوکم لە بەهاری 1325ك وەفاتی کردووە، هەروەها دەفەرموێ(رۆژگاری ژیانم/23) : من خۆم لە تەمەنی پێنج ساڵیدا لەبەر رەغبەتی باوکم لە خوێندنما نراومەتە بەر قوتابخانەوە، لەلایەکی ترەوە دەفەرموێ کەفێری خوێندەواری بووە و قورئانی خەتم کردوە و باوکی شادیانەی بۆ گێڕاوە.

منیش دەڵێم گونجاو نیە باوکی لە (25) وەفاتی کردبێ و خۆیی لە (21)یان(23) لە دایکبووبێ و بە پێنج ساڵیش باوکی ڕەحمەتی وەبەر خوێندنی نابێ، شادیانەی بۆ قورئان فێربوونی گێڕابێ، کەوابوو: 1325ك پێنج ساڵی منداڵی لێدەرکە و دواتر سێ ساڵێکی بۆ فێر بوونی خوێندەواری و قورئان خەتمکردن لێ لابە، دەمێنێتەوە 1317ك بەم چەشنە: 1325–5–3=1317ك لەدایك بووە بەرامبەر 1899ز.

[2] لە (ل/8–22) مامۆستای مودەرریس بە درێژی باس لە هۆزی قازی دەکات، ئەسڵ و بناغەیان، وەچەو نەوەیان.

خۆی بمرێ وەپەکم بکەوێ.

دایکم لەم قسانە زۆر زویر بو، بەڵام ئێمە فامی ئەوەمان نەبو، بە خواستی خودا لەو ڕۆژانا پاش کڕینی کاغەز و قەڵەم بۆ من لە بەهاری ساڵی (1325ك-1907ز) وەفاتی کرد، (رحمه الله وطاب ثراه).

پاش وەفاتی باوکم: دایکم خودا عەفوی بکا زۆر حەولی لەگەڵمادا زۆر کۆششی کرد بۆ خوێندنم، ئەو هاوینە لەماڵی مرحوم مەلا محمدی کوڕی حاجی شێخ قادرا مامەوە، کتێبە ووردەکان وەکو (اسماعيل نامه و..) خوێند. لەم کاتا شێخ عزیزی خەڵکی (دۆڵ پەمو) لە خزمەتی

مەلا محمدا ئەیخۆند، لە ڕۆژی وەفاتی باوکیشما زۆر دڵخۆشی ئەدامەوە.

پاش ئەم تاریخە شێخ علاءالدين، مەلا محمدی برد کردی بە مدرسی خانەقای (دوروە) منیش لەم لاولا مەشغوڵی خوێندن بوم، بەینێ لەماڵی خۆمان، بەینێ لە (بەییلە)، بەینێ لە (ئەسراوا)، بەینێ لە (کانی سانان)، ماوەیێ لە (لنجاوا) بەکورتی تا ساڵی (1330ك-1911ز) بەخۆندن و پەککەوتن نەخۆشیەوە دەوامم کرد، ئەم جار لە مانگی محرم ساڵی (1330ك-1911ز) لە لەنجاوادا دەستم کرد بە (ل 23) (تصريفی زنجانی) لەو ساڵا تا بەهار تصریفم گەیاندە باسی مضاعف، لە بەهارا ڕۆیشتم بۆ (سەردوش) بۆ لای مەلا سلێمان کوڕی فقێ عثمان کە داوای خزمایەتی ئێمەی ئەکرد، باسی مضاعفم لە تصریف خوێند، دەستم کرد بە عوامل، بەڵام بیستم کە (مەلا محمودی جوانڕۆیی) هاتووە بۆ (بالك) بوە بە مدرس، لە سەردوش گوێزامەوە بۆ بالك، لەوێ عوامل و سعدالله ی بچوکم خوێند.

لە عەینی ساڵا مامۆستا مەلا عبدالواحد کوڕی مەلا عبدالصمد بو بە مەلای (گوێزە کوێرە) منیش لەبەر ئەوە کە ئەم زاتە مناسبەو دۆستی قدیمی لەگەڵمانا بوە ڕۆیشتم بۆ خزمەتی، لەخزمەتی ئەوا لە ساڵی (1332ك-1913ز) (أنموذج)م تا باسی (فعل) خوێند، پاش ئەوە (اظهار)م خوێند، پاش ئەو (تصریفی مەلا عەلی)م خوێند، دوو (رسالەی وضع واستعارة ی مەلا ابوبکری میر ڕۆستمی)م خوێند، پاش ئەمانە دەستم کرد بە کتێبی (جامی) جامیم گەیاندە باسی (تميز)، ئەم ساڵە ساڵی (1334ك-1915ز) بوو، لە ئاخری ئەم ساڵا لە پایزا دایکم وەفاتی کرد.

لەپێش وەفاتی دایکما (آمنة)ی خوشکم شوی کردبو، لەپاش وەفاتی دایکم هەر زەخیرەو ئەشیائێکمان بو بارم کرد بۆ ماڵی پورە فاتمەی خوشکی دایکی بۆ دایکم، کە ماڵیان لە (دایران) بو، رابعەی خوشکیشم برد بۆ لای ئەو، بەقەی ئیمکان مصرفم بۆ ئەکرد.

ئەم جار گوێزامەوە بۆ (کانی سانان) بۆ خزمەتی مەلا شریف (جامی)م گەیاندە (توابع) پاش ماوەیێ لە ئاخیری پایزا ڕۆیشتم بۆ خزمەتی حاجی مەلا عزیز لە (دەرەتفی) ئەو زستانە لە خزمەتی ئەوا بەعزێ (جامی)م خوێند، لەپاشا دەستم کرد بە (سیوطی) تا بەهار گەیاندمە دەوری (موصولات)، لە بەهارا گەڕامەوە بۆ خزمەتی جەنابی مامۆستا عبدالواحد و لەسەر خوێندنی (سیوطي) دەوامم ئەکرد، بەڵام لەبەر ئەوە ڕۆژ بەڕۆژ دنیا تاریکتر ئەبو، گرانی دەستی پێکردبو، خەڵکی لە ئاشوبی جەنگی جیهانی زۆر پەرێشان بوون، منیش دڵم هەڵکەنرا، ویستم بڕۆم بۆ وولاتێ تر، تصادف لەو ماوەدا مەلا عبداللطيف نجنێیی بانەیی برای مەلا عبدالوهاب نجنێیی هات بۆ لای ئێمە، ئەیویست بڕوا بۆ (شاری سلێمانی) بۆ خوێندن، منیش لەگەڵ مەلا حسن ی بالیکەدەری دا لەخزمەتیا کەوتینە ڕێگە بۆ شاری سلێمانی، لە سلێمانیدا لە مزگەوتی مەلا عزیزی بالیکە دەری دامەزرام... (ل/24)[1].

---

[1] مامۆستای مودەرریس لە (ل/24-61) لە باسی سەفەرەکەی لادەداو دەفەرموێ(واز ئێنم لێرا لە باسی سەفەر ئەگەڕێمەوە بۆ هەنێ خەبەر) ئیتر لە سەرەتاوە باسی پەشێوی دنیا و جەنگی جیهانی یەکەم و جیهادی کوردانی دلێر بەرامبەر ڕوس و شەهیدانی ئەم ڕێگە و بەشداری شێخی علاء الدین و....پاشان باسی مەریوان و ئاوو هەوا و ئابوری ئیدارەو ناودارانی ئەم وولاتە و گۆشەی ئایین و دین پەرستی مەریان و پەیوەندی ساداتی پیر خدری و بەرزنجی و کاکۆ زەکەریایی بەم خاکەوە دەکات و ڕشتەی ساداتی بەرزنجە دەهۆنێتەوە و شێخ عیسی و شێخ موسی و سید صادق و کابڵ و کاکە سوری و شێخ حسنی گڵە زەردە و زۆرێکی تر باس دەکات و نامە مەشهورەکەی نادرشا بۆ شێخ و وەڵامی پڕ کەرامەتی شێخ حسن بۆ نادر شا دەنوسێتەوە و....دێتە سەر باسی ئەمیر حەمزەی

ئەم سەفەری منە لە خزمەتی مامۆستا مەلا عبداللطیفی برای مەلا عبدالوهابی بانەیی، مەلا احمدی خەراجیان، لەگەڵ مەلا حسن ی بالیکە دەری وەفقی حسێن ی طائربوغەیی دا، لە ئاخر مانگی زستانابو، چەند ڕۆژێ پێش نەورۆز، لە پێنجی ئەو مانگەوە باران نەباری، بەم هۆوە خەڵك زۆر نارەحەت بون، هەموو کەس دوعای بارانیان ئەکرد.

لەڕێگەدا شەوێ لە (دەرەتفێ) بوین، بۆ سبەینێ ڕێکەوتین هاتینە پێنجوێن شەوێکیش لە پێنجوێنا بوین لە مزگەوتی پاشادا، لەوێوە ڕێکەوتین بۆ ئێوارە گەیشتینە دێی (وولیاوا) شەو لەوێ بوین بۆ سبەینێ ڕێکەوتین بۆ ئێوارە گەیشتینە دێی (چنگیان) لە بەینی ئەم دوو دێدا دووجار توشی زەحمەت بوین:

یەکەم: لە چەمی (ئاشان) گەیشتین بە گەڵێ (ضبطیة) کە لەلای خۆیان پاسەوانی ئاسایشی ڕێگەبون، ویستیان خۆیان بگۆڕن لێمان ڕوتمان بکەنەوە، بەڵام مەلا احمدی خەراجیانی یەکێ لەو جەماعەتەی ناسی بەهۆی ئەوەوە ڕزگار بوین.

جاری دوەم: لە نزیکی (نۆدێ) توشی گەڵێ عەسکەر بوین بۆ پێنجوێن ئەڕۆیشتن، ئەوان پێڵاوی مەلا حسن یان برد، هەرچی پاڕاینەوە نەیان دایەوە، بە هەر چۆن بێ گەیشتینە (چنگیان) لەو ڕۆژا مەلا عارف مەلا بو مامۆستا مەلا قادری باوکیشی لەحەیاتا بو..

بۆ سبەینێ لە چنگیانەوە هاتین بۆ دێی (سیتەك) لەو کاتا (مەلا سلیمان) ناو مەلای سیتەك بو، کە لەپاشا بو بە نائب قازی لە ماوەت دائەنیشت، کە گەیشتینە سیتەك تەماشامان کرد خەڵکەکە لەسەر تەقالیدی وولات هەنێ ئالای قەبری صالحانیان هێنابوو، خستبویانە ناو حەوزی دێ بەئومێدی ئەوە باران بباری، زۆر زۆر بۆ باران چاوەڕێ بون، شەوێکیش لە سیتەك ماینەوە بۆ سبەینێ هاتین بۆ شاری سلێمانی.

وە بەهۆی ئەوەوە کە مەلا حسنی بالیکە دەری خزمی مەلا عەزیزی مدرس بو ئیمامی مزگەوتی مەلا محمد امینی بالیکەدەری (بو) لە مزگەوتی مەلا محمد امینی بالیکەدەری یا بەمیوانی دانیشتین، لەپاش شەوو ڕۆژێ منو مەلا حسنی بالیکەدەری لە عەینی مزگەوت دامەزراین، مامۆستا مەلا عبداللطیف، فقێ حسینی طائر بوغەیی لە مزگەوتی شێخ محمدی بەرزنجەیی دا دامەزرا، مەلا احمدی خەراجیانیش ڕۆیشتەوە بۆ خەراجیان کە دێی خۆی بوو... (ل/62).

لەخزمەتی مامۆستا مەلا عزیزدا مەشغوڵی خوێندنی سیوطی ئەبوم، بە فرصەت ئەڕۆیشتم بۆ خزمەتی ماموسا مەلا عبداللطیف لە مزگەوتی شێخ محمدی بەرزنجیدا دەرزەکەم بە حاشیەی ابوطالبەوە ئەخوێندەوە، بەڕاستی لە خزمەتی مامۆستا مەلا عبداللطیف دا چاوم بۆ ووردەکاری خوێندن کرایەوە لەو ماوەدا لە مزگەوتی حاجی مەلا عزیز دابوم، دوو کوڕ لەو محلەی سەرشەقاما بون محمد صالح و محمد سعید ناو زۆر خزمەتیان کردین.

لەو بەهارا لە سلێمانیا ماینەوە، بەڵام ڕۆژ بەڕۆژ لەبەر بێبارانی شدەتی جەنگی یەکەمی عالەمی رزق گرانتر ئەبوو، وضع لە انسان تاریك ئەبوو بە هەرچونێ بێ مانگو نیوێ هاوینیش لە سلێمانی ماینەوە، ئیتر بریارمان دا بگەڕێینەوە بۆ هەورامان، وەیا علی الاقل شاری سلێمانی بەجێ بێڵین، بەڵام شێخ محمدی بەرزنجەیی کە مامۆستای مامۆستا مەلا عبداللطیف بوو هەمو ساڵێ لە هاوینا ماوەیێ ئەڕۆیشت بۆ بەرزنجە، فەقێکانی خۆیشی لەگەڵ خۆیدا ئەبرد، لەسەر ئەم یاسایە شێخ محمدی بەرزنجی نامەیێکی نوسی بۆ شێخێکی پیاو و مناسبی بەرزنجە کە مامۆستا مەلا عبداللطیف منو مەلا حسن فەقێ حسێن طائر بوغەیی ئەم چوار کەسە لەدێی بەرزنجە دابنیشین تا جەنابی شێخ محمدیش لە سلێمانی یەوە بێت بۆ بەرزنجە، ماوەیەك لە بەرزنجە (بین) تا بزانین وضع چۆن ئەبێ.

بەم خەیاڵە ئەم چوار کەسە لە سلێمانییەوە کەوتینە ڕێگە بۆ بەرزنجە، بۆ ئێوارە گەیشتینە (چنگیان) بۆ سبەینێ لەوێوە ڕۆیشتین بۆ دێی (شوکی) لەنیوەڕۆدا لەوێ اسراحەتمان کرد، پاش نان خواردن نوێژ کردن ڕێکەوتین بۆ بەرزنجە،

بابان و مەلا ئەبو بەکری موصەننیفی چوڕی وڕشتەی پیر خدری شاهۆیی و بنەماڵەی مەشایخی کاکۆ زەکەریایی و خەلیفەکانی شێخ شهاب الدین و زانا ئاینیەکانی مەریوان و بیست وسێ زانا ناو دێنێ و کورتە ژیانیان باس دەکات و دێتە سەر ئەدەب و شاعیران و کورتە ژیانی هەشتیان تۆمار دەکات و بە چەندین شیعر و نوکتەی جوان ئەو چەند لاپەڕە دەڕازێنێتەوە و دواتر و لە سەرەتای (ل/62)دا دەفەرموێ (با برۆینەوە بۆ باسی سەفەر بە ئیزنی خودای دانای بەخەبەر).

بۆ ئێوارە گەیشتینە بەرزنجە، بووین بە میوانی ماڵی ئەو شێخە كە شێخ محمد نامەی بۆ نوسیبو، گەڵێ خزمەتیان كردین (ل/63)

كە ڕۆژ بووەوە تماشامان كرد جاف لە كوێستان بەوگەرمایە لەترسی هێرشی دوژمن ئێنە خوارەوە، دنیا وەضعی باش نییە، بڕیارمان دا لە بەرزنجە دانەنیشین وەرو بكەینە هەورامان، لەسەر ئەم بیرە ماڵ ئاواییمان لە شێخ كرد وەرێكەوتین بۆ طەرەفی هەڵەبجە، بەڵام ئەوڕۆژە لەدێی (موریاس) بەولاوە بەڕوی شارەزورا لەبەر گەرما بێ ئاوی زۆر پەرێشان بوین، بەحالا خراپ بۆ مغرب گەیشتینە دێی (تەپەكەل) كە عائد بو بە مرحوم شێخ حسام الدین، ڕۆیشتینە ماڵی كوێخا (حەمە كەرەم) ناو كە وەكیلی شێخی حسام الدین بوو، رحمه الله.

ئەم زاتە ئەو شەوە گەڵێ خزمەتی كردین، خودا جەزای بداتەوە، بۆ سبەینێ بەرەو هەڵەبجە ڕۆیشتین، بۆ سەعات چواری پاش نیوەڕۆ گەیشتینە هەڵەبجە لە مزگەوتی محمد پاشادا بەمیوانی ئاراممان گرت.

ئەم ڕۆژە زەمانی مرحوم شێخ عبداللطیف كوڕی شێخ محمدی قەرەداغی بو، بەعزێ طلبەی لە خزمەتا بو، یەكێ لەوان ملا محمدی پاوەیی بو، كە وارد بوین زۆر ماندو بوین، لەبەر هەیوانی مزگەوت دانیشتین، بە شەكر و چایی خۆمان چامان لێنا، كاتێ شێخ عبداللطیف تەشریفی هاتە مزگەوت، وەچاوی كەوت پێمان كە خۆمان چامان لێناوە، گەڵێ لە طلبەكان عاجز بو، كە بۆچی ئەوان نەهاتون بەدەممانەوە، سوێندی لێ خواردین ئەبێ ئەو ڕۆژ و شەوە میوانی ئەوبین، بەڕاستی گەڵێ دڵخۆشی داینەوە، خزمەتی كردین، تا سبەینێ لەخزمەتیا بوین.

بۆ سبەینێ ڕۆیشتی بۆ مدرسەی (عەبابەیلێ) لەو ڕۆژا مامۆستا مەلا عبدالله ی شێخ قادر مدرس بو گەڵێ طلبە لە مدرەسەدا بون، جێگەی طلبەی زیادە نەبو، شەوێ لە عەبابەیلێ ماینەوە، بۆ سبەینێ لە پشتی عەبابەیلێوە بەرێگەی كێوی شنروێدا ڕۆیشتین بۆدێی تەوێڵە، لە ڕێگەدا لەدێی بەڵخە لەباخێكا دانیشتین اسراحەتمان كرد، ماڵا بەعزێ فەریكە توی بۆ هێناین لەگەڵ كاسەیێ دۆی سارد و خەستا، توو دۆییێكمان خوارد زۆر بەلەزەت بو، جا ڕێكەوتین بۆ نیوەڕۆ گەیشتینە (خانەقای تەوێڵە).

لەوكاتا خانەقا پڕبوو لە خەڵكی موكریان، وەضعی عالەم لەبەر شەڕی عالەمی زۆر پەرێشان بوو، تەوێڵە مدرەسەی تیانەبو، جا لەبەر ئەمە لە تەوێڵە دەرچوین بۆ هەورامانی ئەودیو بۆ خانەقای (دوڕوو) بۆ مدرسەی مرحوم شێخ علاءالدین، كە لەو ڕۆژا سید حسین طائر بوغەیی لەوێ مدرس بو.

بەرێگەی (تەتە)دا چوینە دەشتی (هەوش و بەدرانی) كە زۆر شوێنێكی بەصەفا و خۆشە، لەوكاتا حاجی شێخ عارفی سەقزی كوڕی حاجی شێخ مصطفی بە مهاجری ماڵی گەیشتبوە ئەو شوێنە، ئێمەش لامان دا ماڵی ئەوان قاوەڵتیمان كرد بە دەربەندی (كەلەوی) دا ڕاپەڕین بۆ عصرێكی دێر گەیشتینە (خانەقای دوڕوو).

كە گەیشتینە ئەوێ تماشامان كرد مدرسە پڕە لە طلبە هاتن بەدەم مانەوە اكرامیان گرتین، بەخزمەتی شێخ گەیشتین، زیارەت مان كرد، ئەویش بەخێرهاتنی لێكردین، بەخزمەتی سید حسینی مدرس گەیشتین. بە كورتی ئەوەندە دڵمان خۆش بو ئازاری سەفەرەكەمان نەما. (ل/64).

وە بەهۆی زۆری طلبە و بونی مدرسی بەرزی زانای وەكو سید حسینی طائر بوغی مكریانیەوە زۆر بە سەربەستی و دڵ خۆشی دەسمان بە خوێندن كرد، مامۆستا ملا عبداللطیف لە خزمەتی مدرسا جمع الجوامع ی ئەخوێند، منیش لە خزمەتی مامۆستا مەلا عبداللطیف دا سیوطی –م ئەخوێند..

بەكورتی ماوەی دوو مانگ زۆر بەخۆشی ڕامان بوارد، لەو ماوەدا شێخی علاالدین زۆر دڵی سید حسینی ڕائەگرت، بە حورمەت تماشای ئەكرد.

(پاش كێشەیەك كە ڕوویدا)[1] سید حسین ئێوارە وەختێ بەتۆراوی لەدورو دەرچو ڕوی كردە هەورامان بۆ (تەوێڵە)

---

[1] كێشەكە بەدرێژی باسكراوە، كە لەنێوان سەید حسێن و وەكیل مەسرەفی شێخی عەلائەدین دا ڕوی داوە.. نەقلم نەكردوە، بنوارە: ل/65.

لەوێوە ڕۆیشتەوە بۆ (مكريان) مدرسە بێ مدرس مایەوە.

ئێمەش سەرگەردان بوین، مامۆستا مەلا عبداللطيف یش لەدووڕوە بەرەو بانە گەڕایەوە، من و چەند طلبەیی بەبێ كەس ماینەوە بەدڵ پەرێشانی.

وا ئەم وەختە ناوەڕاستی پایزە، منیش بۆ وەضعی خوشكەكانم زۆر پەرێشانم ئەوانیش لەگەڵ خەڵكی وولاتا بە مهاجری هاتبون بۆ چەمی (ئەسكول و پیران)... لە هەواری (سەرشابكە) لەپشتی دەگاشێخانەوە كەپریان بەستوە، لەبەر ئەمە هەستام ڕۆیشتم بۆ ئەو شوێنانە بۆ لایان و فعلاً چاووم كەوت پێیان وەضعیان تاحدێ باش بو، بعزێ رزق و پارەیان بەدەستەوە مابو، پاش دوسێ ڕۆژ لەوێ گەڕامەوە بۆ دوروو، بەعزێ پارەم لەلایان هەبو مقداری دوصد قەرانم بۆ خەرجی خۆم هێنا لەگەڵ خۆما. تا من لەم سەفەرە هاتمەوە مەلا فيض‌الله ی طالش، كە مجازی ملا قادری صوٚفی بو (ل/65) لە شمیرانەوە بەرەو دورو هاتبو بە عەزمی ئەوە برواتەوە بۆ طالش كە گەیشتبوە دورو، شێخ ئەمری فەرموبو لەوێ بمێنێتەوە، دەرز بە طلبەكان بفەرموێت تا مدرسێ ڕائەگرێ.

ئەم وەضعە تاحدێ دڵی ئێمەی خۆش كرد، طلبەكان دەستیان كرد بە دەرزخوێندن، منیش دەستم لە سیوطی هەڵگرت، دەستم كرد بە (إيساغوجی) لە علمی منطق. لەم كاتا ساڵ بو بە ساڵی (1336ك–1917ز)، دنیا ڕۆژ بەڕۆژ تاریك تر ئەبو رزق گران تر ئەبو، خەڵك لە هەمو شوێنێكەوە لەبەر بێ‌ڕزقی ماڵی خۆیان بەجێ ئەهێشت ڕو بە هەورامان ئەهاتن، چونكی ئەم هەورامانە لە ئازاری جەنگ پارێزراوبو، كەمێ رزق لە قبیلی تو میوە كەمێ دەخلی تیا دەست ئەكەوت.

بەڕاستی لەم زستانا شێخی دورو خوادا جەزای بداتەوە گەلێ خزمەتی موسڵمانانی كرد، نانەواخانەی دانابو، بۆ هەموو ڕێبوارێ ئێوارەو بەیانی نان و چێشت بوو، بۆ میوانی تایبەتی

یاسای پێشوو بەرقەرار بو، بۆ هەموو طالبێك ڕۆژی هەشت نان چێشت بڕیار درابو، بەتەواوی دەست ئەكەوت، ئێمە ئازاری برسێتی مان چاو پێنەكەوت، بە مەعلوماتی من لەو پایز و زستانا مقداری حەفتاوبینج تەغاری دورو بەراتی دا بە وخانە وادانە لێقە وماوانە كە پەنایان پێ هێنا، بە پارە یش بەقەی ئیمكان مساعدەی ئەكردن.

یەكێ لەوانە باباشێخی كوڕی شیخ عبدالله ی بانەیی بوو بەهەژدە سەرخیزانی خۆیو ماڵی مام و برازایەوە هاتبونە (دە یمە) یەو ڕۆژێ تەشریفی هات بۆ دورو بەخزمەت شێخ گەیشت پاش بەخێرهاتن إكرام، عەرزی شێخی كرد ئێمەكتێب خانەیێكی گەورەمان هەیە بۆمان دەرچوە تقدیمی شێخی ئەكەم بۆ مەدرە سە، وە شێخ لطف بكا بمان ژێنێ بەم مەعنا قیمەتی كتێبەكان رزقمان بێ بدا.

شێخ فەرموی: سەید عاجز مەبە خواكەریمە.

پاش نان خواردن نیوەرۆ ئەمری فەرمو دوتەغارگەنم وزەڕات وەبیست تومان پارە وەعەبایێ وەجوتێ قۆندەرەیان تقدیمی بابا شێخ كرد، بەپیاوو ولاخی خۆیەوە بۆی ڕەوانەكرد، وەفەرمووی كتێبخانەی خۆیشتان موبارەكی خۆتان بێ.

لە ئاخری ئەم زستانا پورم فاطمة وەفاتی كردبو، جا (رابعە)ی خوشكم لەبەر بێ‌كەسی هات بۆ لام بۆ دورو، منیش قضیەكەم عەرزی شێخ كرد، شێخ زۆر بەمیهرەبانی فەرموی: هاتنەكەی زۆر باش بوە، انسان لە تەنگانەدا لەماڵی باوكی خۆیا بژی عەینی سەعادەتە، رابعە بەخۆشی لەماڵی شێخ دا دانیشت لە بەهارا امینەی خوشكم ئەویش هات بۆ لام، لەگەڵ رابعە دا دامەزرا، ئەم نەوعە پیاوەتی شێخە لەگەڵ ئێمەدا كردی مەگەر خودا جەزای بداتەوە، لەلاییكەوە من بەخۆشی لە مدرسەكەدا ئەخوێنم، لەلایەكی ترەوە خوشكەكانیشم وەكو لەماڵی باوكیانا بن وەها ئەژیان، مع العلم باوكم مردیدێكی فدائی شێخ بو، خۆی وەصیەتی بۆ كردبوین كە هەر لە پەنای شێخ دابین، ئەو بەكارمان بێت، بالفعل وەها دەرچو.

پاش ماوەیێ شێخ ئەمری كرد رابعەم مارەكرد بۆ مەلا احمدی قارئ كە كوڕی رضاعی شێخ بوو، امنەیشم مارەكرد بۆ فقی موحەممەد كە مصرف وەكیلی اموراتی شێخ عثمانی كوڕی شێخ بوو، بەخۆشی دامەزران. (ل/66)

لە زستانی (1336ك–1917ز) گرانی گەیشتە پایەیێ مەنێ گەنم بەلیرەیێ زەرد دەست ئەكەوت، خەڵكی زۆر لە ڕێگەوبان و لاكۆڵانا مردن، گەڵێ كەس لەكێوەكانا گیانیان دەرئەچو دڕندە گۆشتەكەی ئەخواردن، برا لەبرای نەدەپرسی، بەڵكو پەنا بەخودا باوك و دایك بیری ئەولادیان لەلا نەمابو...

بگەڕێینەوە سەر باسی مدرسە، لە بەهاری (1336ك) مامۆستا مەلا فیض‌الله ی طالشی ڕۆیشتەوە بۆ ووڵاتی خۆی، جا مامۆستا مەلا عارف امامی خانەقا، ئەو بو بە مامۆستای طلبە منیش لە منطق خوێندن دەستم هەڵگرت، هاتمەوە سەر خوێندنی سیوطی، ئەوەی مابو خوێندم تا نزیكی باسی (صرف)ەكەی، قضاءً مامۆستا مەلا عارف هەم ئەویش لە ئەوەڵی پایزا بەو نەخۆشیە كە باسم كرد[1] وەفاتی كرد، رحمە الله وطاب ثراه...(ل/67)

پاش وەفاتی مامۆستا مەلا عارف لە اخری پایزا لە برجی قوس دا شێخ ناردی بەشوێنی جنابی ملا سید محمد كوڕی سید امین گیزملی كە لە سنەدا لە خزمەتی مەلا حمەرشید بەگ مدرسی مزگەوتی (دار الاحسان)دا لە سنە اجازەی وەرگرتبو، هات بۆدوروو كردی بە مدرس لە خانەقای دوروودا...

جا لە خزمەتی مامۆستا سید محمدا ئەوەی لە سیوطی مابو تەواوم كرد، دەستم كرد بە رسالەی (رشدیە) لە علمی منطق دا كە كتێبێكی جوانە تالیفی مەلا محمد رشیدی مدرسی دار الاحسان بوو، پاش تەواوكردنی ئەم كتێبە دەستم كرد بە (فناری) لەپاش فناری دەستم كرد بە عبدالله یەزدی، خوێندنەكەم ڕەونەقێكی تازەی وەرگرت...(ل/68)([2]2)

بۆ ساڵی (1338ك–1919ز) مرحوم شێخ نورالدین، كوڕی مرحوم شێخ نجم الدین وەفاتی كرد، مرحوم مەولاناا مەلا عبدالقادری مدرسی بیارەیش متوفی بو، بیارە بێ خاوەن مایەوە، جا شێخی بیارە یانی شێخ علاالدین لە ئاخری فەصلی بەهاری 1338 لەدورو گوێزایەوە بۆ بیارە گەڵی هەورامانی ئەودیو، یانی دیوی شارەزور پێشوازیان لێكرد، مصطفی بەگی كوڕی جعفر سلطان بە امری باوكی هات بەپیرییەوە، لە خانەقای بیارە دامەزرا، لە هەمو لاییێكەوە مرید و منسوب لە خواص و عوام ڕویان كردەوە خانەقای بیارە.(ل/70)

وە لەپاش ئەوە شێخ لە بیارە دامەزرا، مدرسەی دوروو هەرچەند هەر ئاوەدان بو، مرحوم مامۆستا سید محمد لەویا بە مدرس مابووەوە، بەڵام تقریبا چۆڵ بو، ئەو خۆشیەی نەما، لەبەر ئەمە منیش قەرارم دا بڕۆم بەو دیوا بۆ دەوری بیارە.

مع العلم من لەم بەینا زۆر استفادەم لە مامۆستا سید محمد كرد، عبدالله یزدی رسالەی ئادابی منظومة گەلەنبەوی ئاداب و عصام الدینی استعارە رشدیە و فناری بعزێ لە شەرح منهج رسالەی حسیبی فارسی و تشریح الأفلاك ئەمانەم هەمو بە دەرز خوێند، گەلێ لەمانەم لەبەر بو، لە خوێندنا چاوم تا حدێ كرایەوە...(ل/71)

لەم ماوەدا كەلەدورودا لەخزمەتی مامۆسادا ئەمخویند بەڕێكەوت چەن سەفەرێكی خۆش

كەوتە بەرم، یەكەم لەبەهاری ساڵی(1306ك–1888ز) لە اخری گرانیەكەدا لەدورەوە رۆیشتم بو(دەرەتفێ)بوو كڕینی گەلەنبەوی شەرح: لەم سەفەرا رویشتمە چور شەوێ لەوێ بوم، شەوێ لە(نێ) وەشەوێ لەدەرەتفێ بووم، كە گەرامەوە لە ڕێگەدا لەلای باخی تەرخانئاوا لەم دیوی بەئیلەوە گەیشتم بە مەرحوم محمد صالح بەگی كوری فەتاح بەگ، ئەم زاتە سوێندی خوارد لێم ئەبێ من سوار ئەسپەكەی ئەوبم ئەو بە پیادە لە پێشمەوە بڕوا، هەرچەند حەولمدا چارم نەكرد، بالفعل بەو شێوە لەگەڵیا هاتمەوە تاماڵەوە وەشەو لەسەربانی ماڵی حەمە سعید بەگی برایا نوستم، لەبەرەبەیانا بەم دەنگە خەبەرم بووەوە یەكێ ئەیووت: (إن أشرف خلق الله نور) مع العلم كەچاوم كردەوە نەكەس دیاربوو نەبانگیش درابوو، ئەم روداوە زۆردڵی روناك كردمەوە ،وەبەحاڵی إنشراحەوە هەستام نوێژی سبەینێم كرد وەلە پاش بەرقلیان وەچاخواردن

[1] لە ئەوەڵی ساڵی 1337ك لە نەخۆشییێكی وەكو ئەنفلۆنزەی ئێستە پەیدابو، گەڵێ عالەم بەم ناساغیە مردن، دەوری دومانگ ئەم نەخۆشیە دەوامی كرد. ل/67، من ئەمەم پێشتر نەقڵ نەكردوە لەبەر درێژی.

[2] لە (ل/69–70) مامۆستای مودەرریس باسی گوندی دوڕو دەكات جوگرافیا و ئاوەكانی و جۆری گوڵەكانی و كێوەكانی چواردەوری و چۆنیەتی كڕینی لەلایەن شێخی علاوالدین ەوە و خۆش ڕابواردنی قوتابیان تێیدا.

گەڕامەوە بۆ دوڕووە.

سەفەری دووەم: لەساڵی 1337ك– دا لە خزمەتی مامۆسا سید محمد شێخ عثمانی کوڕی شێخ گەلێ پیاو مناسب قەرەباڵغ لە ڕێگەی کۆساڵان و ژیوارەوە هاتین بۆ هەورامانی ڕوی شارەزور بۆ دێی گوڵپ بۆ ئەوەی کچی شێخ صادقی گوڵپ خاتون حبیبە ناو بگوازینەوە بۆ شێخ مەولانای کوڕی شێخ.

لەم سەفەرا مەرحوم مەلا أمین ی جفاری مەشهورمان لەگەڵا بو، شەوێ لە ژیوار شەوێ لە نوێن بوین، بەلای دێی کەلجی دا سەرکەوتین، وەلە پشتی دێی هەجیجەوە داپەڕین بۆ چەمی هەجیج، بەڕاستی چونکی مەوسیمی بەهار (بو) ئەم سەفەرە زۆر بە صەفا بوو.

کە گەیشتینە سەر کێوی پشتی هەجیج مەلا أمین بانگی کرد: خەڵکە بێدەنگ بن بزانین ئەوە چی ئەڵێن، ئێمە هەمو داچڵەکاین، لامان کردەوە، پرسیمان چیە ؟! وتی ئەوە نیە کە مەلائکەکانی ئاسمان ئەڵێن (سبوح قدوس ربنا ورب الملائکە والروح) یانی شوێنەکە ئەوەندە بەرزە سەری داوە لە ئاسمان، کە لەو کێوە داپەڕین گەیشتینە شوێنێکی زۆر سەخت و نابار مەشهورە بە (چنگە ڕنە) یانی ئینسان دەست نەنێتە عەرز ناتوانێ داپەڕێ، مەلا ئەمین پرسی ئەمە کوێیە، وتیان لابەلای چنگەڕنە، وتی ئەم شوێنە قنگەڕنەیە نەك چنگەڕنە کە گەیشتینە چەم هەم مەلا ئەمین بانگی کرد بێ دەنگ بن دەنگی مەلائکەی عەزابی جهنم بێت، (ل/71) یانی ئەوەندە قوڵە نزیکی ژێر زەوی بوەتەوە کە وەکو مەشهورە دۆزەخ لە ژێر عەرزایە.

بە کورتی گەیشتینە باخەکانی خواری هەجیجەوە لەویا مەلا محمد ڕەشیدی هەجیجی لەوێ بوو، شەو لەوێ نانمان خوارد وەڕێکەوتین بۆ دێی (نۆدشە) شەو لە نۆدشە بوین، بۆ سبەینێ هاتین بۆ دێی تەوێڵە شەوێ لەماڵی محمد رشید ئاغای کوڕی سعید ئاغای خاڵۆی شێخ بوین، سبەینێ زیارەتی مەرەدی سراج الدین و بهاءالدین مان کرد، جارێکەوتین بۆ بیارە، وەشەوێ لە بیارە بوین، زیارەتی مەرقەدی ضیاء الدین نجم الدین زیارەتی مەحاسنی شەریفەمان کرد.

وە زیارەتی مەولانا مەلا عبد القادر مان کرد زۆر إکرامی شێخ عثمان و سید محمدی گرت، وەمن دەستم زیارەت کرد دوعای توفیقی بۆ کردم، بۆ سبەینێ ڕۆیشتین بۆ گوڵپ، شەوێ دوو شەو لەوێ بوین، جا بوکیان سوار کرد، ئەمجار بە ڕێگەی سەرگەتا بە کێوی کەماجارا هاتینە سەر بە ڕوی (قەڵاخانی) و (هەوش و بەدرانی) دا، وەشەو لە (دەرەکێ) لەماڵی أسعد بەگی کوڕی بورزۆ بەگ بوین، بۆ سبەینێ بە ڕێگەی دەربەند، کە لەوێدا ڕۆیشتین بۆ دوڕوە نزیکی عەصر گەیشتینە بەرابەری دوڕو، تماشامان کرد سوارە مەشغوڵی ڕمبازین، وەشێخ نظام الدین برای شێخ کە زۆر سوارچاك بووهات بە پیرمانەوە، لە عەینی وەختا گەلەبەکانی خانەقایش پاشایان دروست کردبو گەلێ سەیر و صەفامان لەو کاتا چاو پێکەوت.

سەفەری سێهەم: لە ئاخری بەهاری (1338ك–1919ز) لە زەمانی حوکمداری شریف الدولە عصای ( ) ناردبوو بە خەڵات بۆ شێخ، ئەمرێ لە سنەوە هاتبو کە شێخ بڕوا بۆ سنە ئەو خەڵاتە وەربگرێ، بەڵام شێخ وای بە مەصلەحەت زانی کە سید محمدی مودەڕڕیس، وەشێخ عیمانی کوڕی، وەحاجی میرزا رحمت اللە ی طالش بنێرێ بۆ وەرگرتنی، بالفعل ئەمانە ڕێکەوتن، منیش لە خزمەت مامۆسا سید محمدا ڕێکەوتم، لەم سەفەرا شەوێ لە سور کەوول، وەشەوێ لە (شوێشە) بوین، بۆ سبەینێ ڕۆیشتین بۆ سنە تانزیکی دێی (کەمێز)، دەوری دووصەد سوارێ لە أعیان و علماو مەنسوبین هاتن بە إستقبالی شێخ عیمانەوە، وەرۆیشتین لە مزگەوتی مەلا محمد ی کوڕی مەلا عارف ی کوڕی مەلای نودشە، کە عائدی ماڵی حاجی معتمد بو دابەزین.

ئەم ورودی ئێمە تصادفی ئەوەڵی ڕەمەزانی کرد، چواردە ڕۆژ لەوێ ماینەوە، حەفلەی وەرگرتنی (عصا) بەسرا، لەم حەفلەدا ناطقی لەسەر ئایەتی (هل یستوي الذین یعلمون والذین لایعلمون) بە تەشریفی علماو زانا و ڕۆحیانیان دا گەلێ قسەی جوانی کرد، جا شەربەت خۆری کرا، لەم مەجلیسا بە خزمەتی مەرحوم مەلا عبد اللە ی موفتی وشەیی وەسید نجمالدین

كوڕی سید عبدالحكیم هەمرولەیی گەڵێ علمای بەرز گەیشتم، لەم سەفەرا شەوێ مەدعو بوین لە ماڵی حاجی معتمدا، میرزا عبد الله خان بەعزێ پرسیاری عیلمی لە من كرد، جوابم دایەوە، لە بیستنی ئەم سوال و جوابە حاجی معتمد زۆر مەسرور بوبو، كاتێ ئەهات بۆ مزگەوت بۆ چاو پێكەوتنی شێخ عثمان ئەی پرسی (ئاغەی مەللای محقق لە كوێیە) بەم عنوانە خەبەری منی ئەپرسی میهرەبانی دەرئەبڕی. (ل/72)

لەو سەرەوە كە هاتینەوە شەوێ لە دێی (كەرچو) شەوێ لەدێی (نجنی) لە خواری دێی (ئەویهەنگ)ەوە بوین، بۆ شەوی سێهەم گەیشتینەوە دوڕوە .

سەفەری چوارەم: لەم ساڵا لە زستانا لە خزمەتی شێخ دا ڕۆیشتم بۆ دێی (سورەتو)...

سەفەری پێنجەم: خۆم لەگەڵ بەعزێ قوتابی ڕەفیقما چەن ڕۆژێ بۆ ڕابواردن ڕۆیشتین بۆ ژاوەرۆ، وەخت پایز بو، هەمو نەوعە میوەیێ وەكو قۆخ و هەرمێ و هەنار، وەكەمێ ترێ مابو، لەم سەفەرا كە گەڕاینەوە لە چەمی (بوری دەر)ا تاقە دانەیێ (بەهێ)مان بەر دارێكەوە چاوكرد، من بڕوم تێگرت داكەوت، كەچوم بەهێكە دەربێنم دارێكم بۆ درێژ كرد بە هێیەتر دەركەوت، تەكرار بەهێی تر دەركەوت هەتا صدو چل دانە بەیمان لەو ناو بێشەو باخە دەركرد كە إعراضیان لێنابو، بەخۆشی و ڕابواردن هاتینەوە...

بڕۆینەوە سەر مەقسود، پاش ماوەیێ لە دامەزرانی شێخ لە بیارە لە ڕۆژی سێشەنبە (7)ی مانگی ذی القعدة لە ساڵی (1338ك–1919ز) لەگەڵ سید فرج ی عەربەتی دا كە ئەویش لە طلبە ی علم بو، دورومان بەجێهێشت، ڕۆیشتین بۆ بیارە، بۆ شەو گەیشتینە بیارە، بە خزمەتی شێخ گەیشتین، بەڵام لەبەر ئەوە كە لەو كاتا لەبیارەدا مدرسە نەبو، شێخ نامەی بۆ نوسین بۆ خزمەتی مامۆستا مەلا حمەسعیدی مدرسی (عەبابەیلێ) بالفعل رۆیشتین بۆ ئەوێ دامەزراین، من دەرسی گەلەنبەوی بورهانم ئەخوێند لە ئەوەلیەوە، پاش ئەوە كە چەند دەرسێكم لێ خوێند گەیشتم بە باسی (نسب ی اربعە)، مامۆسا مەلا حمەسعید سەفەری شاری سنەی كەوتە بەر ڕۆیشت، تا ئەو لەو سەفەرە هاتەوە من بۆ دەرس ئەڕۆیشتمە هەڵەبجە لە خزمەتی شێخ بابا رسول ی بیدەنی كە لەو دەما میوانی ماڵی شێخ عبداللطیف بو، دوازدە دەرزم لەگەلەنبەوی خوێند... (ل/73)

تماشام ئەكرد وەضعی خوێندنمان لە عەبابەیلێ باش نیە، چونكی دەرزمان ئەفەوتا، لەبەر ئەمە لەگەڵ سید فەرەج دا لە سێ شەنبەی حەوتی مانگی محرمی (1339ك1920ز) گەڕامەوە بۆ هەورامانی ئەودیو، سید فرج لەدێی (ئەلمانە) لەخزمەتی باباشێخ دامەزرا منیش رۆیشتمەوە بۆ دوڕوە. لەخزمەتی مامۆستا سید محمدا دامەزرامەوە، من لەماوەی پایز و زستان و بەهارا لە خانەقای دوروە گەلەنبەوی بورهانم خوێند.

وە لە هاوینی ساڵی (1339ك–1920ز) رۆژی شەمەی بیست هەمی مانگی شەوال لە خانەقای دوڕوە ڕۆیشتم بۆ مدرسەی (بالك) بۆ خزمەتی مەلا محمودی جوانڕۆیی، لەوێ دەستم كرد بە شرحی عقایدی ملا سعد گەیاندمە باسی (تكوین) لە اخری صفاتی ذاتیەدا، فرائضی منظومەی شێخ معروفی نودێشم لەخزمەتیا تەواوكرد.

لەم ماوەدا شێخی بیارە هات بۆ مەریوان...(ل/74) لەم سەفەرا لەو سەرەوە شێخ تشریفی هێنا بۆ (بالك) ئێمەش تا نزیكی بەرقەڵا، لەگەڵ اشراف و پیاو مناسبی دێ، مامۆستا مەلا محمود استقبالمان كرد، كە تشریفی هاتە بالك شەوێ لە بالك مایەوە سبەینێ تشریفی ڕۆیشت بۆ چور، ئێمەش هەموو لایێ تا چور بۆ ڕەوانەكردنی رۆیشتین، لەم ماوەدا شێخ فەرموی بە من كە ملا احمدی ڕەش لەبیارەیە ئەمەوێ بیكەم بە مدرسی خانەقای بیارە، ئەگەر مەیلت هەیە تۆیش بێرەوە بۆ بیارە بۆ خوێندن، منیش لەسەر ئەم ئەمری شێخە، رۆژی جەژنی قوربان لە (1339ك) لەدێی بالك ەوە گوێزامەوە بۆ بیارە، لە بیارەدا لە خزمەتی مامۆستا مەلا احمدی ڕەش دا بە فەقێتی دامەزرام.

لەماوەی سێ مانگا لە خزمەتی مامۆستا مەلا ئەحمدا شرحی عقایدم تەواوكرد، عقیدە كوردییەكەی مەولەویم بە دەرز خوێند. دەستم كرد بە مختصری مطول، گەیاندمە سەر بابی احوالی مسند إلیە، لەم مەدەدا شێخ توفیقی پشتەیی كوڕی

شێخ عبدالرحمن ئەویش لە بیارەدا لە خزمەتی مامۆستا شێخ حیدرا، دەرزی كافیەی ئەخوێند، من لەگەڵیا خەریك ئەبوم تا باش ڕەوانی ئەكرد.

مامۆستا مەلا احمد لە بیارەدا زۆر پەرێشان بو مەترسی بو لە بەعزێ دەستەو بەستەی مەلا حسین كە ئازاری بدەن، هەرچەند شێخ دڵ خۆشی ئەدایەوە سودی نەبو، لە ئەنجاما ئیزنی وەرگرت لەشێخ، كەوتە ڕێ بۆ شاری سلێمانی، منیش ناچار لە خزمەتیا ڕێكەوتم، مەلا عەلی مەولاناوایی كە ئێستە مەلای (فقێ جنە)یە[1] ئەویش مان لەگەڵا هات بۆ سلێمانی بۆ ئێوارە بەزەحمەت گەیشتینە دێی (مووان) چونكی لەو ڕۆژا لەخەتی سید صادقەوە ئوتومبێل نەبو، ئێوارە وەختێ درەنگ گەیشتینە ناو دێ، بوین بە میوانی امامی ئەو دێ كە ناوی مەلا كریم بو، خەڵكی ئەو ژورە بو، تماشام كرد مەشغولی جەژنی مولودە، نان و چێشتێكی زۆری دروست كردوە، ئێمەش ئەو شەو مەولودنامەكەمان بۆ خوێندنەوە، بە زەوق و شەوقێكی باش جەژنەكەمان تەواوكرد.

سبەینێ ڕێكەوتین بۆ ئێوارە گەیشتینە شاری سلێمانی لە خانەقای حەزرەتی (مەولانا خالد) (قدس الله سره) كە لەو سەردەما مامۆستا شێخ عمری ابن القرداغی مدرسی ئەوێ بو بە میوانی دانیشتین، پاش دوسێ ڕۆژ مامۆستا شێخ عمر زۆر میهرەبانی لەگەڵ منا كرد، بەصورەتی فەقێتی لەخزمەتیا دامەزرام، مامۆستا مەلا ئەحمەدیش لەسەر توسطی مامۆستا شێخ عمر رحمە الله بو بە مدرسی (گەڵاڵە) لە ناحیەی ماوەت... (ل/75)[2]

لەساڵی 1340ك–1921ز دا كە دامەزرام لە خزمەتی مرحوم مامۆستا شێخ عمر رحمە الله تعالی، بەهۆی كۆشش و ڕەغبەتی ئەوا لە خوێندن و كتابت و اشتغال بە علم ئافاقێكی تر لەبەرچاوەمانا كرایەوە، ماوەیێ هەر مەشغولی خوێندنی مختصر بوم. پاش ئەوە كتێبی (أقصى الأماني) كە تالیفی حفیدی سعدی تفتازانییە مامۆستا شێخ عمر حاشیەی لەسەر كردوە، بە حاشیەكانەوە نوسیمەوە بە دەرس خوێندم، جا دەستم كرد بە خوێندنی ریاضیات ترشیح الأفلاك و رسالة حسابی (ل/77) بهاء الدين عاملي،وە اسطرلاب تالیفی عاملي بعضی لە ربعی مجیب م بەدەرز خوێند، ئەم كتێبانە هەموو مُدوّنی مامۆستا شێخ عمریان لەسەرە، پاش ئەمانە تقريب المرام شرحی تهذيب الكلام بە حاشیەی شێخ، حاشیەی مەلای پێنجوێنەوە نوسیمەوە، ماوەی هەشت مانگ مەشغوڵی بوم خوێندم، كتێبی (جمع الجوامع) م بە خط لەگەڵ مدونی مامۆستا شێخ عمرا نوسیەوە، خوێندم، گەلێ منهج تحفەم بە دەرز خوێند، بەدەم ئەمانەوە فریدەی جلالی سیوطیم نوسیەوە، سماعم كرد، گەلێ إستفادەی زیادم لەشێخ كرد گەلێ میهرەبانی و لطفی لەگەڵ ما بو خودا پایەی بەرز بكا.

بۆ یاداشت[3]

لەوكاتا گەیشتمە سەر باسی (إلهيات) لە تقريب المرام وەضعی سلێمانی تێكچوو، لەبەر ئەوە لەو چەرخا شێخ محمودی حفید زادە كرابو بە سەرۆك و فەرەمانڕەوای ئەو وولاتە، میانەی لەگەڵ حكومەتی عێراقدا تێكچو، شاری سلێمانی كەوتە بەر (بۆمبابارا ن) خەڵكی شار ولاتەكەیان چۆڵ كرد، جا من و مەلا عبدالقادری خۆشناوی (بالیسانی) بەیەكەوە رۆیشتین بۆ (عەبابەیلێ) و لە خزمەتی مامۆستا حمە سعیدا دانیشتین، من دەستم كرد بە (لب الأصول) سێ مانگ لە هاوینا لەوێ مامەوە هەتا وەضعی شار باش بوو، جا گەڕاینەوە بۆ شار لە خانەقادا دانیشتینەوە ئەو مقدارە كەمابو لە تقريب المرام تەواوم كرد، پاش ئەو كتێبە حاشیەی (لاری)م خوێند.

لەم ماوەدا لە سلێمانی ئەو مستعدانە كە بەیەكەوە لە خزمەتی شێخ دا ئەمان خوێند ئەمانە بون:

---

1 ئەم نوسراوە لە شەستەكاندا مامۆستای مدرس نوسیویەتی و ئەوكاتە مەلا عەلی لە (فقی جنە) بووە.

2 لێرەدا مامۆستای مدرس بەدرێژی باسی ژیاننامەی (مەلا احمدی ڕەش) دەكات، بنوارە ل/75–77.

3 ئەم سەرباسە هی مامۆستای مدرسە، بنوارە ل/78، بەلام جیای نەكردوەتەوەو بەم چەشنە نوسیویەتی: (بۆ یاداشت: لەوكاتا..).

1–سید عبدالحکیم.. 2–مەلا حسینی کوڕی عبدالله ی خسرو چاوەش خاڵۆزای شێخ تاج الدین خەڵکی دێی (گوڵپ)..
3–مەلا حممد امین ئەسپەرێزی هەورامی.. 4–مەلا یحیی کوڕی مەلا محمودی کوی حاجی مەلا سلامی بانەیی.. (ل/78)
5– مەلا عنایت الله.. 6– شێخ محمدی خاڵ..[1]

ئیجازە وەرگرتنی مامۆستای مودەڕڕیس و نەرگسەجار

من خۆم لەپێش کاتی اجازە وەرگرتنم یەك دوو جار لە بیارە غیری بیارەدا ملاقاتی شێخ صدیقی کوڕی شێخ معروفی نەرگسەجاریم کرد، بەیەکەوە رێکەوتین لەسەر ئەوە پاش اجازە وەرگرتن بڕۆم لە (نەرگسەجار) بە مدرس دابنیشم لەبەر چەند شت ئەم وەضعەم قبوڵ کرد:

یەکەم: نەرگسەجار لە زەمانێکی سابقەوە مدرسە بوە، کتێب خانەیێکی باشیان هەبوو.

دوهەم: شێخ صدیق منسوبی شێخی بیارە بو، لەگەڵ منا هاو مەشرەب بو.

سێهەم: نزیکی بیارە بو، هەرکاتێ بم ویستایێ بڕۆم بۆ زیارەتی شێخ لە بیارەدا بۆم ڕێ ئەکەوت.

چوارەم: ئەو بە وەزعێکی وا دەعوەتی منی کرد کە بەیەکەوە وەکو برا بژین.

سەرەڕای ئەمانە شێخی بیارەش لەسەر ئەم وەضعە ڕاضی بو. تەرغیبی کردم بۆقبولی اقتراحی شێخ صدیق، مامۆستا شێخ عمریش تصویبی ئەمەی فەرمو.

جا لەمانگی شعبان لە موسمی ئەوەڵی بەهاری تاریخی 1343ك–1924ز مامۆستا شێخ عمر رحمه الله بانگی کردم، فەرموی: کاتی ئەوە هاتووە إجازەی تدریس بدەم پێت، بڕۆی تدریس بکەی، انشاالله موفق ئەبی، بە تدریسی طلبة گەلێ تەرەقی ئەکەی.

جا بەدەستی خۆی اجازەنامەی بۆ نوسیمەوە لە بختیاری منەوە لەوکاتا جەنابی مرحوم شێخ نجیبی قەرەداغی کە ئوستادی ئوستادم بو لە سلێمانیدا بو، جا جنابی شێخ نجیب و شێخ بابا علی و ملا حسینی پیسکەندی و شێخ معروف برای شێخ عمر گەلێ لە اهلی علم، مستعدی مزگەوتەکان حاضر بوون، شەربەتیان خواردەوە شێخ باباعلی اجازەنامەکەمی خوێندەوە، سید بلالی خەڵکی (شابەدین) کە لە نەتەوەی مەلا موسای توکلی یە، هەستا مێزەرەکەی بەست بەسەرمەوە منیش یەکەیەکە دەستی مامۆستاکانم زیارەت کرد، هەموو دوعای توفیقیان بۆ کردم. لەم مجلسە پیرۆزە پڕ لە علمای کبار طلبەی علومە إجازەم وەرگرت جبە و عەمامەم بەبەرما کرد. (ل/79)[2].

جا پاش اجازە وەرگرتنم لە دوازدەهەمی مانگی شعبان دا لە ساڵی 1343ك لە شاری سلێمانیەوە ڕوو بە هەڵەبجە ڕێکەوتم بۆ نەرگسەجار ملا عبدالقادری خۆشناوی بالیسانی کە لە مزگەوتی شێخ محمد بەرزنجی دا ئەی خوێند و قاضی میری ئەخوێند، بە حسنی ظنی بەمن لەگەڵما هات.. (ل/93) بە قەسدی ئەوە لەلام بخوێنێ، هەروا مەلا محمدی کوڕی صوّفی کریم بەگی مەریوانی خەڵکی (نێ) ئەویش هات ڕۆیشتین بۆ هەڵەبجە، لە هەڵەبجەدا لە مزگەوتی پاشا بوین بە (میوان) جا ڕام سپارد تا لەدێی نەرگسەجارەوە، ملا امینی کوڕی دەروێش عبدالرحیم ووڵاغی سواری بۆ خۆم ووڵاغی سواری بۆ أسبابەکانم هێنا ڕۆیشتین بۆ (نەرگسەجاڕ) لەوێ شێخەکان ئەهلی دێ هاتن بە استقبالمانەوە، بۆ حورمەت دابەزیم، بە صفەتی مدرس امام لەدێ دامەزرام، دڵ خۆشییەکی زۆریان دامەوە بە نەوعێ کە ئەو شوێنەم بە ماڵی خۆم

[1] مامۆستای مدرس، هەر یەك لە مستعدەکانی هاوەڵی کورتەژیانێکیان بۆ دەنوسێ، تەنها شێخ محمدی خاڵ نەبێ، کە دەفەرموێ: لەمەولا باسی ئەکەم، بنوارە ل/78–79. وەلێ من بەکورتی تەنها ناوەکانم نقل کردوە.

[2] ل/80 نامەیەکی شێخی عەلائەدینە، ل (81 ـ 83) ئیجازە نامەکەی مامۆستای مودەرریسە، بنوارە پاشکۆی ئەم کتێبە، ل 84–92 باسی شێخ عمر ابن القرەداغی یە و دواتریش باسی سەفەرێکە کە مامۆستای مدرس پێش اجازە وەرگرتنی نەرگسەجاری بینیوە. ل/93.

ئەزانی..[1]، بەهۆی خزمەتی منسوبینی اطرافەوە رابواردنمان باش بو، طلبەكان لەلایەن ماڵی شێخ صدیقەوە، ماڵی شێخ قادر شێخ احمدی مامی شێخ صدیقەوە خزمەت ئەكران.

وە منیش بەتایبەتی لەماڵی شێخ صدیقەوە خزمەتم ئەكرا، بەیانی و ئێوارە نانم بۆ ئەهات تا ماوەی چەند مانگێ بەم نەوعە رام بوارد، لەپاش ئەوە مەیلم لەسەر ئەوە بو كە ژن بێنم، خۆم جێگە و ڕێگەیێكی تایبەتیم ببێ لەم خصوصە استشارەم بە شێخی بیارە كرد، ئەویش فەرموی صبر بكە بەڵكو لەلاییێكەوە كەسێ هەڵكەوێ كچێكی باشی ببێ مارەی بكەی. (ل/95)

پاش ماوەیێ لەم پرسیار و راوێژكردنی منە بەشێخ، مەلا ئەحمەدی زاوام لە دورەوە هاتبوو بۆ بیارە بۆ خزمەتی شێخ، لەوێ باسی مەسئەلەی ژنهێنانی بۆ من كردبو، قەراریان دابو كە خوشكی مەلا ئەحمەد مارەبكەن بۆم لەسەر ئەو قرارە شێخ بە خطی خۆی ئەم كاغەزەی بۆ من نوسی بۆ نەرگسەجار[2].

منیش پاش هاتنی نامەكە رۆیشتم بۆ بیارە، لەوێ لەبەر چەند دەلیلێ ئەم مطلبەم رفض كرد هاتمەوە بۆ نەرگسەجار.

لە هاوینی ساڵی 1344ك–1925زدا لە كاتێكا كە لە هەواری نەرگسەجارە كۆذا بوین، بیستم شێخی بیارە رۆیشتوە بۆ ئەوبەری سیروان لە نزیكی (پەلكژی)[3]دا كەپریان بۆ بەستوە.. منیش لەگەڵ فەقێكان بەعزمی زیارەت رۆیشتین بۆ خزمەتی شێخ بۆ ئێوارە گەیشتینە كانی كەوە، لەماڵی محمدی سان احمد میوان بوین، هەر ئەو شەوە، ولاٌغی سواری بۆ هێنام پیاوێ شارەزای لەگەڵ منا نارد هەتا گەیشتینە هەواری (پەلكژی) شەو لەوێ نوستین بۆ سبەینێ بە خزمەتی شێخ گەیشتین، بەڕاستی ئەم هەوارە زۆر خۆش و فێنك بو... (ل/96)[4].

ئێمەش لەبەر ئەوە قەرەباڵغ بوین كەپرێكیان بۆ بەستین، فەقێكان دەرزیان ئەخوێند مەشغول بوون، تقریبا حەفتەیێ لەوێ ماینەوە.

لەو ماوەدا مەلا عبداللە ی مەلای محمد بەگی حبیب اللە خان مەشهور بە امیر اسعد لە طرفی محمد بەگەوە بۆ بەعزێ ئیش هات بۆ خزمەتی شێخ، كە چاوی كەوت بەمن فەقێكان وا مەشغوڵی خوێندن و دەرزین، دڵی یێتە سەر ئەوە كچی خۆی بدا بەمن، ئەڕوا لەخزمەتی شێخ ئەم مەقسەدەی عەرز ئەكا، جا شێخ ناردی فەرموی مەلا عبداللە بە زمانی خۆی ئەلاٌ من طالبی ئەوەم كچێكم هەیە مارەی بكەم بۆ مەلا عبدالكریم، تۆ چی ئەڵێیت، منیش عەرزم كرد قوربان جارێ من ئەو كچەم نەدیوە، نازانم وەضعی چۆنە، شوێنەكەیشیان دورە لە نەرگسەجارەوە، جا ئەمری شێخە.

شێخ فەرموی: من وەضعی ئەزانم مناسبە، دوریش مانع نییە، بەڵكو باشترە لەنزیكی بۆ ئەم زەمانە، من مەیلم وایە مارەی بكەی، شێخ ئەمری فەرموو شەربەت خۆرییان كرد، مەلا حسینی كوڕی مرحوم مەلای گەورە لەوێ حازر بو، مەلا عبداللە كچەكەی بۆ مارەكردم، پاش ئەم وەضعە بە دوسێ رۆژ مەلا عەبدوڵلا رۆیشتەوە، ئێمەش گەڕاینەوە بۆ نەرگسەجار لەسەر ئەم قەرارە كە تا پاییز ئەسبابی زەماوەند ئامادە بكەم، بنێرم بەشوێنی ژنا بۆم بێت.

وە فعلا هاتمەوە بۆ نەرگسەجار اسبابم رێكخست لە ئەوەڵی پایزا شێخەكانی نەرگسەجار شێخ احمدی شێخ عبدالرحمن، شێخ علی شێخ عارف لەگەڵ چەند كەسێكا سوار بوون، لە ساداتی تاوەگۆزی نەتەوەی مەولەوی جەنابی سید محمودیشیان لەگەڵ خۆیانا بردبو (ل/99)، رۆیشتبون بۆ ماڵی كوێخا محمودی كوڕی كوێخا احمدی كوێخا یوسف لە (ئەشكی) لەوێوە چوبون بۆ (قالیچەكە) كە هەوارگەی زستانی محمد بەگی میر اسعد بو، لەوێوە عائلەكەیان بۆ

---

[1] لێرەدا (نامی) باسی شێخەكانی نەرگسەجار و قسەووتنێكی بە (ابوطالب) نوسەری حاشیەی سیوطی و خەوبینین پێیەوە دەگێڕێتەوە من نەقڵم نەكردوە. بنوارە ل/94–95.

[2] نامەكەی شێخ لە ل/96.

[3] كانی و ئاوێكە لە نزیكی كێوی (كەرگەمل) لە پشتی دێی (مورتكە)ی سید كاك احمدەوە، بنواڕە ل/96.

[4] لە ل/97–98 چوار نامەی دەستخەتی شێخ عمر بن القرداغی.

گوێزامەوە بۆ نەرگسەجار، خودا جەزایان بداتەوە قەدرێ زەحمەتیان كێشابو بۆ من...

لە بەهاری 1345ك-1926زدا شێخ لە بیارەوە شێخ فاضلی كوڕی شێخ محمودی شێخ محمد صالحی (گۆپ تەپە)یی نارد بۆ لام بۆ خوێندن... ئەم شێخ فاضلە لەو ڕۆژا (عبدالله یەزدی) ئەخوێند انسانێكی زۆر خاوەن استعداد و قابلیەت وسیماجوان و خط خۆش دەنگ خۆش بو، گەلێ مرید و منسوبیان لەدێ (غولامی)دا هەبوو، هاتنی ئەو هەم بو بەهۆی ڕەغبەتی خەلك لە خزمەتی مدرەسەكەمانا... (ل/100)

لەساڵی 1345ك دا لە پشتی خانوی شێخ صدیقەوە خانوێكیان پێدام، بەلاَم لەبەر ئەوە شوێنەكە كفایەتی نەدەكرد، لەبەردەمی ئەو خانوا سەكۆیێكم دروست كرد و هۆدیەیێكی باشم بۆ خۆم دروست كرد، بەلاَم گەلێ ئازاری دلَم بو چونكی داری ئەم خانوە لەدێی (تەوقوت) بران بە ئاوی تانجەڕۆدا هات تا نزیكە نەرگسەجار، لەویا مەلەوان دارەكەیان هێنا دەرەوە ئەوسا بە لۆس خەلَكی نەرگسەجار هێنایان بۆ ناودێ، هەرچی قامیشی پێویست بو هەموی خەلَكی شەكەرمەیدان مەمەشەیی بە ولاَغی خۆیان بۆیان هێنام.

بەم نەوعە شوێنی سكونەت تەواو بو، هەم بەقەی پێویستی دۆ و ڕۆنی خۆمان، حەیوانی وردە وەكو بزن و مەڕ مانگا بەدەستم كەوت، قادری سلیم نیوەی جوانی ماینێكی پێدام بۆ سواری، ڕەشوەی دایە دەستم، بەكورتی لە خصوصی گوزەرانەوە لە هەمو بابەتێكەوە وضعم باش بوو، ڕۆژ بەڕۆژ خەلَك زیاتر ئەیان ناسیم ئولفەتیان لەگەلَما پەیدا ئەكرد بە نەوعێكی وەها پیاوێكی مورشد و مقتدی بە رعایەتی دلَ یان ئەكردم.

وە خەلَكی شەك مەیدان مامەشەیی بەش پیرك قارەمانی هەموو وەك و مرید و منسوب رعایەتی دلَ یان ئەكردم، ئەوەی كە هۆی ئازاری دلَم بو ئەوەبو بەهۆی گەرمی شوێنەكەوە، هەمو ساڵ چاووم ئەئێشا، بەناچاری ئەبو كاتی هاوین بڕۆیشتمایە بۆ بیارە، ماوەی چل ڕۆژێ لەوێ بمێنمەوە.

لەم خصوصەوە دلَم نارەحەت بو لەلاییێكەوە وەضعی تدریس احترامی خۆم و طلبەكانم زۆر باش بو، لەلاییێكەوە گیرۆدەی چاوئێشە بوبوم هەمو ساڵێك جارێك و دوجار چاوم ئەیێشان، ترسم بو چاوم عەیب دار ببن.

بەهەر حالَ صەبرم كرد بە ئومێدی ئەوە خودا دەروێ بكاتەوە لێم، لە شوێنی خۆما مەشغولَی تدریس بوم، هەر لەم ساڵی 1345ك-1926ز دا لە شەوی جمعەی سێهەمی مانگی رجب المفردا (فاتح) لەدایك بو، لەوكاتا گەلێ طلبەی باش لەلام بون، یەكێ لەوان مەلا محمدی كوڕی دەروێش كریم كوڕی رحمانی قازی خزمی خۆم بو، كە لەو ڕۆژا نەم ئەزانی خزمایەتیمان هەیە...

وە لەم نەرگسەجارا وەكو تدریسم ئەكرد، جارجار لەكاتی فەراغەتا ئەو شەرحەی كە لە (صمدیە)م كردبو لە زەمانی فەقێتیما لە سلێمانیدا بە ناقسی مابووەوە لێم ئەنوسی لە ئەنجاما كەمێكی مابو لە زستانا ڕۆیشتم بۆ بیارە لەوێ ئەو مقدارەم تەواو كرد.

لە بەهاری ساڵی 1346ك-1927ز قصیدەیێكم لە مدحی حضرەتا صلی الله علیە وسلم نوسی، هەروا لەلام مایەوە تا لەساڵی 1355ك-1936زدا بە عنوانی (نور الصباح) لە چاپخانەی محمد امین عصری دا لە كركوكا چاپ كرا ولله الحمد... (ل/103).

لە موسمی هاوینا لە ئەوەلی ساڵی 1345ك-1926ز شێخ عبداللطیف قازی لە هەلَەبجە نەخۆش كەوت، ئێمەیش لە نەرگسەجار بیستمان كە شێخی بیارە هاتووە بۆ عیادەی شێخ عبداللطیف، بە عەزمی عیادەی شێخ عبداللطیف زیارەتی شێخ ڕۆیشتین بۆ هەلَەبجە دوو شەو لەوێ بوین، شێخ عبدالطیف زۆر ناساغ بو، بەلاَم لەبەر قەرەبالَغی زۆر بە مصلحەتمان زانی بگەڕێینەوە بۆ نەرگسەجار و فعلا خواحافظیمان كرد هاتینەوە بۆ نەرگسەجار، بۆ سبەینێ لەپێش نیوەڕۆدا نوستم، لە خەوما یەكێ هات وتی شیطانی نمرود لەگەلَ ابراهیم عبداللطیف مجادلەی كرد، بەلاَم ابراهیم عبداللطیف غالب بو بەسەریا، كە خەبەرم بووەوە تێگەشتم كە شێخ عبداللطیف وەفاتی كردوە، فعلاً بۆ ئێوارە بیستمان ئەو ڕۆژە وەفاتی

كردوه، دوباره رۆیشتینەوه بۆ تعزیه فاتحه خوێندن. رحمه الله وطاب ثراه وجعل الجنة مأواه...

بۆ ساڵی دوایی كه تاریخ گەیشته 1346ك–1937ز له پایزا مرحوم مامۆستا مەلا حمەسعیدی عەبابەیلیٚ یش وەفاتی كرد، دوو رۆژ لەپێش وەفاتیا هەر ئەمەی ئەخوێند (الله لطیف بعباده). مرحوم شێخ عبداللطیف له گۆڕستانی مەشهور بە گوڵان له هەڵەبجه دفن كراوه، مەرحوم مامۆستا مەلا محمد سعید له شمالی غەربی مەرقەدی حضرەتی اباعبیده بەدوازده هەنگاو دفن كراوه. طاب ثراهم وجعل الله الفردوس مأواهم بفضله آمین.

دامەزرانی مامۆستای مودەڕڕیس لە بیارەدا

بڕۆمەوه سەر باسی خۆم، له ایام تشریقی ساڵی 1346ك له بیارەوه نامەیێكیان نوسی بو به شوێنما بۆ نەرگسەجار كه بڕۆم بۆ بیاره منیش رۆیشتم، كاتیٚ گەیشتمه بیاره حاڵییان كردم كه شێخی بیاره بڕیاری داوه: سید موحەممەد مدرسی خانەقای دوروه بهێنیٚ بۆ بیاره بیكا به مدرس، منیش ڕەوانه بكا بۆ خانەقای دوروه، لەویٚ به مدرس دابنیشم، داوای موافقەیان لیٚكردم، منیش لەبەر ئەو عوزری چاوئێشەو گەرمای نەرگسەجاره موافقەم كرد، لەگەڵ جنابی سید مظهر كاتبی شێخ كه ژن برای سید موحەممەدی مدرس بو، لەگەڵ قەرەباڵغێكی زۆرا رۆیشتین بۆ دوروه تا ئەوان ماڵی سید محمد بگوێزنەوه بۆ بیاره، مینش لەویٚ دابنیشم، بەو رێگەی هەورامانا زۆر به سەیران و صەفا و خۆشی ڕامان بوارد، بەلاٌم كه گەیشتینه دورووه حاڵیمان بو، بەگزادەی (ڕەزاد) له بیستنی نقلی سید محمد زۆر عاجز و ملول و پەرێشانن، قەراریان دابو منعی ئەم نقله بكەن، چونكه لەو رۆژا بۆ گەلیٚ اموراتی حكومەتی هاتوچۆی شاری سنه به شێوەی واجب (ل/104)[1] پێویستیان به سید محمد هەبو، كه له وەزعەكه حاڵی بوین سەیید مظهرنامەیێكی نوسی بۆ خزمەتی شێخ بۆ بیاره، داوای ئەوەی كردبو لەشێخ كه دەستور العمل مان بۆ بنوسێتەوه ئێمه چی بكەین، لەپاش چەند رۆژیٚ نامەی شێخ هات، له نامەكەدا ئەمری فەرموو بو بەمن كه بگەڕێمەوه بۆ بیاره..[2].. پاش گەیشتنی ئەم نامه من له دورووه دەرچوم هاتمەوه بۆ بیاره، پاش زیارەتی شێخ مانوحەسانەوەم شێخ بانگی كردم، مامۆستا مەلا بهاءالدینیش له خزمەتیا بو فەرموی ئەتوانی له بیارەدا دانیشی تدریس بكەی؟! ئیشارەی كرد بەوه ئایا ئەتوانم بەرامبەر مخالفه بەربەرەكی معارضین خۆم بگرم، منیش عەرزم كرد ئەگەر مەقسەدتان تەواناى تدریس بیٚ ئەوەندە بتوانم كۆشش ئەكەم، ئەگەر مەبەس مخالفاتی خەڵك بیٚ (وعلى الله فلیتوكل المؤمنون) ئەكەم بەسەرمەشقی خۆم. شێخ فەرمووی: مبارەكه، تۆ لەم تاریخەوه مدرسی بیارەی، جا فەرموی: ئەی بۆ معیشەت هۆی گوزەرانت چی ئەڵێیت؟! عەرزم كرد لەم بابەتەوه هیچ ناڵێم شێخ خۆی وەكیل بیٚ هەر نەوعه معیشەتیٚ ببیٚ من ئەساچێنم. بەم قسانه تعیینم تەواو بو، بەلاٌم شێخ فەرمووی[3] ئەم دوو سیٚ رۆژی كۆتایی مانگه بڕوا جا له غرەی محرمی 1347ك–1928ز پیاو ئەنێرم بەشوێنی خانوەكەتا له نەرگسەجاڕەوه نقلی بكەن بۆ بیاره.

واقعا له ئەوەڵی محرمی ئەم تاریخەوه شێخ ناردی ماڵەكەیان گوێزامەوه بۆ بیاره، لەرێوه كه هاتین له ماڵی (سەربورج) خانوی شێخ صاحب و شێخ سیف الدین كوڕانی مرحوم شێخ نجم الدین دامەزراین والحمدلله. (ل/106)

پاش ئەوه ماڵەكەم گوێزراوه بۆ بیاره، دامەزرام، ئەم هەواڵه بلاٌوه بو بە وولاٌتا، جا له هەمو لایێكەوه طلبه رویان كرده بیاره بۆ خوێندن به ماوەیێكی كەم بێجگه لەو چەند طلبەی خۆمه كه له نەرگسەجاڕەوه هاتن بۆ بیاره، قەرەباڵغێكی زۆر له

[1] ل/105، نامەیەكی مەلا صالحی كۆزەپانكییه، بۆ مامۆستای مدرس و لەكۆتاییەكەی نوسراوه (مخلصكم الطالح الكۆزەپانكی صالح –المدرس بأربیل).

[2] نامەكه له ل/106 دا چەسپ كراوه.

[3] لێرەدا پەراندێك له دەستنوسەكەدا دەبینم كه بەم شێوه نوسراوه (بەلاٌم شێخ ئەم دو یٚ رۆژی ئاخری مانگه برِوا...) بەپێویستم زانی ووشەی (فەرموی) بۆ زیاد بكەم.

طلبه له مدرسەدا حاضربوون.

هۆکاری ڕەغبەتی فەقێیان لە بیارە

هۆکاری ڕەغبەتی تەڵەبە بۆ بیارە چەن شتێ بوو:

یەکەم: بیارە شوێنێکی مقدس و پیرۆز بو خەڵك بە ئومێدی بەرەکەت بەختیاری رویان ئەکردە ئەو شوێنە بەتایبەتی کە محاسنی شریفەی حضرەت ﷺ چەند تالاّ لە موی ڕیشی مبارەکی پێغەمبەرﷺ لەبیارەدا حاضر بون.

دوەم/ شێخی بیارە بە پەیڕەوی ئەسلافی خۆی زۆر ڕەغبەتی لە خزمەتکردنی تەلەبەدا هەبو، بەچاوی حورمەت تماشای ئەکردن.

سێهەم/ لە لطفي خواوە شۆرەتی کۆشش وسعی من لەگەڵ تەلەبەدا بە وولاّتەکەدا بلاّوبوبوەوە، بەراووردیان کرد کە فەقێ لەلای من زۆر استفادە ئەکا.

چوارەم/ تەلەبەکان غالبا مسنوبی شێخی بیارە بون، زۆر تالبی ئەوە بون کە لە نزیکی شێخدا دانیشن، چاویان لە شێخەوە بێ.

پێنجەم/ شوێنی بیارە زۆر شوێنێکی خۆش و ئاودار و باغ دارە، بەتایبەتی بۆ هاوین و بەهار، چەن مانگێ لە پایز وەکو بەهەشتی سەر عەرز وەهایە.

شەشەم/ لەبەر ئەوە کە هەموو ئەسبابی گوزەرانی فەقێکان تەنیا لە ماڵی شێخەوە بو، ئازادبون لە حەول دان بۆ گوزەران ژیانی خۆیان.

حەوتەم/ بیارە بە نسبەتی باقی شوێنەکانی کوردستانەوە زۆر شوێنێکی ئیجتماعی بو، هەمیشە گەلێ لە علماو ادبا و متصوفین پیاوی مشرەب بەرزی تیابو.

جا معلومە شوێنی وەها هەمیشە خەڵك تالبی ئەبێ.

سەرەڕای ئەمانە هەمو لە ئەوەڵەوە شێخ اعلانی ئەوەی کرد هەتا مجال بێ لە خانەقا و مدرسەدا بسورت (لاردّ) تلبە قبوڵ ئەکا.

بەم هۆیانەوە بیارە وەها پڕبو لە تەڵەبە کە لە پاش مغرب بەسەربانی خانەقا و حەوش و دەوروبەری خانەقادا تەلەبە بە عادەتی کوردستان دەستیان بە دەورکردنەوە ئەکرد، ئەوبەرو ئەم بەری بیارە کە دوو کێوە دەنگی ئەدایەوە، بەڕاستی بە دامەزراندنی مدرسە لەسەر ئەم شێوە و شەکلە، بیارە خانقای بیارە سەر لەنوێ تازە بووەوە، نمونەیێکی جەمال و شێوە جوانەکەی زەمانی حضرەتی ضیاء الدین حضرەتی نجم الدین وجودی مبارەکی مەلای بیارەو مستعدەکانی نیشان ئەدا.

وە پاش دامەزرانم لەلایەن هەموو دۆست و برادەرێکەوە نامەی مبارەکبایم بۆ هات، بەڕاستی بۆ وجود و شخصیەتی منیش دنیایەکی نوێ و ئافاقێکی تازە کرایەوە، نیشاطی زیاد لە نیشاطی پێشوم بۆ پەیدا بو ولله الحمد علی ذلك. (ل/107)

وە پاش دامەزرانم لەسەر یاسای خۆم کە هەموو هەواڵێکی خۆمم ئەنوسی بۆ خزمەتی شێخ عمر اعلی الله مقامە، نامەیێکم بۆ نوسی باسی ئەمری شێخ، تعیینی خۆم لە بیارە نوسی بۆی، ئەویش گەلێ مسرور و دڵشاد بوبو. ئەم نامەیەی خوارەوەی بۆ نوسیبوم[1]:

بەنوسینی ئوستادم بۆ ئەم نامەیەو گەیشتنی بەدەستم زۆر شاد بوم، بەلاّم بەیاسای وەضعی ئینسان کە شەرم ئەکا لە شوێنی پیاوی گەورە، زۆر لەدڵما ئەم گرێ بو، کە نەبادا معنویاً مرحوم مەلای بیارە بەم دانیشتنی منە متأثر بێ. قضاءاً

[1] نامەکەی شێخ عمر ابن القرداغی لە ل/108 دا هەیە و مێژوی 27/محرم/ 1347ك لێدراوە.

شەوێ لەو بەینا لەخەوا ڕۆیشتمە دیواخانێكی زۆر بەحورمەت و جوان، كە تەماشام كرد ذاتێكی جوانی مێزەرەسەوز لە ژووری دیوەخانەكەدا دانیشتوە، لەوكاتا دوو فەقێی طالش هاتبون بۆ لام، مەلا اسد الله و مەلا عارف ئەوانیش لەگەڵما بون، ئەو ذاتە كە پرسی لە فەقێ طاڵشی یەكان ئەم مەلایە كێیە؟ ئەوانیش عەرزیان كرد: ئەمە ناوی مەلا عبدالكریم–ە، لەم بەینا شێخی بیارە كردویە بە مدرسی بیارە، كە ئەوان ئەم قسەیان عەرز كرد، ذاتی فەرموی: ئەی مبارەك بێ، مبارەك بێ، ڕۆڵە تا ئێستە نۆبەی ئێمەبو، جا نۆبەی تۆیە، هەستا لە دیوەخانەكە تەشریفی بردە دەرەوە.

كە لەم خەوە خەبەرم بوەوە، كەوتە دڵمەوە ئەو زاتە مرحوم مەولانا عبدالقادری بیارە بوەو ئەویش لە هاتنەكەی من مەسرورە... الحمدلله پاش ئەم خەوە ئەو مەراقەم نەما، بەڵكو قەرارم دا هەتا تاڵبێ زیاتر بێ دەرسێ زیاتر بێ، ئەوان احسانیان زۆرتر ئەبێ كەوابێ مسرور ئەبن. (ل/108).

پاش چەند ڕۆژێ لەبەر نزیك بونەوە لە خانەقا و مدرسە ماڵمان لەسەر بورج گوێزایەوە بۆ ئەوبەری خانقا، لە نەقسی خانوی شێخ دا هۆدەییێكیان پێداین، تیایا دانیشتین، بەسەرگەرمی مەشغوڵی تدریس بوم، دو فەقێی طالشیش وارد بون، مەلا اسدالله مەلا عارف، بەڕاستی دوو ئینسانی خاوەن استعداد و قابلیەت بون، دەستیان كرد بە مختصری مطول بەم وەضعە ڕامان بوارد تا چوار مانگ یانی كەوتینە مانگی جمادی الاولی، لەم مانگا منداڵەكانمان وەضعی حملیان بو، كوڕێكمان بو، ناومان نا (اسعد)، لەم وەختا شێخ تەشریفی ڕۆیشت بۆ شاوەیس و باوەیس بۆ سەر مەرەزە و وارداتی خانەقا.

لە ئەثەری ئەم وەضعی حملە عائلەكەم بەنەخۆشینەوە مایەوە، لە ئەوەڵی مانگی جمادی الثانیة وەفاتی كرد.

بەم كارەساتە دەرگای گەلێ مەینەت لەسەرم كرایەوە، لەلایێكەوە من غەریب و بێكەس بوم، لەلایەكەوە (فاتح) تازە لەشیر برابوەوە، پێویستی بە خزمەت بو، مهم تر لەوە ئەم كوڕەیش كە تازە لەدایك بوە كەس نییە شیری پێبدا، بەهەرحاڵ دایەنم بۆ أسعد پەیداكرد، كاغذیشم نوسی بۆ ماڵی خەزورم كە خەسوم بێت بۆ بیارە، پاش دە پازدە ڕۆژێ خەسوم.. ژنی مەلا عبدالله كە ژنێكی زۆر صاڵحە و عاقڵە بو هات بۆ بیارە، تۆزێ باری دڵم سوك بو، لەم لایشەوە بەهۆی تعزیەنامەی شێخ مامۆستا شێخ عمرەوە كە صورەتیان ثبت كراوە[1] بەهۆی بعضێ برادەر و (ل/109) دۆستەوە، كە هاوغەم و هاوبیرم بون دڵم تۆزێ مەینەتی لەسەر هەڵگیرا، ڕوم كردەوە حاڵی طبیعی خۆم.

پاش چەند ڕۆژێ خەسوم.. فاتحی لەگەڵ خۆیا برد بۆ وڵاتی خۆیان، أسعد مان لەلای دایەنی (خورشیدە)ناو كە لەدێی (بنجۆی دڕە) دائەنیشت دامەزران، بەس خۆم مامەوە.. پاش ئەم وەضعە لەبەر بێعائیلەیی دڵم پەرێشان بوو، دەكەوتمە تەلاش بۆ ئەوە ژن بێنم، عائلەكەم خوشكێكی بو (جمیلە) ناو كچی مەلا عبدالله، كە قورئانی خوێندبو، مناسبی حاڵ بو بۆ منالەكانم، لەسەر قەراری داواكردنی ئەم ژنە لە ئاخری پایزا سەفەرێكم كرد بۆ (باوەجانی) بۆ ماڵی مەلا عبدالله. كە قسەكەم دەربڕی هەمو لایێكیان قەبوڵیان كرد، ڕەغبەتیان بو لە ئیشەكەدا لەبەر خاتری منداڵەكان، بەڵام كوڕێكی مەلا عبدالله بو ناوی فتاح بو، ئەم كوڕە مەیلی نەبو عوزری ئەمەبو كە بیارە دورە لەوان، سیروان لەبەینایە، ئەیووت: وەكو چۆن ئەو خوشكەم مرد ئێمە فریای نەكەوتین، ئەمیش وای بەسەر دێت (ل/110).

پایزی ساڵی 1347ك–1928ز زۆر پەرێشان حاڵ بوم بە نەوعێ وەها كە مامۆستای گەورەم مامۆستا شێخ عمر نامەی تعزیەنامەی بۆ نوسیم، مەجالی دڵم ئەوەندە تەنگ بو، لەبیرم چووە تا جوابی نامەكەی بۆ بنوسم، تا تماشام كرد نامەیێكی دوهەمی هات بۆم..[2] داوای بەیانی حاڵ و وەضعی لێ كردبوم بۆی بنوسم، منیش بە مەعذەرەتەوە جوابی نامەكەم بۆ نوسییەوە، بەیانی ئەحواڵی خۆمم بۆ كرد، داوای دوعای خێرم لێ كرد، بەڵكو خوا لە لطفی خۆی فەرەج شادیێك بخاتە

---

[1] نامەكان لە ل/109 و 110 ثبت كراون.

[2] ئەم نامە لە ل/111 دا هاوپێچ كراوە.

دڵم، جا ئەم نامەیە هات بۆم[1]، الحمدالله پاش ئەمە حاڵم روی کردە باشی، لەگەڵ تەلەبەکان مشغوڵ ئەبوم، ئەو زستانە ڕابورد.

لە بەهارا بە ارشادی فقێ محمدی قەڵ بەزەیی کە دۆستی خۆم مریدی شێخی بیارە بو، ڕۆیشتین بۆ (کانی کەوە لەشارەزور، خوازبێنی ئامینەی کچی شێخ عەلی خەڵکی شیوی قازیم لە شێخ محمدی برای کرد، إجابەیان کرد گەڕاینەوە بۆ بیارە تا لە هاوینی ساڵی 1348ك. دا گوێزامەوە بۆ بیارە، پاش ئەوە دایەنەکەی أسعدی کوڕیشم هێنایە لای خۆمان، بەم وەضعە زۆر دڵم مرتاح بو، شێخ علی خەزورم کوڕی شێخ قادری کوڕی شێخ قادری کوڕی شێخ عثمان ی کوڕی شێخ عبداللطیف ی گەورەی کوڕی شێخ معروفی دەرقوڵەیە، شێخ احمدی باپیرەی مەلاییکی گەورە، خلیفەی شێخ بهاء الدین بوە، دایکی ئامینەی عائلەم (رضیة) ناو کچی شێخ عبدالرحمانی شیوی قازی بوە، ئامینە خاڵۆزای ماموسا شێخ عمر بو، ماموسا شێخ عمر پورزای ئامینە بو، چونکی خاتون خدیجە دایکی ماموسا شێخ عمر خوشکی شێخ علی باوکی ئامینە بو، ئەم خزمایەتیە مناسبەیێکی (ل/111)[2] زیادەی پەیداکرد لە بەینی من و ماموسا شێخ عمرا، طبعاً ئەویش بەم خزمایەتیە مەسرور بو، چونکی یەکێ لە ئەولادە حەسەبیەکانی علاقەی مصاهرەی لەگەڵا پەیداکرد.

دوو بەسەرهاتی خۆش

(من جملە) پاش دامەزرانی شێخ بابا رسول لە عەبابەیلێ و لەپاش دامەزرانی من لە بیارە دا لە ساڵی 1347ك-1928م، ئەم ذاتە لەگەڵ کۆمەڵی مەلاکانا هاتن بۆ بیارە، کاتێ ئێمە خەبەرمان زانی ڕۆیشتین بە ئیستقبالیانەوە لەنزیکی دەرگای (نانەواخانە) بەیەك گەیشتین، لەپێش ئەوا کە بە یەك بگەین شێخ بابا رسول هەردو دەستی بڵاوکردەوە تا گەیشت بە من، دەستی کردە ملم، فەرموی: مەلا کریم! لەگەڵ ئەوا ئەم مەقامە زۆر بەلای ئێمەوە بە حورمەتە، زیارەتی لەسەر ئێمە وەکو واجب وایە، من ئەم سەفەرە هەر بۆ لای تۆ مبارەك بادی تۆ کردوە، گەلێ قسەی پیاوانەی وای کرد لەگەڵ منا، چەن ڕۆژ لە بیارە مانەوە جا ڕۆیشتنەوە، ڕۆژ بەڕۆژ وەضعی اجتماعی علمای هەڵەبجە چاتر ئەبو، محبت لەناوا زۆرتر ئەبو.

لە بەهاری ئاخری ساڵی 1347ك-1928م ماموسای گەورەم لەسەر وەعدەی خۆی کە بڕیاری سەفەری بیارەی دابو، لەگەڵ کۆمەڵا لە علمای محترمین دا، وەکو شێخ بابا علی مدرس لە مزگەوتی خۆیانا شێخ عبدالکریمی احمد بڕندە، مەلا عزیزی پریس، شێخ رسولی تەکیەیی مدرس لە مزگەوتی جامعەی هەڵەبجە، شێخ بابارسول مدرسی عەبابەیلێ، مەلا عبدالله مدرس و امامی دەرەشیش، حاجی مەلا عمری عمر گونبەدی، مەلا قادری ڕەش، کە ئەم دو کەسە هەردویان مەلا بون، یەکەم لە مزگەوتی خۆیانا لە کەرکوك، دوهەم لە دەوری کۆیە، بۆ خوێندنی ریاضیات هاتبون بۆ سلێمانی بۆ خزمەتی ماموستا شێخ عمر، لەگەڵ چەند کەسێ لە مناسبینی ئەم ذاتانە، وەکو کۆمەڵەی ئەستێرەی (کۆ) کە لە بەرەبەیانێکی صافا طلوع بکەن، وەها تەشریفیان لە أفقی بیارەوە دەرکەوتن، ئێمەش هەمو لایێ مەلا و تەلەبەو پیاومناسبانی خانەقای بیارە ڕۆیشتین بە استقبالیانەوە بەشادی واردی خانقا بون (ل/113).

ئەم سەفەرە گەلێ سەفەرێکی خاوەن صەفا بو، دەمێ زەمان بۆ کۆمەڵێکی وەها لە عالمە گەورە بەرزەکان بەو ذەوقو شەوق و شادیەوە لە بیارەدا گردنەبوبونەوە، نسبەت بە من بەتایبەتی زۆر بەسود بو لەلاییکەوە زیارەتی ماموستام، بەخزمەت گەیشتنی ئەم ذاتە گەورانە گەلێ ڕوناکی خستە دڵمەوە لەلایەکی ترەوە بۆ من بەهۆی حورمەت و کەرامەت دەرچو.

ماموستا شێخ عمر لەناو قەرەباڵغیەکی گەورە فەرموی: مەلا کریم هەرچەن زیارەتی بیارە زۆر مەقسەدی ئەهلی عیلمە،

[1] ئەم نامە لە ل 112 دایە.

[2] نامەیەکی شێخ عمری تیا ثبت کراوە.

بەلآم من بەشی زۆری ئەم سەفەرەم لەبەر خاطری چاوپێکەوتنی تۆبو.

وە لەکاتێکا بە خزمەتی گەیشتین، مامۆستا شێخ عمر گەلێ لە خزمەتی شێخ دا تقدیری منی کرد، لە جملە فەرمودەکانی یەکێ ئەمە بو فەرموی: یاشێخ پێویستە زۆر یارمەتی مەلا کریم بکەی بۆ ئەوە لە تدریسا موفق بێت، عیلمی زیاد بکا، ئەم ذاتە لەمن مەلاتر ئەبێ یانی ئەگەر شێخ لطف بفەرموێ لەگەلّیا، ئەوەی ئێمە زانیومانە لە خوێندنا وەری گرتوە، بەهۆی تدریسەوە ئەتوانێ زیادەشی بخاتە سەر، یەکێ لە یارمەتیەکانی ئەمەیە، کە بە ئارەزوی خۆی فەقێی مستعد ڕابگرێ، نەك هەر فەقێیێك بێت بەهۆی نسبەتی بە شێخەوە مجبور بکرێ لەسەر تدریسی، ولو کان ئەو فەقێ قابلیەتی خوێندنیشی نەبێ، ئەمە ئەبێ بەهۆی دواکەوتن لە تدریس و بلاوکردنەوەی عیلمدا، گەلێ قسەی جوانی تریشی فەرمو، لە واقعا شێخ مقابل بەم قسانە زۆر بە ئیقبالەوە جوابی دایەوە، فەرموی: مەلا کریم وەك ئەولادی خۆم وایە، لەگەلّ جهەتەوە منظوری ئێمەیە، گەلێ جار بە قصدی زیادی علم توجهم دەرحەقی بوە، ئومێدم وایە ان شاء الله گەلێ تەرەقی بکا.

هەر لەم سەفەرا ڕۆژێ لە حوجرەی شەرقی خانەقاوە کە ئێستە نەماوە کراوە بە بازاڕ، هەمو مەلاکان لە خزمەتی مامۆستا شێخ عمرا دانیشتبون، مەلا عارفی بانەیی حاضر بو، ملا عباس کە ئێستە لە گەرمیانە ئەویش حاضر بو، باسی عیلم هاتە پێشەوە، مەلاعارف وتی: من میزانی هەمو شێوەو باقی مەلاکانی لیوای سلێمانی ئەزانم، نیسبەت بە هەریەکێ قسەیەکی کرد، لە ئاخرا لێیان پرسی ئەی مەلاکریم چۆنە؟ ئەویش وتی: بەخوا مەلاکریم ئەتوانێ شەرحی مواقف بە فەقێی ئەم زەمانە بلّێت، قسەکەی هەرچەن لە سیاقی تعریف بو، بەلآم ذو الجهتین بو، ئەوەشی ئەگەیاند کە بۆ فەقێی ضعیف ئەتوانێ تدریسی کتێبی وا بکات.

لەسەر ئەم قسانە مەلا عزیزی پریس فەرموی هەڵسن بڕۆین بۆ حوجرەی مدرەسە، لەویا بە تحفەوە کتێبە گرانەکان ئەم مەبەستە دەربخەین کێ مەلای چاکە، فعلاً بۆ خۆشی هاتن بۆ مدرسە، مەلا عارف تحفەی هێنا شوێنێکی لەمن پرسیەوە، شوێنێ لە مەلا عزیز لە قاموس دا شوێنێکی لە مەلا عباس پرسیەوە، مامۆساکانیش هەمو دانیشتون، بەڕاستی ڕۆژێکی سەیر و خاوەن صەفا و ڕابواردنی علمی بو، تا دەورەی حەفتەیێ ئەم کۆمەڵە لە بیارە مانەوە (ل/*114*) پاش ئەوە تەشریفیان ڕۆیشتەوە بۆ هەڵەبجە، لەپاش یەك دوو ڕۆژ لە هەڵەبجە بلاوەیان لێکرد، هەر یەکێ ڕۆیشتەوە بۆ شوێنی خۆی، بەلآم ئەو تأثیرە ئەم سەفەرە کردی لەناحیەی ئێمەدا لەبیرمان ناچێتەوە.. (ل/*116*)[1].

وەضعی خۆم[2]

لەساڵی *1347* ك –*1928*ز کاتێ کە لە خانوەکانی شێخ صاحب گوێزامانەوە بۆ هۆدەیێ لە خانوی شێخ لەوبەری خانەقاوە نزیکی دو مانگ لەو هۆدەداماینەوە، جا شێخ ئەمری کرد لە ڕیزی ماڵی خۆیا چەند هۆدە خانویان کردەوە، دو هۆدەیان بۆ من، دو هۆدەیان بۆ سید نظام الدین کە خزمەتی شێخی دەکرد، دایکی فاتح لەم خانوە تازەدا وەفاتی کرد، پاش وەفاتی ئەو پایز و زستان و بەهاری اخری ساڵی چل و حەوت من خۆم لە مدرسەدا ئەنوستم، ئەو خانوەم بەجێ هێشت بو، لەبەهاری ئاخری *1347*ك کە ئامینەی کچی (شێخ علی)م هێنا سێ مانگ لەو خانوانا ماینەوە، پاش ئەوە گوێزامانەوە بۆ بەری خانقا، لە هۆدەیەکی نزیکی حوجرەی شێخ کە وەختی خۆی هۆدەی حضرەتی ضیاءالدین بوبو، شێخی بیارە لەپاش هاتنەوەی بۆ بیارە بە پارە کڕی بوی لەشێخ زین الدین، باقی ئەولادەکانی مرحوم شێخ نجم الدین دامەزراین... (ل/*117*)[3].

---

[1] لێرەدا مامۆستای مدرس باس لە گوێزانەوەی ئامینەی دوەم خێزانی بۆ بیارە و وەفاتی خێزانی شێخ عمر (حەلاوەخان) و مەشغەڵەتی مدرس لە خانقای بیارە و نەچون بۆ پرسەی دەکات ل*116–117*.

[2] ئەمە سەرباسی مامۆستای مودەڕریسە ل/*117*.

[3] لە ل/ *118* و *119* دو نامەی شێخی علائەدینە.

تاریخ گەیشتە 1348ك–1929ز جا لە فصلی پایزا وورده وورده دەستم کرد بە نوسینی رسالەی عزیزە لە علمی منطقدا، ئەم رسالەمە بۆ ئەوە تالیف کرد کە مەلا عزیزی بانەیی کە ئێستە بەرحەیاتە(1)، ئیمامی دێی (قەڵاجیۆ)یە لە دیوی هەورامان.. بیخوێنێ، فعلاً ئەو و گەلێك لە طلبەکان نوسیانەوە، خۆندنیان.

هەروا بەدوای ئەما رسالەییێکی منظومەم لە علمی (تجوید)دا تألیف کرد، پاش ئەوە رسالەی (کشف الغامض من أحکام الحائض)م تألیف کرد، ئەم رسالەش زۆر بەسودە، لەناو مجموعەی فەتاوای علمای خۆمانا نوسیومەتەوە(2)... ئەم پایزو زستان و بەهاری 1348ك گەلێ موفق بووم، گەلێ طلبەی باش طالبی خوێندن لە بیارەدا گردبونەوە. مەلا أسد الله ی طالش، مەلا عارف ی طالش، مەلا محمد زاهدی رباطی، غەیری ئەمانەیش لە بیارەدا ئەیان خوێند، نشاطی تحصیلی علم زۆر بو...

لەمانگی شەعبانی 1348ك–1930ز شێخی بیارە بە خەیاڵی سەفەری بەغدا رۆیشت بۆ ئەوبەری سیروان بۆ دێی (گومە)، گەلێ مریدو منسوبی لەخزمەتا بو، ئەمری فەرمو کە جەنابی شێخ عبدالکریم مدرسی احمد بڕندەیش لەگەڵیابێ، فعلاً شێخ عبدالکریم رێکەوت، ڕۆیشت بۆ خزمەتی، لەو میانەدا منیش لەگەڵ مامۆستا مەلا بهاء الدینا مامەوە لە بیارەدا بۆ ئەوە کە ئەو مەشغولی أموراتی خانقا بێ، منیش مشغوڵی تدریس ئیدارەی قوتابییەکان بم، کاتێ شێخ ڕێکەوت ئەمری فەرموو بەمن کە هەر مەصرەفێ بۆ عائلەی پێویست بێ بە إشرافی من بێ، بەبێ إطلاعی من هیچ نەکرێ، ئەم ئیشە تا ئەندازەیێ لەسەر شانم گران بو:

یەکەم: لەبەر ئەوە بۆم نەدەکرا باش إشراف بکەم بەسەریا.

دووەم: ئەبو بەهۆی ئازاری دڵی عائلەو متعلقاتی شێخ لە من.

وە پاش ماوەیێ بە واسطەی سید مظهری کاتبەوە نامەییێکم نوسی داوای ئیذنم کرد برۆم بۆ گومە، بەڵکو خۆم لەم زەحمەتە دەربکەم لە عهدەی ئەو ئیشە دەرچم، ئەگەر إمکان ببێ بڕۆم بۆ ماڵی خەزورم چاوم بە فاتح بکەوێ، بەڕاستی خەیاڵی مارەکردنی ژن خوشکەکەیشم لەدڵا مابو، بەڵام شێخ بەم نامەیە(3) مەنعی ڕۆیشتنی کردم، بە خطی خۆیشی لە حاشیەی نامەکەدا نوسیبوی، ئەگەر بە قصدی ئەو ئیشەیش کەوا لە دڵتا بێت.پێویستە دڵت لەو خەیاڵە وەرگێڕی، ئیتر بەناچار لەبیارە دەرنەچوم.(ل/121)(4).

سەفەرەکەی شێخ درێژەی کێشا تاکەوتە ساڵی 1349ك–1930ز ئەوجا گەڕایەوە...لەم ساڵی 1349ك. من زۆر موفق بوم، وەرسالەی(ورقات)لە منطقا، و(مقالات) لەباسی مقولاتی عەشەرە وەبەعضی أموری حکمەت لە اعتباریات وەأموری عامە، وەرسالەی (وجیهە)لە علمی منطق دابەتایبەتی لەباسی (موجهات)داتالیفم کردن، وەگەلێ لە طلبە کان نوسیانەوە وەخوێندیان.

بەڕاستی ئەم ساڵەلە هەموو جیهەتێکەوە بەخۆشی لەسەرمان ڕابورا ولله الحمد.(ل/127)(5).

لە ساڵی 1348و1349ك، نفوذی پەهلەوی لەسنوری ئێمەدا هێزی گرتبو، لەو میانەدا ڕۆژێ سلطانێ هات بۆ بیارە ولە خزمەتی شێخ دا دانیشت، گەلێ باسی احترامی ئال و بەیت و مذهە بی هەوا خوا هانی ئەوانی کرد، بەڵام زۆر مبالغەی تیادا کرد بەنەوعێ گەیشتە ئەو پایەوتی:هەرکەس لەژێر ادارەی ئیمامەت و خەلافەتی ئەوانا نەبێ (أموراتی دینی تەواو

1 مەبەست پێ ساڵی شەستەکانی کاتی نوسینی ئەم کتێبە.

2 مەبەست پێ (جواهر الفتاوی)یە کە مدرس زۆرێك لە فەتوای زانایانی کوردی تێدا زیندوو کردوەتەوەو لە فەوتان قوتاری کردون.

3 ئەم نامە لە ل/121 دایە.

4 ل/122–127 باسی درێژی سەفەرەکەی شێخی علائەدین دەکا و شەش نامە کە لەو ماوەدا لەنێوانیانا گوزەریوە باس دەکا و وێنەی نامەکانیشی تێدایە.

5 لێرە بەدواوە باسی وەفاتی شێخ جمیل برای شێخی بیارە دەکات و کورتەژیانێکی باس دەکا و چەند نامەیەکی ابن القرداغی داناوە تا ل /131.

نابێ) (ل/131)[1].

لەویا شێخ لەبەر رعایەتی ئەوە كەخاوەن ماڵ بو، وەكابرایش میوان بو جوابی نەدایەوە، بەڵام من خۆم پێنەگیرا، وتم: ئاغە! مادام ئەم فەرمایشتە ڕاستە كەهەر كەس لە ئیدارەی ئەوانا نەبێ اموراتی دینی تەواو نابێ، ئەهلی تشیع بۆچی لە غەیری زەمانی ئیستیلای صفویەكانا لەم وڵاتە تا ئێستە جارێ نەبو كە یەكێ لە سادات بكەن بە امام و گەورەی خۆتان، بۆچی ئیطاعە ی غەیری ئەوان ئەكەن؟!

كابرا لەجوابا قسەی بۆ نەماوە، ئەوەندەی ووت: ئێمەش لەم بابەتەوە مقصرین.(ل/132)

سەفەرێك بۆ باوەجانی [2]

هەر لەساڵی 1349ك-1930ز سەفەرێكم كرد بۆ (باوەجانی) بۆ ماڵی مەلا عەبدوڵڵای خەزورم بۆ چاوپێكەوتنی فاتح، وەلەم ساڵا (أسعد)ی كوڕیشم برد بۆ ئەوێ، وەلەلای دایە گەورەیابەجێم هێشت تالە عمری چوار ساڵیدا لەلای ئەوان وەفاتی كرد، وەلە قبرستانی شێخ شملی لە قەراخی ئەم بەری ئاوی بوارەوە دەفن كراوە.

لەم سەفەرا لەماڵی أمیر أسعدا تصادفی (سلطان حیدرخان)م كرد، كەفەرمانداری ئەو منطقە بو وەگەڵی مناظرە ی مذهەبی لەگەڵ كردم.

لە ئەوەڵەوە بەڕستی من نەم وێرا بەسەربەستی قسەی لەگەڵا بكەم، تائەو بەهەموو صەراحەتێ مەیدانی مرخص كرد، جاپێم ووت: مادام وایە قسەت لەگەڵا ئەكەم: طبعاً تۆ باوەرت بەقورئان هەیە ؟ وتی: بەڵێ، وتم كەوابێ، من استدلال بە حدیث ناكەم، چونكی ممكنە تۆ بڵێیت ئەم حدیثە موضوعە، وەتۆیش استدلال بە حدیث مەكە، چونكی ممكنە من لە صحەت اسنادەكەیا قسەم ببێ، بەس دەلیلی هەردو- لامان باقورئان بێ، یا دەلیلی عقڵی.

وتی:باشە!

وتم:خودا لەقورئانا بە صورەتی عام تعریفی ئوممەتی پێغەمبەر ﷺ ئەكا بەئایەتی (كنتم خیر أمة أخرجت للناس)[3] مخاطبی دەرەجە ئەوەل ئەصحابەكانی بون.

وەبەصورەتی خاص بە ئەصحابەوە ئەفەرموێت، (والذین معه أشداء علی الكفار رحماء بینهم...)[4] تا أخری ئایەتەكە.

هەروا لە شأنی ئەصحابی حدیبیە دا ئەفەرموێت (لقد رضی الله عن المؤمنین الذین یبایعونك تحت الشجرة، فعلم مافی قلوبهم، فأنزل علیهم السكینة وأثابهم فتحاً قریباً)[5].

وە لە شأنی سابقین لە مهاجرین و أنصارا ئەفەرموێت: (والسابقون الأولون من المهاجرین والأنصار والذین اتبعوهم بإحسان، رضي الله عنهم ورضوا عنه)[6].

كەوابێ چۆن موسڵمان ئەتوانێ لەگەڵ ئەم هەموو ثەنا و ستایشی عام و خاصە باوەڕ بكا بەوە ئەم جەماعەتە بەرامبەر بە وەصیەتی پێغەمبەر ﷺ ئیهمالیان كردوە، وەصیەتی ئەویان بەجێ نەهێناوە، یا ئەبێ كەلامی دەربارەی ئەوان ڕاست نەبێ -العیاذ بالله- ئەمە مەحاڵە، یا ئەبێ ئەمانە لەسەر دەستوری حەق معاملەیان كردبێ، بەیعەتیان بە حضرەتی ابوبكر موافقی حق بێ.

---

[1] مامۆستای مدرس لە ل/131 تەنها ئەوەندەی نوسیوە و تەواوی نەكردوە ئەوەی نێو كەوانەكە زیادكراوی ئامادەكارە، بە قەرینەی لەوەوپاش نوسیومە .

[2] ئەم سەربابسە هی ئامادەكارە.

[3] سورەتی آل عمران / 110.

[4] سورەتی الفتح /29.

[5] سورەتی الفتح / 18.

[6] سورەتی التوبە /100.

وە لەلایەنی (أمير المؤمنين)ەوە ملاحظە بکەین، ئەگەر خلافەتی ابوبکری بەحەق نەزانیایێ، چۆن جاریەی بنی حنیفەی لە ابوبکر قبوڵ ئەکرد، ئەگەر لە عمری کوڕی خەتتاب عاجز بوایە، بە غاصبی خلافەتی بزانیایێ چۆن کچی خۆی بۆ مارە ئەکرد.

وە ئەگەر لەو عصر و زەمانا خلافەتی بە حەقی محضی خۆی بزانیایێ، چۆن لەماوەی بیست و چوار ساڵ لە زەمانی سێ خەلیفەدا لە حەقی شەرعی خۆی چاوپۆشی ئەکرد، ئەمانە هەموو دەلیلن لەسەر ئەوە کە حضرەتی أمیر خلافەتی ئەو ذاتانەی بەحەق زانیوە، ئەگەر نا کەسێ أسد الله بێ ئەوەندە ساڵ لە حەقی خۆی لەبەر ترس، یا لەبەر مانعێکی احتمالی دەسبەردار نەدەبو، لە ئەنجاما کابرا قسەکانی قبوڵ کرد. (ل/135).

نێوان من و قزڵجی لە بیارەدا [1]

لە ساڵی 1350ك–1931ز لەمەوسمی ئەوەڵی هاوینا لەمانگی صفرا، مەلا محمدی قزڵجی واردی بیارە بوو، مامۆستا شێخ عمر ئەم نامەیە بۆ من نوسیبو[2].. توصیەیشی کردبوم کە خزمەتی مەلا محمدی قزڵجی بکەم...[3].

ماوەی چوار مانگ لە بیارە مایەوە، لە حوجرەی مدرسەدا لە منزڵی منا دانیشت، بە هەموو نەوعێ شێخی بیارە حورمەتی ئەگرت من و طلبەکان دڵمان رعایت ئەکرد، بە یەکەوە ڕامان ئەبوارد، لە مانگی جمادی الثانيەدا لە بیارە دەرچو، ڕۆیشت لەدێ (سەراد) لەناحیەی پشدر بە موفقی بە صورەتی مەلایەتی دانیشت بە خەیاڵی ئەوە پایز کە شێخ ئەڕوا بۆ بغدا، لەگەڵ شێخدا بڕوا بۆ بغدا، شێخ سعی بکا بۆ دامەزرانی، واقعاً لە ئەنجاما فکرەکەی جێبەجێ بو، وەکو لەمەولا انشاء الله باسی ئەکەم. (ل/136)

لەم ماوەدا کە مەلا محمدی (تورجانی) حالاً (قزڵجی) اصلا لە بیارەدا بو، هەر لەحوجرەی مدرسە دابو غالباً لەو کاتانا من دەرسم بە فەقێکان ئەووت ئەو دائەنیشت یا ڕائەکشا، بەڵام ئەیوت بەمن یەکی دەرسەکان نەخەم، فعلاً منیش بەیاسای خۆم دەوامم ئەکرد.

بیستم ڕۆژێ شێخ پرسیاری کردبو فەرموبوی: مەلاکریم مەلاییکی چۆنە؟ ئەویش بە حسنی ظنی خۆی لەوەڵاما فەرمویی: بەڕاستی جێگەی وەکو بیارە مەلاییکی وەکو مەلا کریمی ئەوێ، گەلێ قسەی جوانی کردبو، جزاه الله بالخير.

لەپاشان نوێژی عصر ئەغلەب لەگەڵیا ئەچوم بۆ باغاتی بیارە، یا بۆ چەمی (هانە گەرمڵە) یا بۆ چەمی بیارە، میوەی جوانم بۆ ئەهێنا ئەبوا ئەو میوەیە بەدەستی خۆی لەناو کانیە ساردەکانی چەمی بیارەدا بشۆریایەتەوە، ئەوسا میوەکەی ئەخوارد، یانی زۆر محافظە ی صحەتی خۆی ئەکرد.

لەساڵی 1350ك– 1931ز لەپاش طلوعی صوبح لەڕۆژی پێنج شەممە بیست و نۆهەمی مانگی ربيع الاول، لەوکاتا ئێمە لەو ماڵا بووین کە متصلە بە حوجرەی شێخەوە محمد لەدایك بو، لەوکاتا مەلا محمد لە بیارە بوو، منیش لەبەر ئەوە هێشتا لەدایك نەبوبو قەرارم دا گەر کوڕ بێ، ناوی (محمد) بێ، ئەم دو کەلمەمە نوسی بۆ شێخ[4] کە لەقەبێکی بۆ زیاد بکا، ئەویش لە حاشیەی نامەکە نوسی: هەر ناوی (محمد)[5] کافیە مایەی خێر و سعادەتە انشاءالله دوعای خێری بۆ کردبو.

شێخی بیارە زۆر محمدی خۆش ئەویست، گەلێ جار ئەی فەرمو ئەگەر مانع مەنعی نەکا، لە زەمانی یەکە إنسان ئەبێ،

---

[1] سەرباسی ئامادەکارە.

[2] لە ل/136 دا هاوپێچ کراوە.

[3] مامۆستای مدرس لێرەدا باسی سەفەرەکەی (قزڵجی بۆ (مصر) و (جامع الازهر) دەکا، لە گەڕانەوەیدا دوای ساڵێك لە شاری (کرکوك) منع کراوە لە گەڕانەوە بۆ (مُکریان). ل/136.

[4] ئەم نامە لە ل/140 دایە.

[5] ووشەی (محمد) زیادکراوی ئامادەکراوەو لە دەقی نامەکەم وەرگرتوە بۆ زیاتر ڕونی ووتەکەی مامۆستای نامە.

زۆر ئەیلاوان.

وە دایکی حەمەیش زۆر خزمەتی پاکی حمەی ئەکرد، حەتا لەکاتی پاکیدا نەبێ شیری پێنەداوە، پاش تمیز خوێندنی تەواو کرد، شهادەی ریزی دوازدەی وەرگرت، بەڵام لەپاش ئەمانە گیرۆدەی گەلێ نالەباری بو، ئومێدم بە لوطفی خودا وایە ئەنجامی خێر بکا (وما ذلك على الله بعزيز، ربنا وتقبل الدعاء). (ل/140)[1].

سەفەرێك بۆ بەغدا[2]

لەمانگی شەعبانی 1350ك دا مصادفی ئەوەڵی کانونی ثانی 1932ز، شێخی بیارە کەوتە رێگە بۆ شاری (بغدا)، گەلێ لە منسوبین شێخزادە من شێخ بابا رسولی عەبابەیلیێ لەخزمەتیا کەوتینە رێ بۆ ئەم سەفەرە، شەو لە هەڵەبجە دابوین لەماڵی شێخ عمرا، بۆ سبەینێ ڕۆیشتین بۆ شاری سلێمانی لە خانەقای حەزرەتی مەولانا خالیدا دابەزین، لە حوجرەکەی مامۆستا شێخ عمرا بوین بەمیوان، بەڵام حاجی عبدالله ی شاڵی و حاجی فقێ محمد نەیان هێشت کە مامۆستا شێخ عمر میواندای (بکا)[3] ئەوان خۆیان لەبەر ئەوە کە لە قەدیمەوە مەنسوبی بیارە بون، ئەوان میوان داری یان کرد، مصرەفی شێخ واردینیان بەجێ هێنا..

ئێمە گەیشتینە خانەقای حەزرەتی مەولانا ئەوەندەی پێنەچو مەلا موحەممەدی قزڵجیش لەدێی سەراوێ گەیشتبووە سلێمانی، لە عەینی ڕۆژا هاتە خانەقا بە عەزمی ئەوە لەگەڵ شێخ دا بێت بۆ بغدا، بەڵکو دامەزرێ، شێخ زۆر بە هاتنەکەی مسرور بو، هەموو لایێ پێمان خۆش بوو، بەخۆشی گرد بوینەوە.

بۆ سبەینێ پاش هەتاو کەوتن متصرفی سلێمانی ئەحمەد بەگی توفیق بەگ رحمهما الله، هات بۆ خانقا بۆ زیارەتی شێخ، قەدرێ لە خزمەتی شێخدا دانیشت، لەو ماوەدا فەرموی بە مامۆستا شێخ عمر یاشێخ وەکو ئەمری ڕەسمی پێتان ئەڵێم: لەمەولا ئەم ریاضە کۆنە تدریس مەکەن، وەلەسەر یاسای عیلمی تازە دەرسی ریاض بە فەقێ بڵێن، مامۆستا شێخ عمر دەنگی نەکرد، طبعاً پیاوێکی وەها گەورە لە مجلیسێکی وادا پێویستە قسەکەی وەربگیرێت، بەڵام من ئەوەندە هاتمە جواب عەرزم کرد، ئەگەر ئەمرەکە صرف بە ئارەزو بێت ئێمە ناچارین إطاعە بکەین، ئەگەر لەسەر ئەو ئەساسە بێ کە ریاضی کۆن هەڵەیە، ریاضی ئێستە ڕاستە ئەمە مُسلَّم نییە، دەمێ زەمانە لە عالەما علما لەباسی وەزعی عەرز و ئاسمان و ئەستێرە... قسە ئەکەن، گەلێ اکتشافات کراوە لەسەر ئەو اکتشافاتە ڕۆیشتوە، لەپاش ماوەیێ دەرکەوتوە ئەو اکتشافاتەیش تەواو نەبوە، بە نەوعێ تر گۆڕاوە، کەوابێ چاك وایە ئێمە بەتەواوی تەرکی ریاضە کۆنەکە نەکەین، بەڵکو لەگەڵ تدریسی ریاضی کۆنا کەمێ توجیهی طلبە بکەین بۆ ئەم اکتشافاتی تازەیە هەتا بەرچاویان ڕون بێت، لە مستقبلا بتوانن لەسەر روناکی علم بڕۆن بەڕێگەدا، وادەرکەوت متصرف قسەکەی منی بەلاوە باش بو، ئیتر معارضەی نەکردم.

هەر لە خانقادا بوین کۆمەڵی علماکان شێخ بابا علی مەلا حسێن، مەلا عزیزی مفتی هاتن بۆ زیارەتی شێخ، لە مجلسدا بابەعلی فەرموی: یاشێخ! بۆچی ئێمەیش لەگەڵ خۆتانا نابەی بۆ بەغدا؟ (ل/152) شێخ لەبەر ئەوە لە قسەخۆشەکانی شێخ بابا علی شارەزابو، بۆ صوحبەت فەرموی: جا عەیبی چی یە! سەرو دوصەد ڕۆپیەیێ بۆ مصرف لەگەڵ خۆتانا بێنن تەشریف بێنن ئێمەش حەز ئەکەین بەیەکەوە ڕائەبوێرین.

باباعلی فەرموی: بەخوا یاشێخ ئەمە بەئێمە ناکرێت، بەس ئێمە (هو، هو)مان لەدەست دێت، یاشێخ ئەم (هو، هو)ە

[1] ل/141 نامەیەکی ابن القرەداغی یە، بەمێژووی 1350ك/ و ل/142 نامەیەکی شێخی علائەدینە، لە ل/143 باسی گۆڕانکاری لە خانەقاداو کردنەوەی ڕێزە دوکانێك لە بەردەمیدا، ل/144–151 باسی خانەقای بیارەیە و چەند نامەیەکی تێدایە و شیعرێکی جوانی نامی کە باسی هەورامان و بیارە و خانەقا و.. ئەو دیمەنە دڵرفێنانە دەکات و پێناسێکی زۆر ناسك و رێکی دەکات.

[2] سەرباسی ئامادەکارە.

[3] زیادکراوی ئامادەکارە.

مەبنیە لەسەر حکایت ئەو حکایەتەش ئەمەیە:

وەختی خۆی شێخێ لە گەرمیانەوە هاتووە بۆ ئەم ژورە، گەلێ دەروێشی لەگەلا بوە، بوە بە میوانی شێخێ لە ئەمثالی خۆی–کە ئەویش خاوەن دەرویش بوە–، شەوێ لەپاش نانخواردن دەروێشی شێخە میوانەکە حالیان لێ هاتووە، ئاگریان خواردوە، ساجی گەرمی لستوەتەوە، گەلێ شتی وایان کردوە. شێخە خاوەن مالەکەیش ئەلا بە دەروێشەکانی خۆی، ئێوەش ذکر بکەن شتێ لە خارقە دەربخەن، خۆ ئێمە ئابرومان چو، دەروێشی ئەم ذاتە ئەلێن چی بکەین؟! ئەلا: ئاگر بخۆن. ئەلێن ئەمەمان پێناکرێ.. ئەلا تیغ لەخۆتان بدەن. ئەلێن پێمان ناکرێ. ئەویش ئەلا: ئەی چیتان پێ ئەکرێ؟! ئەلێن ئەگەر ئەتەوێ (هو، هو)مان پێئەکرێ، ئەنا ئیتر هیچ. ئەویش ئەلا: (هو، هو)یش باشە –الحکم لله–.

ئەمما یاشێخ مەلای فەقیر غیری (هو، هو)، بەخوا نە لیرەی هەیە و نە ڕوپیە، نە نەختی تر، ئەبێ هەر بە (هو، هو) قەناعەت بکەی پێمان.

لەپاش دوو ڕۆژ لە سلێمانییەوە ڕێکەوتین بۆ کرکوك، لە کەرکووك بوین بەمیوانی خانقای سەیید ئەحمەدی خانەقا کە لە شێخانی سەرگەلوە و لە نەتەوەی شێخ ئەحمەدی سەرداری خلیفەی حضرەتی مەولانا خالیدە–.. (ل/153).

ماوەی شەوو ڕۆژێ تقریباً لەخانقاماینەوە، لەو ماوە کەما گەلێ شەهامەتو کەرامەتی سەیید ئەحمەدی بۆم دەرکەوت، لەو ڕۆژا کە ڕێکەوتین بۆ بغدا، چوار پێنج شعرم نوسی لەسوپاسی وەزعی سید احمدا تقدیم کرد، آخری شعرەکان لەسەر قافیەی (خانقا) بو شعری ئاخریا ئەمەبو:

یاربی پایەداری بکەی بەمایەی مەقامی عز

مـا دام ذو اللسـان بالإحسـان ناطـقا

فەرموی: بەخوا فلانی شعرەکاذت جوانن، بەلام ماوەی دوعایەکەت کورتە، لەبەر ئەوە لەم زەمانا ئەوانەی کە زمانیا ن بەچاکە بگەڕێ زۆر کەمن.

گەیشتینە بەغدا لە تەکیەی (خالدیە) لە محلەی (رأس القریە) لە قەراخی دجلەدا دابەزین لەبەر ئەوە ئەم تکیە بە تکیەی حضرەتی مەولانا ناوی دەرکردبو، مرید و منسوبی بیارەش هەموو خالدی مەشرەبن بەتایبەتی شێخ عبدالحق حامدی نقشبندی کە خلیفەی شێخی بیارە بو، لەو تکیە دائەنیشت، تەکیەکە لەوکاتا بەردەوام خەتم و تهلیلەی تیا ئەکرا.

وە لەوکاتا حاجی رشید مدرسی تکیە بو، ئەویش انسانێکی عالم و سالم و عاقل و خۆش خولك و ڕەفتار بو، پاش واردبونی شێخ زانینی خەلك بە هاتنی شێخ بۆ بغدا، لە هەمو صنفێ وزرا و أمرا و علما و مریدین و پیاوی مناسب ئەهاتن بۆ زیارەتی شێخ، بەهۆی ئەم زیاراتەوە لەگەل گەلێ پیاوی گەورەدا (ئاشنابوم)[1] وەکو حاجی نعمان أعظمی و شێخ ابراهیم ڕاوی، شێخ محسن الطائی و حاجی خلیل و شێخ قاسم القیسی و شێخ عبدالملك و شێخ عبدالقادر الخطیب بالإمام الإعظم و شێخ فؤاد الآلوسی و شێخ عبدالله الشیخلی...

لەو ماوەدا لە بغداد بوین، ڕۆژێ لەگەل مەلا محمدی قزلجیدا ڕۆیشتین بۆ دائرەی ئەوقافی عامە، لەو ڕۆژا نوری القاضی مدیری ئەوقافی عام و منیر القاضي مدیری ادارەی ئەوقافی عام بو، زیارەتی منیر القاضیمان کرد، لەو دەما حاجی نجم الدین الواعظ حاضر بو.. (ل/154).

ڕۆژێ لەپێش مانگی ڕەمەزانا مەرحوم ملك فیصل شێخی دەعوەت کرد، کاتێ شێخ تشریفی برد، من و شێخ بابا رسول، مەلا موحەممەدی قزلجی، بەعزێ لە منسوبین لە خزمەتیا ڕۆیشتین، لەکاتی زیارەتا شێخ معرفی مەلا موحەممەدی کرد، بەیانی ئەوەی کرد ئەم ذاتە لە بیت العلم ە، سالا لە مصرا رایبواردوە، بۆ زیادە معلومات لەویا ملك فیصل پرسیاری کرد لە مەلا محمد: یاشێخ! کیف وجدت مصر؟!

---

[1] ئاشنابوم، زیادکراوی ئامادەکارە.

عەرزی کرد: وجدتها مملكة راقية بالعلم، ومزدهرة بالثقافة، وأسأل الله أن يجعل العراق بحيث تحذو حذوها.

فقال الملك: إن مصر بالنسبة الى العراق عريقة بالمدنية، والعراق طفلة..

فقال القزلجي: ولذلك أرجو رقاها، فإن الطفلة إذا وقعت تحت تربية مُربّ محنك يسرع رقاها.

فأعجب الملك بجوابه ورحّب به كثيرا.

وە پاش ئەو ملاقاتە ایعازی کرد بۆ مدیری ئەوقافی عام لە اقرب وەختا تعینی بکا، واقعاً زۆری پێنەچو کە جەنابی مەلا محمد دامەزرا. هەرچەن لە ئەوەڵەوە وەضعی باش نەبو، بەڵام پاش ماوەیێ خۆی گرت وەضعی باش بو، بو بە خاوەن وەضائف: تدریس و امامەت و محاضرە لە کلیەی شریعەدا، القای نصایح بە کوردی لە دار الإذاعەدا، هەر وا بە حورمەت دەوامی کرد تا ساڵی 1959ز. وەفاتی کرد-رحمه الله وطاب ثراه-.

ڕۆژێ لە مانگی رمضانا لەگەڵ سید مظهر و حاجی شێخ حامد و میرزا ئەحمەدی ڕۆیشتین بۆ زیارەتی حضرەتی غەوث، لەو سەرەوە هاتینەوە لە کۆڵانێ نزیکی تکیەی خالدیەدا یەکێ هات بە پیرمانەوە، دەعوەتی کردین بۆ لای خۆی، تمەز مبشرێکی نصرانی بو، شێخ حامد وتی من نایێم بەلامەوە ڕۆیشتن بۆ لای عەیبە!

من وتم: والله من ئەڕۆم، نەڕۆیشتن لەلام عەیبە. کاتێ دانیشتین بەخێراتنی کردین، پرسیاری کرد خەڵکی کوێن؟ وتم خەڵکی سلیمانی. وتی خوێندوتانە؟ وتم: بەڵا. وتی: مەیل ئەکەن ئەم رسالە بخوێننەوە بزانن کە کتێبی اظهار الحق لە رَدّی ئێمەدا چەندی هەڵەیە. منیش وتم بدە کتێبەکە تماشای بکەم. کە تماشام کرد حاڵی بوم ئەو إعتراضاتە کە لە تفسیری إمام فخرالدین ی ڕازیا هەیە جوابیان ئەداتەوە لەم کتێبا نوسراوە، کراوە بە إشکال لەسەر ئێمە، بەبێ ئەوە باسی جەوابەکانی بکات.

منیش وتم: با جارێ لە پێشا من بزانم جنابت چیت! جا ئەوسا قسە ئەکەین لە محتوای ئەم رسالە.

وتی: من مبشرم بە دینی مسیح علیه السلام. وتم: مسیح کێیە؟!

وتی: تعجب ئەکەم تۆ لەپێشا ووتت خوێندومە، ئێستە ئەپرسی مسیح کێیە؟

وتم: بە صفەتی ئەوە کە جەنابت مبشری، ئەبێ خۆت لە هەمو اعتبارێکی من دور بخەیتەوە، کأنە ئامۆژگاری انسانێکی عامی ئەکەی.

وتی: مسیح علیه السلام پێغەمبەرێکی خودا بوە.

وتم: پێغەمبەر بەکێ ئەڵێن؟

وتی: پێغەمبەر انسانێکە خودا بەهۆی فریشتەی مقربی بارەگای خۆی کە جبرائیلە احکامی بۆ رەوانە ئەکا بۆ ئەوە خۆی و هەرکەسێ تابعی ئەبێ بەو أحکامە ڕەفتار بکەن.

وتم: ئەو پێغەمبەرە دەلیلی چییە ئەو مبلغی وەحییە، فریشتەیەکی پاکە، جنۆکەیەکی ناپاك نییە؟

وتی: طبعاً بەهۆی وەرگرتنی احکام لەو فریشتە نور و روناکی داخلی دڵی پێغەمبەرەکە ئەبێ، جوان تێئەگا ئەو ذاتە مقدس و معصومە.

وتم: باشە! خۆی حاڵی بو لە وەضعی ئەو فریشتە، بەڵام کە أحکامەکانی گەیاند بە ئادەمیزاد، بە چ دەلیلێ ئەوان باوەڕ ئەکەن ئەو ذاتە پێغەمبەرە؟

وتی: هەرکەس بە فطرەتی پاکی خۆیان لە ڕاستی پێغەمبەرەکە ئەگەن (ل/155)ە بەعزێ کەس داوای خەرق العادە ئەکەن لەو پێغەمبەرە، ئەویش بۆیان إظهار ئەکا، بەعزێ کەسیش لەبەر عناد تابعی نابێ. ئەمە وەضعی پێغەمبەران و ئادەمیزادە لە زەمانی کۆنەوە.

وتم: ئەمانە هەموو ڕاستن، بەڵام شتێکت عەرز بکەم. وتی: بەڵا.

وتم: طبعاً تۆ اعتراف ئەکەی بەوە کە حضرەتی عیسی لەپاش حضرەتی موسا هاتووە، دینی موسای نسخ کردوەتەوە. وتی: بەڵا.

وتم: بێگومان بە تاریخ بە تواتری أخبار ئەیش زانی کە محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم لەپاش عیسی هاتووە، إدعای رسالەتی عامەی کردوە گەلێ معجزەی دەرپریوە بۆ ئادەمیزاد. وتی: بەلا.

وتم: بۆچی تۆ قەناعەت ئەکەی بە رسالەتی حضرەتی عیسی و نەسخی دینی موسی بەتواتر، بۆچی قەناعەت ناکەی بە رسالەی حضرەتی محمد نەسخی دینی عیسا؟! ئەگەر ئەڵێیت: عیسی بەیانی خلودی دینی کردوە، بەگوێرەی ئەو کتێبە مقدسە لەلای ئێمەدا هەیە، ئەڵێم لەسەر دەعوای یهود (موسی)یش ادعای خلودی دینی خۆی کردوە، بۆچی ئەبێ ادعای خلودی دینی ئێوە بچێتە سەر، إدعای خلودی دینی موسی نەچێتە سەر!! بۆچی ئەبێ ئەو تەواترە کە إثباتی رسالەتی مسیح ئەکا ببێ بە دەلیل بۆ ئێوە، ئەو تەواترە کە إثباتی رسالەتی محمد المصطفی نەسخی دینی عیسی ئەکا نەبێ بە دەلیل.

زیاد لەمانە. هەرچەن لە تواترا پاش عددی تواتر علمی قطعي کەم و زۆری مخبرین مهم نییە، بەلام تۆ خۆت ئەزانی کە أتباعی حضرەتی مسیح چ لە زەمانی خۆیا، چ لە زەمانی پاش خۆی، هەر بێ دەست و بێهێز بون، غالبا رایان ئەکرد بە کەژ و کێوا لە ترسی یهودییەکان، ژمارەیان زیادی نەکرد لە سێ سەد کەسێ، بەلام پێغەمبەری ئێمە لەماوەی ژیانی خۆیا تقریباً جزیرة العرب ی هەموو داگیرکرد، إسلامی تیا نەشر کرد، کاتێ وەفاتی کرد ژمارەی اصحابی ئەو لە سەد هەزار زیاتر بوون، سەدەها پیاوی وایان تیابو خاوەن ثقافەی دین بو، گەلێکیان قورئانیان لەبەر بو، ئادابی دینەکەیان بەناو عالەمان بلاو کردەوە.

عەلاوەی ئەمانە معجزەی عیسی علیه السلام هەر لە زەمانی خۆیا بو، لەپاش خۆی ئاثاری نەما، بەلام یەکێ لە معجزەکانی پێغەمبەری ئێمە قورئانی معجزە کە بەو فەصاحەت و بەلاغەتەوە ئیعجازی فُصَحای عەرەبی کرد، بەو اسلوب و نەسەقەوە کە لە کەلامی بەشەر ناچێ، بەو اخبارە غەیبیانەوە کە لە باسی زەمانی ڕابوردو زەمانی مستقبل ئەدوێ، بەو تأثیرە ڕۆحییەوە کە هەمو خاوەن وجدانێ وەری ئەگرێ، هەر چۆن وارد بوە، بەو نەوعە دەوامی کردوە و ئەمێنێتەوە.

ئیتر پاش ئەم هەموو دەلیلە بەهێزانە کە اثباتی رسالەتی حەزرەتی موحەممەد ﷺ ئەکا، ئێمە کە کۆمەڵی پەیرەوانی حضرەتی محمدین، چۆن لە پەیرەوی ئەو لائەدەین، تابعی یەکێ تر ئەبین، مع العلم ئێمە کە ئوممەتی حضرەتی محمدین ﷺباوەڕمان هەیە بە هەموو پێغەمبەرەکان، بەلام ئێوە باوەڕتان هەر بە پێغەمبەرەکەی خۆتان هەیە، کەوابو ئێمە مەسئولیەت ڕومان تێناکات، بەلام ئێوە لە ئیمان نەهێنان بە پێغەمبەری ئێمە مسئولن، بناءاً علیه، جناب ئەگەر انصافت ببێ پێویستە هەر لەسەر روناکی ئەو دەلیلانە کە إثباتی رسالەتی حضرەتی مسیح ئەکا باوەڕ بە رسالەتی حضرەتی محمد المصطفی بکەی، لەم خەیالاتە لادەی، خۆت لە مەسئولیەت ڕزگار بکەی.

کابرا پاش (ل/156) ئەم سؤال و جوابە مات بو، ئەوەندە هاتە جەواب وتی: مع الاسف وەخت کەمە، ماوەی ئەوە نییە کە تول بدەین بە قسەکردن.

ئیتر ئێمەیش هەستاین هاتینەوە بۆ تکیە.

لەم مانگا گەلێ جار لە خزمەتی شێخ بابا رسول، مەلا محمد قزلجی دا ئەڕۆیشتینە دەرەوە بۆ ڕابواردن، زۆرتر مەلا محمد مجبوری ئەکرین کە سواری بەلەم بین، بەناو دجلەدا ڕابوێرین، بەڕاستی ئەم سەفەرە لە زۆر ناحیەوە صفابەخش بو، گەلێ شتی وا ئەهاتە پێشەوە کە هۆی خۆشی و پێکەنین بو، بۆ ئەوە ناشێ کە باسی بکەم، من جملە:

ڕۆژێ لەسەر دوکان دانیشتبوین، بەعزێ لەوازمات بکڕین، لەویا ئافرەتێ هات تەکی بە شێخ بابارسول هەڵچنی، ئەویش بە کوردی وتی: خوشکم کچم ئەوە هێشتا تۆزێ دوری لێم، فەرمو بێرە سەر ڕانم دانیشە. ئافرەتەکە هەرچەن لە زمانەکەی حالی نەبو، بەلام لە شێوە قسەکەی گەیشت، جا تۆزێ تەکی دا بەولاوە.

لەپاش جەژنی ڕەمەزان، لەبەر ئەوە مدرسەکانمان ماتڵ بون و من و شێخ بابا رسول اجازەمان لە شێخ وەرگرت و گەڕاینەوە بۆ کوردستان، کاتی ئەم گەڕانەوەمانە هەژدەی شوبات بو، کە گەیشتینە عەبابەیلێ و بیارە دنیا خۆش بوبو،

بینی بەهار ئەهاتە دەماغی ئینسان و وەنەوشە لە چەمی بیارەدا زۆر بو، ئاوی چەم زۆر بو، بەڕاستی صفای ئەو چەم و دۆڵە، خۆشی هەوای ووڵاتی خۆمان، زۆر بەخێرهاتنەوەی لێکردین:

بژی خاکی وا پاك و خۆش هەوا

خۆشی وا نییە مەگەر لە خەوا[1]

ئیتر چاومان بە دیداری یاران روناك بوەوە، ولله الحمد..[2]

ئیجازە بەخشینی مودەڕڕیس و بیارە[3]

لە ئاخری بەهاری 1351ك–1932ز مەلا محمد زاهدی کوڕی حاجی مەلا صلاح الدین ی پاوەیی کوڕەزای حاجی عوضی مەشهور، خەلیفەی سراج الدین کە لە اساسەوە منسوبی بیارە بوە، زۆر لە پێش زەمانی مندا لەبیارە خوێندبووی، بۆ تحصیلی علم رۆیشتبو بۆ (گەڵاڵە) لە ناحیەی شین کایەتی لە خزمەتی جەنابی مەلا محمدی رئیس دا خوێندبوی، لەماوەی خوێندنی (تقریب المرام شرح تهذیب الکلام) هاتەوە بۆ بیارە، ماوەیێ لەلای من تهذیبی خوێند، اجازەی وەرگرت.. اجارەنامەکەم خوێندەوە، جبەی کرایە بەر مێزەری لەسەر پێچرا رۆیشتەوە بۆ قصبەی (پاوە)، بە امامەت و تدریس و خطابت لە مزگەوتی گەڕەکی (سەردێ) کە شوێنی قدیمی خۆیان بو دامەزرا ولله الحمد..

هەروا مەلا أسدالله ی طالش کە ئەویش ماوەی دو ساڵێ لای من خوێندی لەگەڵ مەلا عارفی طالش دا.. لە عەینی تاریخی 1351ك لەپاش مەلا محمد زاهد اجازەی وەرگرت، لەگەڵ مەلا عارف دا ڕۆیشتەوە بۆ طالش، مەلا أسدالله تا ئێستە بەردەوامە، خزمەتی علم و دین ئەکا، بەڵام مع الاسف مەلا عارف پاش دوسێ ساڵ لە طالش وەفاتی کرد، رحمە الله تعالی وایانا بمنە.

لەم ساڵا ماڵمان گوێزایەوە بۆ ئەو خانوانە کە شێخ لەپشتی ماڵی باغچەی خۆیەوە دروستی کردبون.

لەساڵی 1352ك–1933ز نوسخەی عقیدەی هەورامیانەی مرحوم مەلا حامدی کاتبی سراج الدین م پێش چاو کەوت، زۆر لام جوان (بو)[4] منیش وەرم گێڕاوە بۆ زمانی کوردی، بە هۆنراوە وەکو أصلەکەی بە عنوانی (إیمان و ئیسلام) تەواوم کرد، ئەم کتێبە لله الحمد چاپ کرا، گەلێ منداڵانی کورد زبان إستفادەیان لێ کرد.

لەمانگی ڕەمەزانی ئەم ساڵا لەسەر زەوقی خۆم کە مەیلم لەسەر ژن هێنان بوو. باسی ئامینە ناوی کچی شێخ عەبدوڕڕەحمانی شەمێرانی کوڕی شێخ عەبدوڵڵای مرادوەیسی پورزای مەولەوی، خەلیفەی سراج الدینم بیست.

هەر لە ڕەمەزانا لەگەڵ عبید کوڕی حاجی مەلا عبدالله ی شەمێرانی کە هاتبو بۆ بیارە بۆ زیارەت، رۆیشتم بۆ شەمێران، داوای ئەم ژنەم کرد، إجابەیان کرد، هەر لەم سەفەرەدا بەبێ تەفرە مارەیان کرد بووم.

کاتێ هاتمەوە بۆ بیارە، وەچەن رۆژێکی بەسەرا رابورد بیستم کە ناحەز کاری وایان کردوە دڵی ژنەکەیان تێك داوە، نزیکە کە ئیشەکەی من تێك بدەن، منیش رۆیشتمەوە بۆ شەمێران، لە شەمێرانەوە رۆیشتم بۆ دیدەنی سید کاك احمد،

---

[1] لە دەستوسەکەدا نیوەدێڕی دوهەم بەم چەشنە نوسراوە (خۆشی تیا نی یە مەگەر لە خەوا) من پێم وایە وەها راسترە کە من نوسیومە چونکە سیاقەکە سیاقی مدحی تەواوە و بەم چەشنەش لە مەدحی تەواو دەرئەچێ.

[2] مامۆستای مودەرریس لە ل/158 باسی هاتنەوەو شادی قوتابیانی و خۆشی بەهار لەبیارە، بە تایبەت دەنگی خۆشی فەقێیان کە سێ شەممە و جمعان دەچنە دەرو بە چەمی بیارەدا بڵاو دەبنەوەو سەد دەکەنە حەیران. پاشان باسی هاتنەوەی شێخی بیارە و گیرانی بەگزادە و پیاوە گەورەکانی هەورامان و جوانڕۆ و مەریوان و بانە، بە دەستی سوپای پەهلەوی یەوە، بەناوی دەعوەت کردنەوەو وەفاتی زۆرێکیان لەم أسارەتەدای بینینی خەوێك بە شێخ مەحمودی حفید و محمد صالح بەگ.

[3] سەرباسی ئامادەکارە.

[4] وشەی (بو) زیادکراوی ئامادەکارە.

سید محمودی تاوگۆزی، كە خزمی ماڵی شێخ عبدالرحمن بون، لەپاش دو سێ رۆژ هاتمەوە بۆ شەمێران، ئیشەكە ئاسان بو، هەر لە شەمێرانەوە نوسیم بۆ بیارە تا مەلا سعیدی مەریوانی كە ئێستە (ل/159) مەلای (ساداوا)یە لە مەریوان لەوكاتا لە بیارەدا طالب العلم بو، ئەو ذاتە أسبابی زەماوەندی لە بیارەوە هێنا بۆم بۆ شەمێران، هەر لە شەمێرانا ژنەكەم گویزایەوە، لەپاش حەفتەیێ هاتمەوە بۆ بیارە، كە هاتمەوە لەم ماوەدا كە من لەم سەفەری شەمێرانە بوم مامۆستا شێخ حیدر لە بیارەدا وەفاتی كردبو، رحمە الله وطاب ثراە..(ل/162).

دۆزینەوەی عەشیرەتەكەم[1]

زۆر باسم كرد كە من منداڵ بوم، باوكم –رحمە الله– وەفاتی كرد، لەپاشان كەوتمە هاتوچۆی فەقێتی، لەم لاو لەولا مەشغوڵی خوێندن بوم، گرانی و جەنگی یەكەمی جیهانی مەیدانی نەدا كە بە ئارەزوی خۆم هاتوچۆی لای خزم و هۆزی خۆم بكەم، بەڵام ئەوەم بیستبو كە باوكی باوكم فتاح كە لە دێی تكیەی لای خورماڵ وەفاتی كردوەو باوكم لەوێ لەدایك بوە، ئێمە عەشیرەتێكی مناسبمان هەیە، باوكی باوكم لە عەشرەتەكەی خۆی دوركەوتوەتەوە، لە دەوری دێی (كەولۆس)ەوە هاتون بۆ تكیە، لەپاش وەفاتی باپیرم لە تكیە گویزاویانەتەوە بۆ (ڕەشان) لەلای شاری پێنجوێن.

بۆ لێكۆڵینەوە لە خزمەكانم ناردم مەلا محمدی كوڕی دەروێش كریم مەلای دێی (بانی بندول) –كە زوتر لە نەرگسەجارا ماوەیێ لە بیارەدا لەلام ئەی خوێند– هات بۆ لام، ئەو ناوونشانانە خۆم بیستبوم پێم ووت، تێم گەیاند بڕوا لەلای ڕیش سپی دەوری كەولۆس هۆزی قازی–كە مەلا محمد خۆی یەكێ بو لە هۆزی قازی– پرسیارم بۆ بكات، كە ئەم قسانەم بۆ كرد، وتی: بێ قەزابی، باوكم لەپێش وەفاتیا فەرموی پێم كە مەلا كریمی مدرسی بیارە لەگەڵ ئێمەدا (میرات بەیەك ڕەواین) لە ئێمەیە، بە هەرحاڵ لە بەهاری ساڵی 1353ك– 1934ز مەلا محمدم نارد بۆ ناو خزمان لە هۆزی قازی، لە (دۆڵی گەلاڵ)دا تابعی ناحیەی (بەرزنجە).

ئەویش ڕۆیشت بو بۆ ئەوێ، چاوی كەوتبو بە محمد أمینی سبحان برای فقی عبدالله كە دو ڕیش سپی پیر و قەدیمی و ئاگادار لە أحوالی طائفە بون، نەسەبی خۆیان لە نەتەوەی (حسن مەولان) مشهور بە هۆزی هەسەنی بون، لەوێ پرسیاری وەضعی باپیرەی منی كردبو لەوان، لەویا خاڵۆ محمدأمین لە وەڵاما ووتبوی فتاح وەعزیزی برای ظریفەی خوشكیان باوكیان لە هۆزی قازی دایكیان لە هۆزی هەسەنە، لەناو خزمان دەرچون بۆ دەوری تكیە و تازەدێ لەنزیكی خورماڵ، پاش ماوەیێ كە لەوێ مانەوە ئیتر من بێخەبەر بوم لێیان.

لەم بەیاناتی خاڵۆ محمدأمین قسەی دەروێش كریم باوكی مەلا محمد كە موافقی بیسراوەكەی خۆم بو دڵم قەناعەتی كرد.

جا پاش ئەوە مەلا محمد بەم بەیاناتەوە هاتەوە بۆ بیارە، منیش لەگەڵیا سواربوم ڕۆیشتم بۆ دۆڵی گەلاڵ بۆ (پەریەرۆ) و (مایندوڵ) چاوم بە عەشرەت كەوت، لەپاش كۆڵینەوەی هەندێ سەرگوزشت و بەڵگە لەیەك ئاشكرابوین، بەڵام تا من ڕۆیشتم بۆ ئەوێ خاڵۆ محمدامین سوبحان وەفاتی كردبو رحمە الله.

لەو دەما لە هۆزی قازی مامەشاوەیس، مامەقادر، محمد جمیل و فتاح و طالب كوڕانی محمد علی، كوێخا شریف كوڕی مامەشاوەیس، مەلا موحەممەدی مەحمود مراد، برایم، صاڵحی كەرەم وەیس، گەلێ پیاوی تر لە (مایندوڵ) بون، لە نەفسی مایندوڵ موحەممەدی جمیل كوڕی خاڵۆ محمدامین، عارف و فارس كوڕانی كاكەحمە كە باوكیان لە هۆزی هەسەن دایكیان (وەنەوش) ناو لە ووردەشاتری بو، وەزاوای مامەشاوەیس بون لە (مایندۆڵ) بون، هەروا لە (پەریەرۆ) كوێخا فەرەجی موحەممەد ئەمین كَیْخَسرەو (ل/163) گەلێ پیاوی ترم چاو پێكەوت، لەدێی (توتاغاچی) موحەممەد عەلی وەیس، لەدێی (كێلەكەوە) عارفی مەلا محمد خان، لە دێی (وەڵەسمت) حمەی صادق كریم ی صادق كە ئەمانە لە هۆزی قازین چاووم

---

[1] سەرباسی ئامادەكارە.

پێیان كەوت بە خزم ناسراین.

پاش ئەم تاریخە هەمو ساڵ لە بەهارا ئەم خزمانە چەن سوارێكیان لەگەڵ هەردوو مەلا موحەممەددا، یانی مەلا موحەممەدی مەحمود مراد مەلا موحەممەدی دەروێش كەریم، یا هەر مەلا موحەممەدی مەحمود مراد ئەهاتن بۆ دیدەنی من بۆ بیارە، منیش لە بەهارا یا لە پایزا دیدەنی ئەوانم ئەكرد، تا ئێستەش كە گەلێ لەمانە وەفاتیان كردوە، گەلێكیان ماون، حجیان كردوەو لە مایندوڵ دەرچون، لە سید صادق و خانەقەویلە لە پشتی سەرچاوەی سەراوی (سبحان ئاغا) دانیشتون، ئەم رشتەی محبەت و دۆستی خزمایەتیە بەهێزتر دەوام دارتر بووە.

لەو بەهارا كە هاتمەوە بۆ بیارە (عبدالله فتح الله) كە یەكێ لە خزمانی هۆزی قازیە، لەوكاتا پۆلیس بوو لە مەركەزی (پشتە) لەوبەری سیروانەوە نقل كرابو بۆ بیارە، لەگەڵ ئەوانیش ناسراوی كەوتە بەینمان لەیەك ئاشنابووین، والحمدلله.

وەضعی خۆم و یەكەمین خوتبە بە كوردی[1]

لە موسمی پایزا لەم ساڵ شێخ بە یاسای خۆیان تەشریفی ڕۆیشت بۆ شاوەیس و باوەیس بۆ سەر مەرەزە، ماوەی مانگی لەوێ مایەوە وەجا لەو كاتا لەمانگی رەجەب دا ئەم نامەیە نوسی بۆم بۆ بیارە[2] كە هەموو ڕۆژێكی جمعە مەعنای خطبەی ڕۆژی جمعە بەزمانی كوردی بەیان بكەم بۆ مسڵمانان بۆ ئەوە هەمو لە مانای خطبەكان حاڵی بن، منیش لەو تاریخەوە ئەم دەستورەم بەجێ هێنا، جا لەدێی تەوێڵە، خورماڵ، هەڵەبجە، باقی شوێنەكانا ئەم یاسا دامەزرا. (ل/ 168).

لەم ساڵی 1353ك–1934ز لەمانگی جمادی الاولی لەكاتی طلوعی صوبحی جمعە لە دوهەمی مانگا (عالیە) ناوی كچم لە ئامینەی كچی شێخ علی لەدایك بو–خودا بە لوطفی خۆی ئەنجامی خێر بكات– امین.

وە لە زستانی ئەم ساڵ كە هەزار و سێصەد و پەنجا وسێ بو رسالەیێكم لە علم ی منطقدا بە عنوانی (مفتاح) تالیف كرد، ئەم رسالە هەرچەن كورتە، إبتدائیة، بەڵام مضبوط و جوانە، گەلێ طلبە نوسیانەوە و خوێندیان.

هەر لەم ساڵ أسعدی كوڕم.. وەفاتی كرد.. بە واسطەی مردنی أسعدی كوڕمەوە دڵم زۆر مەلول بوو، اشتیاقی دڵم بۆ فاتح–كە برای ئەوبو، ئەویش لەماڵی باپیری بو– زۆر غلبەی كرد لەسەرم، جا لەبەر ئەمە لە ئەوەڵی پایزا قەرارم دا كە بڕۆم بە شوێنی فاتح دا، دەبێ بیهێنمەوە بۆ بیارە، لەلایێكەوە بەڵكو بە چاوپێكەوتنی ئەم دڵم ئارام بگرێ، لەلایەكەوە فاتح عومری گەیشتبو بە دەوری هەشت ساڵ، ویستم وردە (وردە) دەستی پێ بكەم بە خوێندن شتێ بخوێنێ.

لەسەر قەراری پێشو لە پایزا لە تاریخی 1354ك–1935ز دا كەوتمە رێگە بۆ (باوەجانی) بەشوێنی فاتح دا، بەتایبەتی لەساڵی 1353ك دا پاش (ل/169) وەفاتی مەلا عبدالله ی باپیری رۆیشتم بەشوێنیا لەبەر منداڵی نەیان دامەوە، ئێتر ئیمساڵ بەجدّی رۆیشتم بەشوێنیا لەماڵی باپیری هێنامەوە.

لەم سەفەرا كەوتمە خەیاڵی ئەوە كە (دولت نامە)ی مەلا خضری روداری كە بەزمانی هەورامیانە نوسیویەتی تەرجمەی بكەم، بەكوردی نظمی بكەم، فعلاً كە لەم سەفەرە هاتمەوە دەستم كرد بە ترجمەی ئەو كتێبە بە عنوانی (إقبال نامە) تەواوم كرد.

هەر لەم ساڵ كتێبی (أساسی سعادەت) بەشێوەی سؤال و جواب بەزمانی كوردی لەباسی أصل و فرعی دینا نوسیم، پاش ئەم كتێبە كتێبی (بارانی رەحمەت) بەزمانی كوردی هۆنیمەوە، لەنزیكی چوار هەزار و كسور شیعرا، تەواوم كرد،

---

[1] سەرباسی ئامادەكارە.

[2] ل/168 نامەكەی تێدایە.

ئەم سێ كتێبە هەرسێكیان چاپ كراون.. (ل/170)[1]

لەساڵی 1354ك و 1355 دا قەرەباڵغی طلبە لەبیارەدا زۆر بو، گەلێ لەوان مستعد و خاوەن قابلیەت بون، شێخ زۆر احترامی دەگرتن حەتا لەبەر دەنگ و غەوغایان جارێ صۆفیەكانی خانەقا شكاتیان لەلا شێخ كرد، كە ئێمە لەبەر دەنگی طلبە، مەشغولیمان بۆ ناكرێ. شێخ بەرامبەر بەم شكاتە ئەوەندەی فەرمو: كە من طلبەكانم منظورترە، چونكی ئەبن بە مەلا نەشری دین ئەكەن، كەوابێ هەركەس لە ئەهلی خانقا بەدەنگی فەقێ مشغوڵی لێ تێك ئەچێ كەیفی خۆیەتی دائەنیشێ دابنیشێ، ئەڕوا بڕوا.

ئەم إعلانی شێخە زۆر تأثیری كرد، زۆر حورمەتی دا بە طلبەی علم، لەپاشا كەس معارضەی طلبەی نەدەكرد، لە عەینی حالا ئەم طلبانەیش مساعدەی صۆفیەكانیان ئەكرد، لەبەر ناچاری نەبوایێ، كاری وایان نەدەكرد ئەوان عاجز بن.

لەهاوینی ئەم دو ساڵانە طلبەی مدرسەو خانقا عددیان لە صد كەس نزیك ئەبووەوە، شێخ قەراری دابو عمری چەن ساڵ بێ، لەسەر ژمارەی ساڵی عمری طلبە لە مدرسەدا ڕابگرێ، بێجگە لەو طلبانەیش كە لە خانقادا دائەنیشتن، بەنان و شۆربای خانەقا قەناعەتیان ئەكرد، بۆ ئەوە دەرسیان دەسكەوێ، لە واقعا خوێندنی باشیان دەست ئەكەوت، چونكی هەمیشە مستعدی باش لە مدرسەدا زۆر بون، ئەم مستعدانە هەریەكێ عدێ لە سوختەكانیان بۆ دەرس پێ ووتن چاودێری ئەكرد.

لەساڵی 1355ك–1936ز. دا حاجی ئیسماعیل ناوێ لە میصرەوە هات ماوەی سێ مانگ لە بیارەدا مایەوە ئێمەش بۆ ئەوە ئەو هەلە لەدەست دەرنەچێ، طلبەكانمان هەموو ڕۆژێ بە حلقە حاضر ئەكرد تا تەواو قورئانیان بە تجوید لە خزمەت حاجی ئیسماعیلدا خوێند.

لەرۆژی خەتمی قورئانی پیرۆزا شێخ لەبەرهەیوانی مەرقەدا حاضر بو، زۆر لە ئەهلی خانەقا، مامۆستا بهاءالدین منیش حاضر بوین، بەڕاستی بەرەكەتی ئەو مجلسە ئەوەندە زۆر بو هەمو كەس دەركی ئەكرد، ڕۆژێكی دیاری بو لە ڕۆژانی حەیاتمانا بۆ پیرۆزی و خۆشی.

لەزستانی 1355ك–1937ز مەلا موحەممەدی مامۆستا مەلا بهاءالدین لە خزمەتی شێخ بابا ڕەسوڵدا هاتن بۆ بیارە، بۆ ئەوە كە لە بیارە إجازەی پێ بدا، لەو وەختا منیش ئەمویست إجازە بە جەنابی سید حسام الدینی مكریانی بدەم لەبەر ئەوە كە ئەمان ویست مەلا محمد ببێ بە مەلای دێ‌ی

بیارە، هەموو ڕۆیشتین بۆ مزگەوتی بیارە، لەپاش عصر لەیەك مجلس دا لە مزگەوت شێخ بابا رسول إجازەی مەلامحمدی خۆندەوە، منیش اجازەی سید حسام الدین م خوێندەوە، جبە و عەمامەیان پۆشی (ل/173).. لە آخری بەهارا إجازەم دا بە سید بهاءالدین برازای سید محمد صادق خورخوڕەیی شاعری مەشهور متخلص بە (هەیبەت)..

وە لە پایزی 1356ك–1937ز مەلا خدر خەڵكی (ئاڵوت) لەناحیەی ئالان إجازەی وەرگرت، ڕۆیشتەوە بۆ ووڵاتی خۆی، ئەم ذاتە زۆر صالح خاوەن تقوی بو.

وە هەر لە آخری ئەم ساڵەدا، مەلا شێخ احمدی خەڵكی (واشەمزین) تابعی سەردەشت إجازەی وەرگرت، ڕۆیشتەوە، ئەم ذاتە برازای مەلا عمر واشەمزینی بو، ئەم دوو ذاتە یەكی ماوەی دوو ساڵ لە بیارە مانەوە، مع الاسف هەردوكیان بەجوانی متوق بون–إنا لله وانا الیه راجعون–

لەم ساڵی 1356ك–1937ز بو كە كتێبی (شمشیركاری) بر فرق نسیمی رستگاری)م بەزمانی فارسی تالیف كرد، ئەم كتێبە لە ڕەددی شێخ محمد مردوخ مشهور بە آیت الله خەڵكی (سنە) تالیف كرا، چونكە بە عنوانی (نسیم رستگاری) رسالەییێكی تالیف كرد بو لە ڕەددی تقلید وإجتهادا، كە كتێبەكە بڵاو بووەوە، منیش بە عنوانی سابق ڕەددم كردەوە.

[1] نامی باسی وەفاتی خێزانی شێخ عمر ابن القرداغی دەكا و سێ نامەی ئەوی هێناوەو باسی ژن خواستنی نوێ و وەفاتی شێخ عمر دەكا و بەم شعرە غەمی خۆی دەرئەبڕێ: طالبان غومبار، دنیای بەجێ هێشت، فریشتەی دڵ شاد كە چو بۆ بەهەشت.. پاشان باسی ئەوە دەكات كە لەم ئافرەتە كوڕێك لەدایك بو، لەسەر وەصیەتی شێخ ناونرا (بابەعەلی) و پاش تمیز وەبەر خوێندن نراو موفق بووەو بووەتە مەلای مزگەوتی بن تەبەق.. بنواڕە (ل/170– 172).

لەساڵی 1938زتا 1950ز[1]

لەمانگی محرم ساڵی 1357ك–1938ز محمد نجیب لە آمنەی كچی شێخ عبدالرحمن لە بیارەدا لە مەوسمی بەهارا لەدایك بو، خوا موفق و عاقیەت خێری بكات.

لەم ساڵی 1357ك–1938ز مەلا محمود وەیسەیی، مەلا علی جوانڕۆیی، شێخ عمر عزی خەڵكی (دیر الزور) لە سوریا، ئەمانە إجازەیان وەرگرت.. (ل/175).

هەر لەم ساڵا شێخ محمد مەردوخ بە عنوانی (جان نما) كتێبێكی نوسی بلاوی كردەوە، گەڵێ شتی پڕوپوچی اعتقادی تیانوسی بو، منیش بەزمانی فارسی بە عنوانی (شهابی سما) در رجم جن جا نما، كتێبێكم لە ڕەدیا نوسی، بەڵام لەبەرئەوە شێخ محمد تۆزێ... شۆرەتی... دامردەوە، من نەم ویست كتێبەكەم چاپ بكەم.

پاش ئەمە بە عنوانی (یزدان و إهریمن) رسالەییێكی منظومەی نوسی لە محاكمەی خوای تعالى لەگەڵ شەیتان، لەم رسالەدا زۆر شتی بێ معنی و خراپی نوسی بو، منیش بە عنوانی (فیوضاتی خدای ذي من) رسالەییێكم بەفارسی لە ردّی ئەو رسالەی ئەوا نظم كرد، ئەمەیش چاپ نەكراوە.. (ل/177)

لە ساڵی 1358ك–1939ز مەلا محسن ئەڵمانەیی و مەلا سعیدی بالكی ئیجازەیان وەرگرت...

لەساڵی 1358ك–1939ز دا كتێبی (ئاوی حەیات)م بەنثری كوردی نوسی لە تەرجمەی ئەحواڵی ئەو پێغەمبەرانە كە لە قرآنا ناویان هەیە، دواییم هێناوە بە باسی عشرەی مبشرە، أئمەی أربعەی مجتهدین رضي الله عنهم أجمعین، ئەم كتێبە لله الحمد چاپ كراوە، گەڵێ محسن إستفادەیان لێكردوە.

لەساڵی 1359ك–1940ز[2]دا كتێبی (چل چرای ئیسلام)م نوسی، ئەم كتێبە كوردیە، نثرە، شەرحی چل حدیثە لە أحادیثی حضرەت صلى الله علیە وسلم.

هەر لە ساڵی 1359 ك دا مەلا محمد أمین ی موكریانی، شێخ محمدی كوڕی شێخ معروفی نەرگسەجاڕی إجازەیان وەرگرت (ل/178).

لەساڵی 1360ك–1941ز لە شەوی یەك شەممەی بیست و سێی مانگی محرم لەكاتی بەهارا صلاح الدین لەدایك بو، لەخوای أرحم الراحمین داوا ئەكەم كە بە فەضلی خۆی موفقی بكات ئەنجامی بەخێر بێنێ.

هەر لەم ساڵا بوو كە مەلا مجیدی كانی ساردی وارماوایی إجازەی وەرگرت، هەر لەم ساڵا مەلا قادری كوڕی أحمدی فتاح هارونی خەڵكی پیوان، مەلا أحمدی كوڕی صوفی محمودی كوێرەكی إجازەیان وەرگرت.

هەر لەم ساڵا لە امنەی كچی شێخ عبدالرحمان كوڕێكمان بو، ناومان نا جلال، زۆر جوان بو، بەڵام پاش چل ڕۆژی وەفاتی كرد، لەخسنی پشتی مامۆستا شێخ حیدرەوە لە ملگای چنارا دەفن مان كرد.

لەساڵی 1361ك–1942ز لە مانگی شەهرەوەری فارس دا، لە ئەنجامی جەنگی دووەمی عالەمی وەزعی ڕەضاشای بەهلەوی تێك چو، پیاوە كوردە دیلەكان–ئەوەیان مابون– هاتنەوە بۆ وڵاتی خۆیان.

لە بەهاری ئەمساڵا لەگەڵ فاتحی كوڕما ڕۆیشتم بۆ دیدەنی رابعەی خوشكم لە (دوروە)، لەوێوە ڕۆیشتم بۆ (ئەڵمانە) بۆ دیدەنی حاجی سید باباشێخ، بۆ (چور) بۆ دیدەنی سید عابدین، لەوێوە دیدەنی (ملا باقر)م كرد لە (بالك)دا، لەگەڵ ئەوا ڕۆیشتم بۆ دیدەنی محمد سعید بگ ی فتاح بگ، مناڵەكانی محمد صالح بگ ی برای، لەگەڵ ئەوان ڕۆیشتم بۆ دیدەنی محمود خانی كانی سانان كە لە (قەڵا)دا بو، پاش ئەوە گەڕاینەوە بۆ (بالك) دووشەو لە (بالك) بوم، جا گەڕامەوە بۆ بیارە.

---

[1] سەرباسی ئامادەكارە.

[2] مامۆستای مدرس ئەم تاریخەی بە (49ك) نوسیوە، دوای لێكۆڵینەوەو بە سیاقی نوسینەكە لام معلوم بو كە (59)یە، نەك (49).

ئەم سەفەرە زۆر خۆش خاوەن صفا بو بەتایبەتی ئەو شەوانە لە (بالك) دا بوم، گۆرانی ویژی دەنگ خۆش گۆرانیا ن ئەوت زۆر تأثیریان ئەکردە دڵی ئینسان، زەمانی قدیمی صوحبەت ی ڕەفیقان ی ئەخستەوە بیری انسان..(ل/180).

هەر لەساڵی 1361ك–1942ز مەلا علی کویرەکی، مەلا محمودی کانی بەردینەتی إجازەیان وەرگرت، مەلا علی ڕۆیشتەوە بۆ ماڵی خۆیان بۆ کویرەك، مەلا محمود ڕۆیشت بۆ دێی (عَنَب) لەویٚ بویە امام و مدرس تا ئێستە لله الحمد ماوە موفقە لەسەر خزمەتی دین[1].

هەر لەساڵی 1361ك دا لە ئامینەی کچی شێخ عبدالرحمن کوڕێکمان بو ناومان نا بە عبدالقادر، لە قضاو قدر لە بیستی مانگی ربیع الثانيدا فراق کەوتە بەینمان تەلاقم دا، کوڕەکەی بەجێ هێشت، لەلای دایەن لە بیارە وەفاتی کرد، لەگەڵ باقی مناڵەکانا لەخسنی پشتی قەبری مامۆستا شێخ حیدرەوە دەفنمان کرد.

لە غەمی فراقی ئەم عائلەما، پەرێشانی حاڵی خۆما ئەم شعرەم لە پشتی رسالەی حسابەکەمەوە نوسی:

میل کردم کە غم دهم برباد

باد گفتا غم تو سنگین است

وە لە ساڵی 1362ك–1943ز دا مەلا فتاحی شاتری، مەلا صالحی کوڕی سۆق عەبدولقادری صوٚفی خودا بەخشی ژاڵە ناوی (وەلی) إجازەیان وەرگرت...

هەر لەم ساڵا بە عنوانی (نامەی حقیقت) کتێبێکی کوردی م بە نظم تألیف کرد لە باسی گەلێ مسائلی مشکلەی دین، بەشێوەی پرسیار و وەڵا م دانراوە، ئەم کتێبە دەوری دو هەزار شیعرە و تائێستە چاپ نەکراوە.

لەساڵی 1361ك–1944ز دا فصلی بەهار شەوی شەممە سەعات نۆی عەرەبی (عطیة)ی کچم لەدایك بو خودا عاقبەتی خێر بکات.

وە لەم ساڵا کتێبی (باغچەی معرفت) بە نثر و نظم لە باسی خوڕەوشتی بەرزا نوسیم، هەر لەم ساڵا شرحی (تصریفی زنجانی) بەکوردی نوسیم، هەر لەم ساڵا رسالەی (العلمان في علمين) لە باسی وضع و استعارەدا تألیفم کرد.

وە لەساڵی 1363ك دا مەلا صدیقی کوڕی خلیفە مەلا رحیم ی هەوشاری إجازەی وەرگرت ڕۆیشتەوە بۆ وڵاتی خۆیان.

لە مانگی مەولودا شێخ بابارسول مدرس عەبابەیلیٚ، سەرگەورەی مەلایانی قضای هەڵەبجە لە عەبابەیلێدا وەفاتی کرد، بە وەفاتی ئەم ذاتە وەکو ڕۆژ ئاوابێ یا لە هەورێکی ڕەشا ون ببێ، وەها وەضعی مەلایان لە قەزای هەڵەبجەدا تێك چو ڕۆژیان ڕەش بو، ڕشتەی هۆنراوەی مەلایانە کە بابارسول امامی بو بچرایەوە.. دنیای هەموو لایێ گۆڕا، سبحان من یغیر ولا یتغیر...(ل/181).

لەساڵی 1364ك–1945ز مەلا سعیدی گڵەجاڵی، إجازەی وەرگرت.. لەپاش وەفاتی شێخ بابارسول بە موددەتی چەند مانگێ مەلا مەجیدی وەلد بەگی هات بۆ بیارە رسالەی حسابی بهاءالدینی عاملی خوێند، إجازەی وەرگرت.

لەساڵی 1367ك–1946ز چەند مانگێ فاتح محمدی کوڕم لە بیارەوە ڕۆیشتن بۆ عەبابەیلیٚ، لە خزمەتی مەلا حسن ی عەبابەیلیٚدا خوێندیان، لەپاشان هاتنەوە بۆ بیارە، لەساڵی 1368ك–1947ز فاطمەی کچی شێخ محمدی شێخ علی خەزورم مارەکرد بۆ فاتحی کوڕم، مەلا و فەقێ ی قەزای هەڵەبجە هەمو هاتن بۆ شادی، زۆر خۆش زەماوەندەکە تەواو بوو، فاتح لەم فاطمە ناوە دوو کچی بو، نافعە و نعیمە، هەردو بەشوێن یەکا وەفاتیان کرد، جا فاطمەی دایکیشیان وەفاتی کرد، رحمها الله، وەفاتی فاطمە 1370ك دابو.. (ل/182).

لەساڵی 1368ك–1948ز دا مەلا محمدی کوڕی مەلا احمدی هەوشاری مەلا محمد امین ی بانەیی، مەلا عبدالقادری خۆشناوی یەك لەدوای یەك إجازەیان وەرگرت.

هەر لە ساڵی 1368ك–1949ز دا مامۆستا مەلا بهاءالدین.. لە مانگی شعبان متوفی بو، رحمە الله وطاب ثراه.

[1] مەبەستی کاتی نوسینی ئەم پەرتوکەیە کە لەساڵی شەستەکاندا نوسراوە.

لەساڵی 1369ك– 1949ز دا مەلا عزیزی پریس کە لە طائفەی هۆزی هەسەنە.. وەفاتی کرد رحمە اللە وطاب ثراە.

بە وەفاتی ئەم ذاتەیش ئەو تۆزە خۆشییە اجتماعیە کە لەناو مەلایانی قەزای هەڵەبجەدا مابو ئەویش روی کردە نەمان، بەڵکو بالفعل نەما.

وە بە وەفاتی مامۆستا مەلا بهاءالدین وەزعی خانەقای بیارەیش روی کردە ضعیفی، چونکە پیاوێکی وەك ئەو کە لە اموری ختم و تهلیلەدا سەرامەد بێ نەما، رۆژ بەرۆژ وەضع بەرەو تاریکی ئەڕۆیشت، انا اللە وانا الیە راجعون.

لەساڵی 1370ك–1950ز دا شێخ نجم الدین کوڕی شێخ عبدالقادر ی حەوتاشی کە لە نەتەوەی خلیفە روستەمی حەوتاشین، منسوبی بیارە بو، لە بیارەدا ئەی خوێند تەواوی کرد، إجازەی وەرگرت رۆیشتەوە بۆ وڵاتی خۆیان، ئەمە اخر طالب علم بو کە لە بیارەدا إجازەی لەلای من وەرگرت.

دەورێ بو دیمان بەدیمەن بەهەشت
وێنەی گوڵزار بو کێو و سارا و دەشت
لەلایێ شنۆی نەسیمی سەحەر
لەلایێ شێوەی دۆستانی دلبەر[1]
بابا رسوڵ و شێخ عبدالکریم
مەلا عبداللە عابدی سلیم
مەلا عزیز و مەلا شێخ شێخ عمر
مەلا شێخ رسول زانای مُنوّر
لەگەڵ یارانا لە دەستە و بەستە
ئەبون بە دەرمان بۆ دڵی خەستە
کاتێ بۆ دیدەن گرد ئەبونەوە
بە صەفای سینەی خۆش نمونەوە
ئەت ووت کۆمەڵا لە فریشتەکان
هاتون بە ئەمری خودای لامەکان
کۆیان بە وێنەی ئەستێرەی کۆبو
بۆیان بە وێنەی عەطری شەوبۆ بو
رویان بەدیمەن بە وێنەی گوڵ بو
بۆیان شەونمی لاپەڕەی دڵ بو
ووتاریان باسی وحی خدا بو
ڕەفتاریان شێوەی رسول اللە بو
نمونەی چرای رێی عنایەت بون
وێنەی ئەستێرەی رێی هیدایەت بون
کاتێ لە حوجرەی مدرسەی ضیا
ئەکەوتنە صوحبەت وێنەی ئەصفیا
مجلس پڕ ئەبو لە ذەوق و مەعنا

[1] نامی لێرەدا هێمایەکی کردوەو ئەم شەش بەیتەی دوایی نوسیوە ل:183.

جلیسیان بەدڵ ئەیووت سمعنا
لەلایێ باسی عەقڵ و علم و دین
لە لایێ خولك و ڕەوشتی شیرین
جێ جێ لە باسی یارانی سەربەست
جێ جێ لە باسی دڵبەری چاومەست
جارجار هەر نوکتە و گەپ و مەزاح بو
باسی عوشرەتی مەسا و صەباح بو(ل/183)
سالا بە وێنەی ساتێ بو لەلات
لەدڵ دەر ئەچو ئێشی مشکلات
باسی شەرابی قورئانی عظیم
لا فیها غول (تا) ولا تأثیم
وێنەی شەرابی حُبی یارانە
نیم نیگای چاوی چاو بیمارانە
ئاخ ئەم یارانەم نەئەدی بەچاو
نە بە بێداری نە بەکاتی خاو
یا بەر لە یاران ڕێم ئەگرتە بەر
بێ سۆزی سینە و بێ جەفای جگەر
ئێستەیش کە قەزا عەکسی مرادە
(نامی) بەیادی یارانی شادە[1]

... مردنی هەرکام لەم مەلایانی قەزای هەڵەبجە، وەیا نەمانی هەرکام لەم شەخصانە کە لە بیارەدا موظف بون، ئەبو بەهۆی پەرێشانی تێك چونی ئیش و کاری بیارە، لەسەر ئەم ئەساسە بە وەفاتی شێخ عبدالکریم ی احمد بڕندە زیانێکی گەورە کەوت لە ڕشتەی علمای قەزای هەڵەبجە، بەتایبەتی بە وەفاتی شێخ بابا رسول وضعی علمای هەڵەبجە، وەضعی بیارەیش روی کردە انحطاط، لەم لایشەوە بەهۆی هەنێ ئەسبابی دڵگرانیووە لەپاش وەفاتی بابارەسول، بەتایبەتی لە ساڵی 1364ك-1944ز دا سید مظهری کاتبی شێخ کە وەکو دەستی ڕاستی بو دڵی لە بیارە هەڵکەنرا، کەوتە محاوەلەی دەرچون لە بیارە، بە عەلاوەی ئەوە ڕۆژ بەرۆژ وورده وەزعی عائلەوی بیارە، پیربونی شێخی بیارە، زۆر هێنانی ضعیفی کز بونی حواسی گوێچکە و چاو و صحەتی بەدەنی، وەختە بڵێم هەر بەناو بیارەی هێشتبووەوە .

وە لەو سەردەما نەخۆشی سڕبونی أعضا، ناساغی فقر الدم شێخ عثمانی کوڕی شێخی داگیر کرد، زۆر وەخت بیارە ی بەجێ ئەهێشت بەهۆی تداوییەوە ئەچو بۆ کرکوك بغدا..

لەبەر عەینی أسباب وەضعی مدرسەی بیارەش تێك چو، زۆر سەرزەنشتی شێخ ئەکرا کە ئێمە قەرزار و بێدەستین ئەوندە طلبەمان بۆچییە، ژمارەی فەقێ لە پایەی شەست و حەفتاوە هاتە خوارەوە بۆ دەو دوازدە، ئەویش هەر بەجوانی تماشا نەئەکران، وەتا لەم دوازدەیە نەڕۆیشتایە، فەقێیەکی تر راگیر نەدەکرا، مع العلم ئەوسا (لاردّ) و (لاعدّ) بو، منیش

[1] لەدوای ئەم شعرانە نامی دەس دەکات بە باسی زانایانی هاوچەرخی خۆی و سەرگوزشتەی مەلایانی قەزای هەڵەبجە دەنوسێ و بەسەرهاتی شێخ مصطفیی مفتی هەڵەبجە و شێخ عبدالکریمی احمد برڕندە و شێخ بابا رسولی بیدەنی و شێخ عبداللطیفی قازی هەڵەبجە و مەلا محمد سعیدی عەبابەیلێ و مەلا عزیزی پریس و مەلا عابدی عەبابەیلێ و مەلا حەسەنی عەبابەیلێ و مەلا عبداللە ی دەرە شیش و مەلا محمدی عەدلەخان و مەلا محمدی کوڕی ماموٚستا مەلا عبداللە و مەلا عبدللە ی باڵەکی و... دەهۆنێتەوەو هێندەی تر کتێبەکەی پێ دەوڵەمەند دەکات و ل/184-202ی پێدەڕازێنێتەوە .

هەروا وەضعی خۆم تێك چو، ئەم ویست هەڵێ هەڵ کەوێ دەرچم، بەڵام پیری شێخ مانع بو لەوە کە دڵی متأثر بکەم، إقدامم نەئەکرد، بەڵام سید مظهر و سید نظام لە 1365ك باریان کرد، بە هەرحاڵ مامەوە..

لەلایەکەوە شێخی بیارە پیر و ضعیف الحواس بو، رۆژ بەرۆژ صحەتی انحطاطی ئەکرد، لە امکانیا نەما وەکو سابقی خۆی تماشای وضعی خانقا و مدرسە و متعلقین بکا، لەلایەکەوە ووردە ئەولاد گەورە بوبون، مەشرەبیان مخالفی مشرەبی قدیم بو، استیلای پیری شێخیان کردبو، بە ئارەزوی خۆیان ئەیانویست رەفتار بکەن.

دەرچونم لە بیارە[1]

تا لەبەهاری 1370ك–1951ز لە مانگی رجب دا سۆی تفاهم لەناوبەینی زاهدی کوڕی شێخ و مناڵەکانی منیشا پەیدا بو، لەوکاتا شێخ عثمان لە بیارە نەبو، رۆیشتبو بۆ ناحیەی جوانرۆ، ترسم پەیداکرد ئەگەر ئەو وەزعە دەوام بکا، من لە بیارە دەوام بکەم ممکنە فیتنەیێ پەیدا ببێ، لەسەر ئەم أساسە بڕیارم دا کە لە بیارە بگوێزمەوە، فعلا مناڵەکانم لەو ماڵا کە خۆم تیابوم زۆر زحمتم تیایا کێشابو، بەجێم هێشت، لەسەر (بورج) کە لەو رۆژا بەدەستی کوڕانی ئەفراسیاو بەگەوە بو، دو هۆدەم وەرگرت مناڵەکانم تیایانا دانا، خۆم حاضر کرد بۆ نقل کردن (ل/204).

کاتێ شێخ لەسەر ئەم وەزعە خەبەردار بو ناردی بە شوێنما گەڵێ فەرمایشتی فەرمو، کە فَکّی ئەو إرادە بکەمەوە، بەڵام لەبەر ئەوە کە من ئەمزانی شێخ اختیاری لەدەستا نەماوە، ئیمڕۆ یا سبەینێ قابیلە ئاشوبێ پەیدا ببێ، بۆ خۆپاراستن لە ئاشوب لەسەر إرادەی خۆم دەوامم کرد.

وە رۆژی دوو شەممە بیست و پێنجی مانگی رجب ی 1370ك–1951ز لە بیارە دەرچوم بۆ هەڵەبجە، دوو شەو لە هەڵەبجە مامەوە، رۆژی پێنج شەممەی 26/ رجب لە هەڵەبجەوە رۆیشتم بۆ سلێمانی، لە مزگەوتی حاجی شێخ امین ی خاڵ بوم بە میوانی شێخ محمدی خاڵ قاضی سلێمانی.

مع العلم لەوکاتا لە هەڵەبجەدا بوم شێخ (حاجی فەرەجی صوۆفی سعید) کە منسوبێ بو، بیارەیی بو ناردی بە شوێنما بۆ هەڵەبجە، بەڵام لەبەر عەینی اسبابی پێشوو نەگەڕامەوە بۆ بیارە.

پاش چەند رۆژێ لە سلێمانییەوە کەوتمە رێگە بۆ بغدا، بۆ ئەوە کە لەگەڵ مدیری ئەوقافی عام ملاقات بکەم، ئەو جوزئی معاشە کە لەسەر وظیفەی خطابت لە بیارەدا وەرم ئەگرت بمدەنێ، لەلایەکیشەوە جهەتی تدریس لە مزگەوتی (حاجی أحان) شاغر بو، ویستم کە سعی بکەم إعلانی شغوری بکەن، داخلی إمتحان ببم بۆی، بەڵکو ئەو جهەتەیشم دەست بکەوێ، لە سلێمانیدا دامەزرێم.

کە لە سلێمانی یەوە گەیشتمە کەرکوك رۆیشتم چاوم کەوت بە متصرفی کرکوك شێخ مصطفی قەرەداغی کە ناسراوی سابقم بو، ئەویش کاغەزێکی نوسی بۆم بۆ لای موسی شاکر کە لەو رۆژا مدیری ئەوقافی عام بو، فعلاً هاتم بۆ بغدا، ملاقاتی مدیری عامم کرد، ملاقاتی عیسی عبدالقادرم کرد، لە مقصودەکانما ناجـــح بوم، هەم مەعاشەکەم بۆ قەرار درا لە هەر لایێ ببم، چونکە ذاتی بوو، ئیعلانی شعوری جهەتی تدریسی مزگەوتی (حاجی أحان)یش کرا، گەڕامەوە بۆ سلێمانی پاش چەند رۆژێ داخلی امتحانی تدریسی مزگەوتی حاجی حان بوم، ناجح بوم، لە لایەنی هیئەتی علمیەوە ئەوراقی امتحانەکەم نێررا بۆ بغدا تا لە مانگی شوالی ساڵی 1370ك دا مصادفی مانگی تموزی 1951 میلادی ئیرادەنامەی تدریسم گەیشتە سلێمانی، قاضی شێخ محمد احتفالێکی بەرزی پێك هێنا لە أشرافی سلێمانی علما شەربەت خۆری کرا، لەسەر وەظیفەی تدریس لە مزگەوتی (حاجی أحان) دامەزرام، لەم ماوەدا کە دو مانگ و چەند رۆژێ بو هەر میوانی قاضی شێخ محمد بوم لەلایەنی خۆیو براکانیەوە: شێخ احمد شێخ مصطفی زۆر خزمەتم کرا، جزاهم اللە عنا بفضلە

[1] سەربابی ئامادەکارە.

آمین.. (ل/205)

لەم ماوەدا كە من لە شاری سلێمانیدا چاوەڕێی دەرچونی ئەمری تدریسەكەم ئەكرد شێخ عثمانی كوڕی شێخ گەیشتەوە بیارە، لە گوێزانەوەی من زۆر پەرێشان بوبو، لەلایەنی خۆیەوە لەلایەنی شێخی بیارەوە مەلا طاهری خادمی مەرقەدیان نارد بۆ سلێمانی، نامەیان بۆ شێخ محمدی قازی، مەلا محمودی مفتی، حاجی فقێ محمدی شالی، بۆ خۆم نوسی بو كە بگەڕێمەوە بۆ بیارە، بەڵام من لەبەر ئەوە شارەزای وەضعی بیارە بوم، ئەم زانی شێخ حواسی نەماوە، ئەگەر بشڕۆمەوە هەر لە رۆژێكا مجبوری نقڵ ئەبم عوزرم هێناوە، بڕیارم دا كە نەگەڕێمەوە.

خودا شاهدی حاڵە من لە بیارەدا بە دڵێكی پاك بە إخلاصەوە خزمەتی ئەو مدرسە و مقامەم ئەكرد، چاوم لە دنیاوە نەبوە، دڵم ئەوەندە بەسرابوو بە بیارەوە، نەم ئەتوانی بۆ سەفەری عادەتیش ناچاری نەبێ بیارە بەجێ بێڵم، لەو ماوەدا كە لەو شوێنە پیرۆزا تدریس و خطابتم ئەكرد، چەن جار لە چەن لاوە داوای ئەوە ئەكرا لە من كە بیارە بەجێ بێڵم، من ئەبەدەن دڵم بڕوای نەئەدا بۆ خەزێنەی دنیا تەركی بیارە بكەم، ئەو مدرەسە و مقامە بەجێی بێڵم، تا بەناچاری مجبور بوم (وكان أمر الله قدراً مقدوراً)..[1].

وە هەروەكو من بە فراقی شێخی بیارە زویر بوم، شێخ لەمن زیاتر لە فراقی من متأثر بو، حەتا بیستم پاش ئەوە كە بەتەواوی زانی بەوە كە من لە بیارە دەرچوم گریابو، قەدرێ فرمێسكی بەچاوا داڕژاندبو، فەرموبو، تەنیا مەلا كریم مابو لەوانە كە من دڵم پێیان خۆش بو، وا ئەویشتان عاجز كرد، ئەویش دوركەوتەوە لێم.

[1] مودەرریس باسی چەند كەس و جهەتی دەنوسێ كە داوایان لێكردوە بچێتە ئەوێ و بیارە بەجێ بهێڵا و دنیایان زۆر خستۆتە پێش، وەلێ بەهیچ چەشنێ قبوڵی نەكردوە.

شاد بونەوە بەدیداری شێخ[1]

پاش هاتنی سلێمانیم لەساڵی دواییدا بۆ مەسئەلەی دەفعی نزاعی مەلاكانی هەڵەبجە لەسەر تێكدانی حوجرەكانی مزگەوتی جامیعە، بە اقتراحی حسن فهمی بەگ لەگەڵ مەلا محمودی مفتی، مەلا ڕەحیمی پەرخیدا هاتین بۆ هەڵەبجە، لەپاش ئەوە كە تۆزێ تۆزی مەلال لەناوا دەرچو، شێخ عثمانی كوڕی شێخ كە لە بیارەوە هاتبو بۆ هەڵەبجە حاضری ئەو مەجلسە بو، وتبووی بە حسن بگ كە بەمن بڵێت بڕۆین بۆ بیارە بۆ زیارەتی شێخ، حسن بگ وتی پێم، منیش قبوڵم كرد، لە خزمەتی مەلا محمودی مفتی، گەلێ لە مەلاكان ڕۆیشتین بۆ بیارە، كاتێ بەخزمەتی شێخ گەیشتین وەك گوڵ گەشایەوە، ئەو ماوە كە لە خزمەتیا بوین زۆر دڵشاد مسرور بو، كاتێ خوا حافظی‌مان كرد، فەرموی: بەو شەرعە إجازەت ئەدەم پاش ماوەیێ تر بێیتەوە، چەند ڕۆژێ لەلام دانیشی بۆ ئەوە كە تاسەم بشكێ لە چاوپێكەوتنت، مەبەسم ئەمەیە لەم فراقا نە من لەشێخ عاجز بوم، نە شێخ لە من عاجز بوە، بەڵكو شتێ بوو لەسەر قەزاوقەدەر –سبحان من لا مردّ لقضائه–.

دڵا بەشەوقی یاران بیمار بێ
نابێ لە زەوقی ژاران بێزار بێ
ئیمانی نی یە ئەو بێ پەیمانە
لە ئازاری دۆست دەم بە هاوار بێ
دڵ نێچیرێكە بەتاو ڕائەكا
بەرەو ڕوی صەیاد كاتێ زامداربێ
بول بول كە بەدڵ گیرۆدەی گوڵە
ئالودەی باخە گوڵ بێ یا خار بێ
یاخوا ئەو خامە دۆستی نەنوسێ
بەتیغی جەفا هەر گرفتار بێ
یاخوا ئەو نامەی دۆستی تیا نەبێ
بەدەستی مەینەت لەتار لەتار بێ
ئەو كامەی لەسەر كامی دۆست نەبێ
یاخوا لەسەر دڵ بەژاری مار بێ
ڕۆژی ڕەستاخێز باش دیاری ئەدا
ئەوەی كوژراوی دیداری یار بێ
ئەو شەرتەی كردم لەگەڵ دۆستانم
هەتا قیامەت با بەرقەرار بێ
مژدەم لەسەرای غەیبەوە بۆ هات
با نامی حەشری لەگەڵ دڵدار بێ

***

ئەی دڵ هەتا تۆ بە جۆشی و تاوی
لە كورەی عەشقا بۆخۆت سوتاوێ
بزانە بە حەق خەلیلی خودای

[1] سەرباسی ئامادەكارە.

قەت خەیاڵ نەكەی بە دڵ فەوتاوی
ئەی بولبول هەتا دێوانەی گوڵی
مێملی باغ و چەم و شەتاوی
مەستی سەرچڵ و پەڕەی گوڵ
باغی بمری بزانە تا ئەبەد ماوی
نامی لە نەشەی عەشقی یارانا
إشارەی وەرگرت لە نیگای چاوی
ئازیز موژدەبێ قەبوڵ كراوی
لە سارای مەحشەر بەش نەخوراوی(ل207)

نامی لە شاری سلێمانی دا[1]

هەروەكو قاضی شێخ محمدی حاڵ زۆر یارمەتی دام هەتا دامەزرام جەنابی سید غفوری مدرس و إمامی مزگەوتی سید حسن یش زۆر یارمەتی دام، تا مردن ممنونی أخلاقی بەرزی ئەو زاتەم.

لە مانگی ئەیلول لە عەینی ساڵ دا رێكەوتی مانگی ذي الحجة لە ساڵی 1370ك–1951ز دا مەلا صالحی زارا إمامی سید صادق لە شارەزورا كە لەوەو پێش لە مدرسەی بیارەدا خوێندبوی، عەلاقەی دوستی لەگەڵ مانابو ناردم بۆ بیارە، بۆ گوێزانەوەی ماڵ و منداڵەكانم بۆ شاری سلێمانی، وفعلاً گوێزاندنیەوە بۆ شار، لە نزیكی مزگەوتی (حاجی أحان)دا خانوی شێخ قادر بەرزنجی م بەكرێ گرتبو، لەو خانوا دابەزین، قەرارمان گرت والحمدلله.

پاش دامەزرانی مدرەسەی (حاجی أحان) خەڵكی محەلەكە بەبێ إطلاعی من خۆیان بڕیاریان دابو نابێ طلبەی ئەم مزگەوتە وەكو جاران بژین، پێویستە سێ كەسێ لەئێمە هەریەكێ رۆژێ بە پیاوی خۆمانا نان و چێشت بنێرین بۆ مدرەسە، بالفعل ئەم تەرتیبەیان تطبیق كرد، لەماوەی دەوامی منا لەو مزگەوتە ئەم یاسا دامەزراو ڕەفتار پێكراو بو. ئەم تەرتیبە لەسەر ڕاوێژی پیاو مناسبی محەلەكە بو، وەكو حاجی شێخ عبدالرحمن، حاجی سعید، عثمان محمد نادر، محمد صالح بۆسكانی، محمد خانی خفاف، غەیری ئەمانەیش لەو كەسانە كە حاضري نوێژ و طاعەتی مزگەوت بون.

لە بیست و چوارەمی شەوالی (1317ك– 1952/5/18)[2] مەلا محمدی كوڕی عباس خەڵكی دێی (بۆیین) لە وڵاتی بانە، كە وەختی خۆی لە بیارەدا لەلام خوێند بوی، هاتبوو بۆ سلێمانی بۆ لام بۆ خوێندن إجازەی وەرگرت، شەربەت خۆرییەكی باشی بۆ كرا، ڕۆیشتەوە بۆ وڵاتی خۆی، وەكو بیستومە موفقە لەسەر خزمەتی علم و دین.

وە لە ئەوەڵی زستانی (ساڵی 1372ك–1953ز)[3]دا مامۆستا مەلا قادری صوفی لەدێی (بانی خێلان) لەنوێژی مغربا مبتلای سكتە بو، پاش شەوو ڕۆژێ وەفاتی كرد–طاب ثراه وجعل الجنة مأواه–(ل208) لە ئەوەڵی بەهاری ساڵی 1373ك–1954ز شێخی بیارە علاءالدین متوفی بو–طاب ثراه– بۆ تعزیە لە سلێمانی یەوە ڕۆیشتم بۆ بیارە، تقریباً حەفتەیەكم پێ چو.

وەختی خۆی لە بیارەدا لەساڵی 1353ك–1934ز كتێبی (خلاصة التبیان)م نوسی بو، لەم ساڵەدا لە سلێمانی پوختەم كرد نوسیمەوە. هەروا دەستم كرد بە نوسین تەواوكردنی كتێبی (المواهب الحمیدة في حل الفریدة) كە زو لە

---

[1] سەرباسی ئامادەكارە.

[2] شێخی مدرس نوسیویەتی (شەوانی ئەم ساڵە) من خۆم ئەم تاریخەم نوسیوە، چۆن لەپێشتر و باسی تازەكردنەوەی مزگەوتی حاجی احان دا هاتووەو من نەم نوسیوەتەوە.

[3] ئەم ساڵە زیادەی ئامادەكارە.

بیارەدا دەستم پێ کردبو بە ناقصی مابووەوە، بە کوردی شەرحێکم لە تصریفی زنجانی کردبو ئەمەیشم پاك نوس کردەوە . کتێبی (باغچەی معرفت) کە زو بناغەم دانابو، لە ئەندازەی چوار پێنج جوزوا بە نثر و نظم تەواوم کرد.

بەم اشتغالانە لەگەڵ تدریسا ئەم ساڵە برایە سەر، کە ساڵ بو بە 1374ك–1954ز، شێخ لطیف امامی مزگەوتی (حاجی أحان) وەفاتی کرد، پاش ئەوە هەرچەند خەڵکی محلە داوایان کرد لێم کە داوای إمامەتەکە بکەم، بەڵام من لەلام عەیب بو زووبەزوو داوای بکەم، تەفرەم دا، لەم ماوا مەلاجمیل ناو کوڕی مەلا برایمی کفری نقل کرا بە ئیمامەت بۆ مزگەوتی (حاجی أحان).

جا لە زستانی ئەم سالا دەرگای گەلێ مصیبەت و مەینەت لەسەرم کرایەوە، ئەم زەحمەتە رۆژ بەڕۆژ زیادی کرد هەتا رەمەزان، لە نۆی ڕەمەزانا شەوێ لە خەوا چاوم کەوت بە سوار و پیادەیەك، پیادەکە پرسیاری کرد لە سوارەکە: مەلا کریم تاکەی لەم مەینەتا دەوام دەکا؟ ئەویش فەرموی: پاش سێ رۆژ رزگار ئەبێ، واقعاً لە 11/رمضانا لە شاری سلێمانییەوە کەوتمە رێ بۆ بغدا، مراجعەتی مدیریەتی أوقافی عامەم کرد، لەو رۆژا سید محمد شفیق العانی مدیری ئەوقافی عام بو. ناسراوی سابق لە بەینمانا هەبو، کە ملاقاتم کرد، حاڵی خۆمم بۆ بەیان کرد، زۆر متأثر بو، گەلێ دڵخۆشی دامەوە، لەم جارا سید أمجدی زەهاوی زۆر مساعدەی کردم، خۆی لەگەڵما هات بۆ لای مدیری ئەوقافی عام.

سید محمد شفیق وتی: لە هەر لایێ ئەتەوێ دانیشی ئێمە مانعمان نییە تۆ مەعاشەکەت دەوام ئەکا، لەو ماوەدا وتی: إمامەت و خطابەتی (زین العابدین) لە کەرکوکا شاغرە، ئەتەوێ نقلت بکەم بۆ ئەوێ؟ منیش وتم: لە نفسی کەرکوکایە؟ فەرموی: بەڵا . تمەز ئەو مەبەستی لە نفسی کرکوك لواکەیە، منیش وام زانی لە نفسی شارایە قبوڵم کرد، ئەمریان نوسی بۆم، گەڕامەوە بۆ کرکوك، کە گەیشتمە کەرکوك حاڵی بوم ئەو شوێنە لە دەشتایە، شوێنێکی مهجورە، مناسبی وەضعی من نییە، لەبەر ئەوە لە عەینی رۆژا گەڕامەوە بۆ بغدا، بۆ مغرب گەیشتمە بغدا، سبەینێ مراجعەم کرد، وەضعەکەم بۆ باس کرد، ئەویش معذەرەتی کرد، فەرموی: ئێستە ئەتوانی لە نەفسی شاری کەرکوك دا دابنیشی، من ئەمری إداریت بدەمێ لە کەرکوك دانیشی تا شوێنی باش هەڵکەوێ.

مامۆستای مودەرڕیس لە کەرکوك دا[1]

جا لەسەر ئەم قەرارە (ل/209) هاتمەوە کەرکوك، لەبەر ئەوە کە سابقە معارفەم لەگەڵ مرحوم حاجی شێخ جمیل طالەبانی دا بو، لە تکیەی طالبانی دانیشتم... لەو سەردەما عبداللطیف کبیسی مدیری منطقەی کرکوك بو، خوا حەقە زۆر حورمەتی گرتم، رعایەتی ئەکردم بەم تەرتیبە کەمێ زەحمەتی دڵم سوك بو، خوا جەزای حاجی شێخ جمیل بداتەوە زۆر حورمەتی گرتم، فەقێیان بۆ ڕاگرتم، مشغوڵی تدریس بوم، کوڕەکانی حاجی شێخ جمیل: شێخ علی شێخ عبدالرحمان زۆر خزمەتیان ئەکردم.

شێخ عبدالرحمن ووردە ووردە لە جمع الجوامع تحفە دەرسی ئەخوێند، خۆیشم مەشغوڵ بوم بە تەواوکردنی کتێبی (صفوة اللآلي من مستصفى الغزالي) ئەوەم تەواو کرد.

لە محرمی 1375ك–1955ز دا ماڵەکەم لە سلێمانی یەوە نقل کرد بۆ کرکوك، لە حەوشی شێخ عزالدین طالەبانی کە لەو رۆژا شێخ فاتحی شێخ جەلالی تیابو دوو هۆدەم بەکرێ گرت، دانیشتین تیایانا.

لەم ماوەدا سید محمد شفیق مدیری ئەوقافی عام سەفەری کەرکوکی کرد، هات بۆ تکیە، زۆر دڵخۆشی دامەوە... خولاصە وەزعێ وا هاتە پێشەوە کە تەکیەی طالبانی وەکو مدرەسەی خۆمی پێ هات، بە ئاسایش مەشغوڵی تدریس تألیف ئەبوم، ولله الحمد.

[1] سەرباسی ئامادەکارە.

وە لە مانگی محرم لە ساڵی 1375ك–1955ز مەلا محمد ئەمینی گەورەدێی، مەلا خدری سپیرویی مەنگوری کە فەقێی خۆم بوون لە شاری سلێمانی، هاتن بۆ کەرکوك بۆ ئەوە ئیجازە وەربگرن، مەلا محمد ئەمین هەر لە مانگی محرمدا، مەلا خدر لە مانگی جمادی الاولی إجازەیان وەرگرت..

پاش ئەوە کە لەم ساڵا کتێبی (صفوة اللآلي)م تەواو کرد (مەولود نامە و میعراج نامە)یێکم نوسی، تەسلیمی محمد أمین عصری م کردن چاپیان بکات، ئەو چاپی نەکردون، بەڵام من خۆم نوسخەی باشی ئەو دوو کتێبەم لەلایە تا خودا فرصەت ئەدا بۆ چاپ یان –إنشاء الله[1].

پاش ئەوە تۆزێ چاوم کرایەوە لە کەرکوکا بەهۆی ڕەفاقەتی حاجی شێخ جمیلەوە بەهۆی ئەخلاق و ئینسانیەتی ماڵ و منداڵەکانیەوە خۆش ڕام ئەبوارد .

هەروەها علی رفیق افندی خادم السجادە، رأفت افندی برای، مەلا عبدالمجیدی قطب، حاجی مەلا عمری عمر گنبدی باقی مەلاکانی کرکوك ئولفەت و محبەتی باشیان پەیدا کرد، بەتایبەتی لە سێ شەممە و جمعە دا خۆشمان ڕائەبوارد.

وە لە تکیە ڕۆژانی جمعە بەهۆی دەرویشانی تەکیەوە، أشعار خوێندنەوەی ئەوانەوە بەتایبەتی حاجی خالد اغای حسن قصاب مەلا محمدی بە شعری خۆش زۆر مەسروریان ئەکردم. (ل/210)..

وە لە هەموو شتێ خۆش تر لەسەر دڵی من ئەوە بو کاتێ لە تەکیەدا دامەزرام چەن جارێ لەخەوا بەخزمەتی حاجی شێخ عەلی أفندی طالبانی گەیشتم، بەم خەوانە گەلێ إنشراح ڕووی کردە دڵم...(ل/211)[2].

هەروا لە کرکوك حمید أفندی بو انسانێکی زۆر ناسك، أدیب و لبیب محترم، ئارام بو، گەلێ جار ئەهات بۆ تکیە، لەقصرەکەدا دائەنیشت قسەی خۆشی زەمانی حاجی شێخ علی أفندی کەرامەت و کەمالاتی ئەو ذاتەی بَیان دەکرد، لەو باسانە دڵم زۆر مسرور ئەبوو.. هەروا باسی حرکات و سکناتی شێخ رضای شاعری مەشهور برای حاجی شێخ علی أفندی ئەگێڕایەوە بۆم.. بە رەفاقەتی ئەم ذاتە باقی ڕەفیقان زۆر مەسرور ئەبوم.

وە بە ڕەفاقەتی حاجی صالحی مضمدی رباطی، کە وەختی خۆی سوختە بو لە بیارەدا لەبەر دەستی مەلا محمد زاهدی رباطیدا ئەیخوێند، لەپاشا رۆیشتبوە سلکی موظفینی مستشفی وە، زۆر مسرور ئەبوم.

پاش ڕابواردنی دو مانگ لەسەر دانیشتنی تکیەم، جارێ لەگەڵ شێخ حاجی کوڕی شێخدا رۆیشتین بۆ جەژن مبارەکی شێخ حبیب أفندی کوڕی حاجی شێخ علی، بەو ملاقاتە ئولفەت کەوتە بەینمان بە نەوعێکی وا، ئەبوا لە حەفتەیەکا ئەقەللەن دوجار چاومان بەیەك بکەوێ.

خانوەکەیان نزیك بو لە تکیە رۆژی سێ شەممەکان لە بەینی چاشت و نیوەڕۆدا دیدەنیم ئەکرد گەلێ حکایەتی قدیمی بۆ ئەکردم، ئەم ذاتە گەلێ خاوەن عەقڵ تێگەیشتو هوشیار ئاگادار بو لە أموراتی عالەم، زۆر لە اشعاری حافظ و سعدی لەبەر بو، تورکی زان بو، ئەوزاعی عوائل و پیاوە گەورەکانی بغدا و کرکوکی زۆر ئەزانی، لە أموری دنیا سەرامەد بو، زۆر واقعی بو، بە خزمەکانی ئەفەرمو: (ئازاین مەکەون، کە کەوتن گلەیی لەکەس مەکەن)...(ل/212)

قوربان ئوستادی پێغەمبەر خەصلەت
ئەم ئەشعارانەم واناردبۆ خزمەت
گەرچی ئەشزانم یەکجار نارێکە
تۆ بیخوێنەوە فکرێکی لێ کە
بەڵا! بێ مەعنا و هەم بێ نکاتە
لەسەر تا پاین گشت تورەهاتە

[1] هەردوك چاپ کراون لە دو توێی نامیلکەی (70) لاپەڕەییدا و دواتر مدرس خۆی باسی دەکات.
[2] لێرەدا مدرس سێ خەوت بەشێخ عەلی یەوە دەگێڕێتەوە بنواڕە ل/211–212

رجات لێئەکەم ئەگەرچی واتە

تۆ بیخوێنەوە قربان بۆ گاڵتە

هەرچەند ئەزانم بێ ئەدەبی یە

چشتی وا ناردن هیچ معنای نی یە

تۆ لێم ببورەو پێت گران نەوێ

ئینسان کە پیر بو خرفش ئەوێ

ئیتر هەر خۆش بی دائیم شادمان

بۆ طالەبانی و علم و طالبان[1]

منیش لە وەڵاما ئەم هۆنراوانەم بۆ نارد :

سەرداری شێخان بولەند درەجات

پەروانەی چرای ڕزگاری و نەجات

رشتەی هۆنراوەی پڕ جەواهرات

بەواتەی ناسك بەشێوەی بەرات

گەیشتە دەستی دۆستی بە وەفات..[2]

وە زۆر جار لەگەڵ علی ئەفەندی خادم السجادە دا دیدەنی شێخ حبیب مان ئەکرد وەبەینی چاشت و نیوەڕۆمان ڕائەبوارد.

وە زۆر جار علی ئەفەندی ئەهاتە تەکیە لە قەصرەکەدا بەقسەی خۆش ئەشعار (ئەدیبەکان) ڕامان ئەبوارد.

وە گەلێ جار پاش عەصران یا لەگەڵ شێخ علی دا، یالەگەڵ حاجی سعیدی محمد گوڵی بەر تکیەیی، یا بە تەنیا خۆم ئەڕۆیشتم بۆ ماڵی علی ئەفەندی، لە ناو حەوشەکەدا لەدەوری فوارەی چیمەنەکەدا، یا لەسەربانی دراوسێ حوجرەی سەجادەی شریفە دائەنیشتین، بە قسەی خۆش ڕامان ئەبوارد.

زۆر جار هەڵئەکەوت کە مەلا عبد المجیدی قطب کوڕی مەلا مەردان کوڕی مەلا محمد ی قطب کە باش مەلای کەرکوك، وەخزمی ماڵی علی رفیق ئەفەندیە لەگەڵ مەلا عبد الرحمن کوڕی مەرحوم مەلا علی حکمت ئەفەندییا، وەبعچی لە عالمانی ترلەویا حاچر ئەبون، بە أشعار نوکات ڕامان ئەبوارد، بە تایبەتی لە ڕۆژانی سێ شەم سبەینیان لە مزگەوتی حاج خلیل کە شوێنی مەلا عبد المجیدی قطب بو، لە پاش عەصران لە مزگەوتی ملا أحمدی مەلا حکیم(ل/215) مەلاکان دۆستانیان گرد ئەبونەوە، وەزۆر بە خۆشی ئەو وەختە ڕائەبورا لەسەرمان بەخصوصی لە بەینی من و مەلا عبد المجیدی قطب دا گەلێ نوسراوی محبت ودۆستی واقع بووە.

لەساڵی 1376ك–1956ز دا کتێبی (نورو نەجات) لەسەر نەزمی قصیدەی بوردیە بە کوردی نوسیم، چاپم کرد، کتێبی (نور الصباح)یشم لە مدحی حضرەت و یاران کە زو نوسی بوم چاپم کرد، هەر لەم ساڵ مەلا رەشیدی قولی جانی إجازەی وەرگرت، هەر لەم ساڵ دەستم کرد بە شرحی عقیدەی عەرەبی مەولەوی کە دو هەزار و سی و یەك شعرە، ناوی الفضیلة یە، ئەم شەرحە بەناوی (الوسیلة لنیل الفضیلة) لە ماوەی دو ساڵ تەواوم کرد.

وە لە ساڵی 1377ك–1957ز هۆنراوەیەکی کوردی بەشێوەی دوخشتەکی بە عنوانی (گوڵزاری حکمت) رسالەیێکی تر بەشێوەی نظمی فارسی رباعیات نوسیم، بەڵام ئەمانە هیچیان چاپ نەکراون، هەر لەم ساڵ مەلا حسین محمدی کۆیی، مەلا عمر رەشیدی هەورامی نۆدەریاوی، مەلا مصطفی ی کۆزەپانکی إجازەیان وەرگرت، لەم ساڵ دەستم کرد بە نوسینی

[1] ئەم شعرانە کۆپلەی کۆتایی شعرێکە لەسەر پیری و شێخ حبیبی کوڕی شێخ علی بەخەتی خۆی نوسیویەتی بۆ ئەوەی نامی سەیرێکی بکات، ئەم نامە ل/213.

[2] بۆ ئەم هۆنراوەش کە وەڵامی نامەکەی شێخ حبیبە، بنواڕە ل 214–215.

تعلیقات لەسەر (دیوانی مەولەوی)، تەواوم کرد، دەستم کرد بە نوسینی کتێبی (شەریعەتی ئیسلام) لە مذهەبی إمامی شافعی دا رضي الله عنه بەکوردی، هەر ساڵا ربعێکیم تەواو کرد تا چوار ساڵ تەواو بو. (ل/216).

...کاتێ کە کتێبی (بارانی رەحمەت)م لە کەرکوکا لەچاپ دا نسخەیێکم نارد بۆ مەلا عبدالمجیدی قطب، ئەویش لە تقریظ سوپاسی دیاری یە دۆستانەکەدا ئەم شعرانەی نوسی بۆم:

مدحی پێ ناوێ ذاتێکی وەك تۆ

تألیفەکانت شاهدن بۆ تۆ

ئەوە دەلیلە کە مەلای چاکی

شاسوارێکی چست و چالاکی

(أشهد بالله) پێت ئەڵێم مەلای

لە ئیشی بێ جێ بەخوا تَۆلای

هەرچی چاکەیە هەموت تێدایە

مەلا وارثی رێ ی أنبیایە

با کۆتای بێنین ئەم قسە و باسە

رێی بەتاڵ لارەو رێگەی حەق راسە

دو شاهد دەرچو حقیقت راس گۆ

بەشارەتیان دا بە من و بە تۆ

تاریخی تألیف بێ گرێ و زەحمەت

رژا بسردا باران رحمت[1]

لەو ماوەدا کە لەشاری کەرکوك دابوم لە زستانانا جارجار شێخ عبدالکریم کوڕی شێخ قادر کوڕی مرحوم شێخ کریم ی کەس نەزان، کە لە ساداتی بەرزنجەییە، لە نەتەوە مرحوم شێخ اسماعیل ی قطبی وولیانین، ئەهاتە ناو تکیەی خۆی لە محلەی قەڵادا، منیش جارجار ئەڕۆیشتم بۆ دیدەنی، بەهۆی مهرەبانی و نەجابەتی خۆیەوە ئولفەت محبەت لەناومانا پەیدا بو.. (ل/220)

لەو ماوەدا کە لە تکیەی طالەبانیدا (بوم)[2] لەگەڵ گەلێ لە منسوبینی ئەو شوێنا ناسراویم پەیدا بو، یەکێ لەوانە میرزا عبدالله ی مُدَبّر بو کە لە أصلا خەڵکی شاری سنە بوو، لەم أخرا لەشاری کرماشانا لە دائرەی بەریدا موظف بو، ئەم ذاتە إنسانێکی ناسك و أدیب و لبیب بو... (ل/221)

وە پاش ئەوە کە لە سلێمانیەوە ڕۆیشتم بۆ کرکوك، لە تکیەی طالەبانی بە عنوانی مدرس دانیشتم کەوتمە سەر فکری ئەوە دوبارە أشعارەکانی مەولەوی گرد بکەمەوە. بەقەی عەقڵی خۆم مانای شیعرەکانی بنوسم، جا بۆ إستفادە لە معلوماتی جنابی سید طاهر هاشمی کوڕی سید قیدر مشهور بە (سید الدولە)ی دەوڵەت ئاوایی نوسیم بۆ لای، ئەگەر مجموعە شعرەکانی خۆم لەلای ماوە إعادەیان بکاتەوە بۆم، غەیری ئەوانەیش هەرچەند ڕێکەوێ لە اشعار معلومات دەربارەی مەولەوی بنوسێ بۆم.

ئەویش لە جەوابا نوسی بوی بۆم، کە ئەو کجموعەی منە کەوتوەتە دەستی شێخ عزیزی خەڵکی دێی (علی بەکان) لە گەرمیان، قابل نی یە وەری بگرێتەوە، بەڵام مجموعەیێ لە (دیوانی مەولەوی) کە بە خطی خۆی نوسی بووەوە، زۆر مربوط

[1] ئەمە کۆپلەی ئەخیری شیعرەکەی مەلای قطبەو لەنێو دێری ئەخیردا بەشێوە نوسینی ئەبجەدی دەکاتە 1379ك، ئەمەش مدرس روونی کردوەتەوە، بنوارە ل/217–219

[2] ووشەی (بوم) زیادکراوی ئامادەکارە.

جوان بو ناردی بۆم، بێجگە لەمانە هەم معلوماتێکی مناسب دەربارەی مەولەوی معاصرینی مەولەوی ئەو نامانە کە نوسیویەتی بۆ بعضێ پیاوی گەورە، لە چەند جوزئێ کا بە خطی خۆی نوسی بووی،بەڕاستی ئەوەندە زەحمەتی کێشابو کە بەدڵ ممنون محجوبی کردم.

هەروا صورەتی ئەو نامە بێ نوختە کە مەولەوی نوسیویەتی بۆ (محمد پاشا)ی جاف، ئەویش بە خطی خۆی نوسیبووەوە ناردبوی بۆم.. هەروا تقریبا پێنج سەد شعرێ لە أشعاری شاعری بەسۆز مەلا مصطفىی بێسارانی بە خطی خۆی نوسی بووەوە، ناردبوی بۆم. جا بەرامبەر بەم کردەوە پیاوانەیە سوپاسێکی بێ ئەندازە و تشکراتێکی فوق العادەی تقدیم ئەکەم..[1] (ل/225)

لەمەوپێش نوسیم کە وظیفەی إمامەت و خطابەتەکەی کەرکوکم مربوطی مزگەوتی إمام (زین العابدین) بو، بە خصوصیەت لەلایەنی مدیریەتی أوقافی عامەوە تنسیب کرام بۆ تدریس لە تکیەی طالەبانی لە شاری کەرکوك، لەبەر ئەوە ئەو مزگەوتە مناسبی تدریس إیفای خدماتی دینیە نەبو، هەر لەسەر ئەم وەزعە دەوامم کرد هەتا ساڵی 1380ك–1960ز، لەم تاریخەوە ئەو وەزعە پێشوە گۆڕا، لە بەینی وەخت و وەختا داوای مباشرەی إمامەت و خطابەتی مزگەوتی (زین العابدین)م لێئەکرا.

منیش بۆ چارەسەری هاتم لە بغدا لە مدیریەتی أوقافی عامە إجازەی دوو مانگم وەرگرت، خۆم حاضر کرد بۆ ئەوە کە شاغری لە شاری بغدا ڕێ کەوی یا بە نقڵ یا بە امتحان خۆم بگوێزمەوە بۆی، تا لە نۆزدەی نیسان إعلانی شغور و إمتحانی إمامەت و خطابەتی جامعی (حیدرخانە) لە بغدادا کرا، منیش عریضەمدا، داخلی إمتحان بوم، نجاحم وەرگرت، بەڵام لەپاشا لەبەر ئەوە کە لەوکاتا وەکیلی إمام و خطیب (عایش رجب) ناو لەوێ بو، خەڵککە ئولفەتیان گرتبو پێیەوە لەسەر تصویبی هیئەتی مجلسی علمی، قاضی بغداد (عبدالحمید أطروشي) قەراریان دا کە من بە إمامەت و خطابەتی (جامع احمدی) دامەزرێم(ل/235).

نامی لە شاری بغدادا[2]

خوڵاصە لەسەر مرسومی جمهوری لە ڕۆژی 1960/8/11ز ڕێکەوتی مانگی ربیع الاول لە ساڵی 1380ك دا لەسەر إمامەت و خطابەتی ئەم مزگەوتە دامەزرام، یەکەم خطبەی جمعەی ئەم مزگەوتەم بە مناسبەی وەلادەتی حضرەتەوە صلی الله علیە وسلم لەسەر ایەتی ((وما أرسلناك الا رحمة للعالمین)) بو.

وە لەو ماوەدا بوو کە مشغوڵی أموری إمامەت و خطابەتەکەم بوم، إعلانی شغوری تدریسی مدرسەی (عاتکە خاتون) لە بارەگای حضرەتی عبدالقادری گەیلانی داکرا، لەسەر إرشادی بعضێ لە دۆستان داخلی إمتحان بوم، ولله الحمد، زۆر باش بەناجح دەرچوم.

وە لە ڕۆژی 15/تشرین الاول/ 1960ز ڕێکەوتی مانگی جمادی الاولی لە ساڵی 1380ك[3] دا مرسوم جمهوری لەسەر تدریسەکەم دەرچوو، لەو تاریخەوە مباشرەم بە تدریس کرد لەو مدرەسە مبارەکەدا ولله الحمد والمنه والفضل العظیم.

جا پاش ئەوە لەم مدرەسە مبارەکەدا دامەزرام، لەو کاتا کمال الدین عبدالمحسن الطائی مدرسی مدرسەی قادریە بو لە نەفسی بارەگادا، ئەم ذاتە بە إنسانیەت احترام هات بۆ چاوپێکەوتن، ترحیبی کرد بە دامەزرانم، قەرارمان دا بە تعاون بەبێ

[1] سید طاهر هاشمی هونەرمەندی جوان نوس، نامە گۆڕینەوەیەکی زۆر لەنێوان ئەو مدرسدا هەست پێ دەکەی و چەندەها نامەی سید طاهر هاشمی لەم دەستنوسەدا هاوپێچ کراوە، بۆ وێنە بنوارە ل/223 و 226 و 229 و 233

[2] سەرباسی ئامادەکارە.

[3] ئەم دو تاریخەی دوایی جەنابی مرحومی مدرس بۆخۆی ساڵە کۆچی و زاینیەکەی دیاری کردوە.

فەرق دەرسی طلبەكان بڵێین، ولله الحمد لەسەر ئەم منهجە بە خۆشی تا ئێستە دەوامیان كردوە[1].

پاش دامەزرانم نامەیێكم بۆ هات لەلایەنی جەنابی سلالە الانجاب سید طاهر هاشمی دەوڵەت ئاواوە، تەبریكی دامەزرانی كردوم لەو نامەدا...[2]

لەماوەی هاتنی بغدا مشغولْ بونم بە دامەزران لەسەر إمامەت و خطابەت و تدریس، لەلایەنی عُلما گەورەكانی بغداوە، وەكو شێخ امجد أفندی الزهاوی، حاجی نجم الدینی واعظ، سید فؤاد ئالوسییەوە یارمەتی تقدیرم وەرگرت، حەتتا سەید فؤاد كە یەكێ بو لە هیئەتی امتحان فەرموبوی: والله عەیبە ئێمە ئەم ذاتە إمتحان بكەین، ئەو جەوابانە ئە نوسیویەتی بۆ ئەسئلەی إمتحانی تدریس لایقی ئەوەن نوسخەیان بگیرێتەوە، إستفادەیان لێ بكرێ.

وە شێخ أمجد لە مجلسێكا فەرموبوی ((إنه من أفاضل علماء العراق)).

وە سید محمد شفیق العانی ئەوەندە تاریفی كردبوم لەلای جنابی سید برهان الدین الگیلانی،

وە سید عبدالله الگیلانی كە چاوم كەوت پێیان، سید برهان فەرموی: ((حقیقة ان الشمال قد أنجبت علماء افاضل لاسیما قد أطری السید محمد شفیق في الثناء علیك)) (ل/240).

وە بەتایبەتی حاجی عبدالقادر خطیبی إمام أعظم رضي الله عنه كە لە قدیمەوە دۆستی لە بەینمانا بوە زۆر احترام إنسانیەتی نیشان داوە، گەلێ جار دیدەنی كردوم.

ئیتر فضیلەتی سید عبدالحمید ئەتروشی قاضی بغداد، سید علاء الدین سجادی إمامی مزگەوتی (نعیمە خاتون)، برای خۆم فضیلەتی مەلا عمر مولودی دزەیی إمامی جامعی سلیمانیە و خطیبی جامعی (علی أفندی) ئەمانە وەكو برای دایك و باوكی لەگەڵما معاملەیان كردوە.

لە زستانی ئەم ساڵا بەرگی چوارەمی كتێبە شەرعە كوردییەكەم بەناوی (شەریعەتی ئیسلام)ەوە تەواو كرد، لەپاش ئەو مجموعە الخطب بەزمانی عەرەبی كوردی نوسیم، بەڵام تەواوكردنی ئەم مجموعە كەوتە ساڵی 1381ك–1961ز.ەوە.

لە ڕۆژی یەك شەممەی مانگی نۆی 1960ی میلادی مصادفی مانگی ربیع الثاني لەساڵی 1380ی هجری دا ماڵەكەم لە كركوكەوە گوێزایەوە بۆ شاری بغدا، لە محلەی (جدید حسن پاشا) لە نزیكی شارع الرشید خانومان گرت، لەپاش مانگێ لەو شوێن گوێزامانەوە بۆ محلەی (مربعە) لە نزیكی (جامعی سید سلطان علی)دا، ماوەی دەمانگ لەوێماینەوە، جا گوێزامانەوە بۆ خانوێك لە پشتی بارەگای حضرەتی عبدالقادری گەیلانیەوە، لەپاش شەش مانگ مراجعەی دائرەی اسكانم كرد، لە (مدینة الثورة) خانوێكیان پێداین، لەو خانوانە كە حكومەت دروستی كردون بۆ مستخدمین و موظفین.. تاریخی گوێزانەوەمان لە مانگی رجب لەساڵی 1381ك ڕێكەوتی 29/كانونی ئەوەڵی/ 1961ز. بوو[3] تا ئێستا تیایانا دانیشتوین. ڕجامە بە ساغ و سەلامەتی دەوام بكەین لەگەڵ مسلْمانانا لەسەر خزمەتی علم و دین موفق بین.

پاش هاتنی بغدا لە ساڵی 1381ك. دا بە مساعدەی دائرە المعارف (دیوانی مەولەوی)م لەگەڵ تعلیقەكانی خۆما چاپ كرد، بڵاوم كردنەوە، دو نسخەم لەو دیوانە نارد بۆ جنابان سید طاهر هاشمی مەلاعبدالمجیدی مدرس، ئەویش لە جەوابی نامەی ناردنی دیوانەكەدا ئەم نامەیە بۆ نوسیوم كە لەوبەری ئەم لاپەڕەوە ثبت كراوە بۆ یادگار[4].

پاش چاپی دیوانی مەولەوی كەوتمە پوختەكردنی كتێبی أدب كە بە عنوانی (العقد الذهب في جید الأدب) زو دەستم پێ كردبو ئەم كتێبە بریتیە لە (بدیع وعروض وحكم وأمثال) كتێبێكی جووانە ئومێدم وایە موفق ببم بۆ چاپكردنیان –انشاء الله تعالی–.

[1] كاتی نوسینی ئەم كتێبەی مەبەستە كە ساڵی شەستەكانە.

[2] بۆ ئەم نامەیە بنواڕە ل/236–238 نامەكە دەكەوێتە پێش نوسراوەكە.

[3] ئەم تاریخەش مدرس خۆی دیاری كردوە، من تەنها لە نوسینەوە كردومە بە ژمارە.

[4] بۆ ئەم نامە بنواڕە ل/242–243 لە دەستنوسەكەدا.

جا دەستم کرد بە تدوینێکی دوبارەی ئەو فەتاوای فقهیەی علمای کردستانە کە پانزەساڵ لەمەوپێش گردم کردونەتەوە بە ترتیبی أبوابی فقهی شافعی لە چوار جلْدا تەواوم کردون.. لە خودام ئەوێ بە لطفی خۆی یارمەتیم بدا بۆ چاپکردنیان تا مسڵمانان ئیستفادەیان لێ بکەن (ل/241)[1].

پاش ئەوە کە لە مدرسەی (عاتکە خاتون)دا... دامەزرام، مەشغوڵی تدریس بوم، إعادەی نظرم کردەوە بەسەر رسالە منطقەکانما بەشێوەیەکی پوختە (مفتاح) (ورقات) (عزیزە) (وجیهە)م نوسیەوە، کەوتە بەردەستی طلبەکان، دو طالبی (مەلایەوی) ابراهیم بنیامین[2] دەستیان کرد بە خوێندنی ئەم رسالانە، تا ئێستە (مفتاح) (ورقات) یان خوێندوە، رسالەیە (مقولات)ێکی لەباسی مقولاتی عشرە و هەنێ إصطلاحاتی حکمەتیا تألیفم کردوە خوێندویانە، ئێستە مشغوڵی (عزیزە)ن، ئومێدم وایە بە میهرەبانی خودا کە باقی تالیفەکانیشم بە ووردی بخوێنن انشاء الله تعالی.

هەروا رسالەییێکی صەرف بە عنوانی (الصرف الواضح)م نوسی بۆ مبتدیەکان، گەلێکیان خوێندویانە.

وە لەساڵی 1380ك–1960ز لەپێش هاتنی بغدادا رسالەییێکی لغەتی عەرەبی کوردیم بەناوی (دوڕشتە) یا زمانی (دوبرا) نوسی بوم، کە هاتمە بغدا لەساڵی 1382ك–1962ز پاك نوسم کرد بە پوختەیی نوسیمەوە.

لەو کاتا لەشاری سلێمانیدا بوم، گەلێ فەقێی وولاتی خۆمان بە ڕەسمی لەسەر یارمەتی حکومەت ڕۆیشتن بۆ جامع الازهر) بۆ ئەوە لەوێ دەوام بکەن، تا شهادە وەرئەگرن، جا بگەڕێنەوە بۆ ولات بە مدرس لە ثانویە ڕەسمیەکانا دەرس بڵێنەوە، ئەم کۆمەڵە طلبە هەمو لە دۆست و ئاشنابون جارجار بە مناسبە نامە لەلایەنی ئەوانەوە بۆ من، لەلایەن منەوە بۆ ئەوان ئەنێررا، لەناو ئەم کۆمەڵەدا دوانیان زۆر عەلاقەیان بە منەوە بو، یەکەم: عبدالکریم ڕەمەزان خەڵکی دێی گوڵپ لەلای بیارە، دوهەم: فاضل عبدالواحد خەڵکی شاری سلێمانی، لەساڵی 1382ك–1962ز. دا لە وەڵامی نامەیێکی عبدالکریم ڕەمەزان، کە نوسیبوی خەیاڵم هەیە لەم بەینا بێمەوە، منیش لە جوابی ئەم نامەدا چەن شیعرێکی پڕلە سۆز و محبەتم بۆ نوسین(ل/244):

ئەی نوری چاوی باب و دڵی دایەنی ووڵات
ژیرن شوکر هەمو نیە حاجەت لە بۆ بەیا ن
ئەو ڕۆڵە روله مەردیە بەری زانستی بێتە دەست
ئەو کەللە و تاج دارە بزان بێ لە ڕوی زەمان
ژینت بەهێزو نەیرووە نەیرۆ بە علم و فن
علمت بەکار و کۆششە کۆشش بە ڕۆح و گیا ن
نامی کەسێکی وایە بنوسێ بەدەستی هێز
ناونیشانی مەردی لەبەردی کتێبەکان
نامەردە ئەو کەسە بە طُفیلي وەکو مناڵ
هەڵ سوڕێ دەم بەدەم لە بەرو دەوری خەڵکەکان
نامی کەسێکی وایە بە تەوفیقی ذاتی حەق
پرتە و بداتەوە بە هەمو قوژبن و مەکان

[1] ئەم دوعایانەی ماموستای مودەرریس گیرا بون و زۆرینەی ئەو کتێبانە چاپکراون.

[2] لای هەموان ئاشکرایە کە قوتابیەکەی زۆری ماموستای مدرس هی دەرەوەی وڵاتن و هەندێکیشیان غەیرە عارەبن، زۆر هەوڵم دا کە بەهۆی دیمانەکانمەوە لەگەڵ ماموستایاندا هێندێکیان ناو بنوسم و کورتە ژیانیش بۆ دیارەکانیان بنوسم، وەلێ ئەفسوس لەوەی ماموستای مدرس نوسیویەتی زێترم دەست نەکەوت کە ناوی ئەم دو قوتابی یەیە، (بنیامین) قوتابیەکی زۆر دیارە و هەریەك لە ماموستا محمد علی قەرەداغی و د. محمد گەزنەیی و ماموستا یاسین دەروێش بۆیان دوپات کردمەوە. (ابراهیم)یش هەر قوتابی یەکی دیارە و ماموستا محمد علی قەرەداغی گەورە نوسەر بۆی دوپات کردمەوە.

نامی كەسێكی وایە بەئاوی تەلاًی عەمەل
دانی خەتی ئەمەل لە پەڕەی سنگی رۆڵەكان
هیوام وەهایە وەربگرن پەندی پڕ لەسود
هەتا ببن بە داری بەری بەرزی میوەكان.[1]

لەپاش ماوەی دوسالٚ و چەند مانگێ لەلایەنی وەزارەتی إسكانەوە، ئەمر هاتە سەر ئێمە و دراوسێكان، كە لە تاریخی 1964/6/6ز.دا حازر بین بۆ ئەوە كە عقدی تملكی خانوەكانمان وەربگرین، لە دائرەی كاتبی عدلی جنوبی بغدا عقدەكە تەواو بكەین، بالفعل لە عەینی تاریخا لە دائرەی اسكان حاضر بوین، ئەمریان پێداین بۆ لای كاتبی عدلی جنوبی بغدا یانی محكمەی شرعیەی سنی جنوبی، لەویا عەقدی تملكی خانوەكان لە مقابلی نۆسەد و شەست و سێ دینار بە أقساط بۆ ماوەی بیست و پێنج سالٚ تەواو كرا، ورقەی تملكمان وەرگرت، وعلى الله التوكل في السكون بها موفقين وبه الإستعانة. انه خير من يتكل عليه ويستعان.

لە مانگی ذی الحجةی تاریخی 1383ك–1964ز.دا متولی ئەوقافی قادرین السید یوسف الگیلانی كتابێكی نوسی بۆ ئەوقافی منطقەی بغداد، إقتراحی كرد كە من تعیین بكەن بە إمام بۆ نوێژی نیوەڕۆ و عصر لە جامعی حضرەتی عبدالقادر گیلانی، ئەوانیش لەسەر ئەو نامەیە تأییدیان نوسی بۆ وەزارەتی ئەوقاف، لەسەر إمامەتەكەم موافقە كرا، لە رۆژی 4/ حوزەیران 1964ز مجلسی وزراء تصدیقیان كرد، لە تأریخی 24/حوزەیران لە سالٚی ناوبراوا مصادفی 16/صفر الخیر/ 1384ك.دا امری ئەوقاف كە نێررابو بۆ لای متولی السید یوسف الگیلانی لەسەر امامەتەكەم تبلیغ كرا پێم. (ل/246)

وە لە 8/شوباطی/1969 میلادی دا موافقی 1388ك موافقی رۆژی شەممە 21/ذي القعدة. خودای أرحم الراحمین لطفي فەرموو توفیقی دام رۆیشتم بۆ بەجێ هێنانی واجبی حج، لە رێگەی بصرە و كویت و ریاضەوە گەیشتم بە مدینەی منورە (علی صاحبها الصلاة والسلام)، هەشت رۆژێ لەوێ مامەوە، دوو جمعەم تیاكرد، جا ڕێكەوتن بۆ شاری مكەی مكرمە، لە شەوی یەك شەنبە گەیشتم بە مەككە لە عەینی شەوا طەوافی عُمرەمان لەگەلٚ سعی بینی صفا و مروە بەجێ هێنا لەپاش أدای حج لەرێگەی ریاضەوە گەرامەوە بۆ بغدا، لە رۆژی جمعەدا سبەینێ مصادفی 18/ذي الحجة 25 شباط گەیشتمەوە بغدا، والحمدلله على ذلك كثيراً طيبا مباركا فيه، وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم تسليما.

لەپاش سەفەری حەجی پیرۆز، زیارەتی حضرەتی فخری عالەم صلى الله عليه وسلم موفق بوم رسالەی مولودنامەو میعراج نامە چاپكرد، نسخەیێكم بەدیاری نارد بۆ جنابی مەلا عبدالله ی كوڕی مرحوم مەلا صالٚحی چەمەكی ئەم مەلا عبدالله دەمێكە دۆست و برادەرمە.. ئەویش قصیدەیێكی نوسی بو بۆم، وا قصیدەكەم لە عینی وەرەقی خۆیا ثبت كرد بۆ یادگار:

سلاًوی بەرزی مامۆستای بەرێز
بەرێز ئەنێرم رێز لەشوێنی رێز
هانام لەو خوا كە بێ هامتایە
ژین تانە هەتا هەتایە
سی بەری سەران بژین بەخۆشی
دوربن لە دەرد و وەی و نەخۆشی
چاوەی زانین و دەریای ئایین
كانگای بیرو هۆش، شارەزا لەدین

[1] كۆتا كۆپلەی ئەو شعرەیە كە نامی ناردیوتی بۆ قوتابیانی كورد لە میصرو هانیان دەدا كە نەگەڕێنەوە خەریكی كۆكردنەوەی زانست بن بۆ بەرەو پێش بردنی ولاًتیان. بنواڕە بۆ ئەم نامە ل/244–246

بە دەرهێنەری كالاّی بەقیمەت
لە دەریاری بێ بن دین و شەریعەت
خوا بت هێڵی براپشتی حەق
بۆ ڕەواجی دین دەمكوتی ئەحمەق
پیاوە گەورەكان وەك عمر عزیز
وەختێ ڕۆیشتن لە ئێمە بون زیز
بەرزی ئەوانم لەتۆدا ئەدی
گەر ئەتۆ بڕۆی چی بكەین ئەدی
هاوتایشت نی یە لایدەم خەم بەباد
دووربێ كە وون بوی دڵ بەكێ كەم شاد
لەبێ هامتایە داوای ژیانت
مردنی گەلە دوربێ نەمانت
ئەتۆ پاڵپشتی دیواری دینی
تۆ بوژێنەری شەرع ڕەنگینی
تۆی شیكەرەوەی گرێ و كۆسپی دین
شەرع و أحادیث قورئانی شیرین
ئەتۆی پێشەوای گەلی زانایان
ئەتۆ ڕەهنمای كۆمەڵی نەزان
تۆ چرا بەدەسی ڕێ ون بواذی
ڕی نیشان دەری پیر و جوانی
چراوكی شەوی تاریكەشەوی
گۆچانی دەستی بەرزی یا نەوی
أنت المحقق للشرع الساطع
أنت المجدد للماءة الرابع
تۆ پەنادەری پەنابەرانی
تۆ وەلاّم دەری گرێی قورئانی
یا كریم كریم كەرەم كەی پێمان
هەتتا ماوەیەك وون نەبێ لێمان
بۆ سپاسی تۆ زمانم كۆڵە
وەسفت چۆن بكەم بەم بۆڵەبۆڵە
دەمو قەوچێكی منی بێ هونەر
ناتوانێ چاكەت بخاتە دەفتەر
بێنە سەرباسی دیاری تەمیزت
بەسەركردنەوەی بچوك عەزیزت
نوسراوی ڕەنگین مەولودنامە
هۆنراوەی تریش میعراج نامە

زیارەت كرا نامە سەرچاوم

وەی لەم خۆشی یە بەسەر كراوم

پاداشتی هەستی شیرین و جوانت

بەمن نادرێ بم بەقوربانت

نەوازشی تۆ هەر بۆ خودایە

بۆیە پاداشی هەر لەو تەمایە

بێ فەڕی وەك من جا چی لەدەسدێ

خەوش و خاڵێكە بێ كەڵكو بێ جێ

(عەبە) بوەستە تۆ لە دەم زەنی

ئەتۆ غەواصی ئەم دەریایە نی[1]

لە الطافی خودای رۆف و رحیم داوا ئەكەم كە لەسەر خزمەتی دینی مبین لەم شوێنە پیرۆزا موفقم بكا، ببم بە وسیلەی سعادت بۆ خۆم و موسڵمانان. إنه سمیع قریب مجیب، وصلی الله علی سیدنا ومولانا محمد وعلی أله وصحبه وسلم تسلیما الی یوم الدین وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین.[2]

[1] بنوارە ل/249 بۆ ئەم نامەیەی كە ئەم شعرەی تێدایە.

[2] ئەمە كۆتایی ل/246 ە، لە شوێنی خۆی نەمنوسیوە و لە كۆتایی ئەم شعرە كە لە ل/249 دایە نوسیومەتەوە.

كۆتا ژیانی مودەڕڕیس و كۆچی دوایی

خوێنەری عەزیز پاش ئەم گەشتە لەگەڵ پێنووسەكەی مودەڕڕیسداو پاش ساڵی 1969ز مامۆستا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس لەسەر وانەوتنەوەو نووسین بەردەوام دەبێ.. قوتابیانی لە كوردەوە دەگوێزرێنەوە بۆ عارەب و ئەوانیش زۆر سوودی لێ دەبینن و ئێستە لە ئاستی عێراقدا سەدان پرۆفیسۆرو گەورە زاناو سیاسەتمەدار هەن كە قوتابیو شاگردو ئیجازە پێدراوی مودەڕڕیسن و بە ئێستەشەوە مامۆستایانی ئاینی عارەب شانازی بە مامۆستا كوردەكەیانەوە دەكەن و بچووكی مامۆستا دەكەن.

مامۆستا لە بەغدادا بووە مۆم بۆ هەموو ئەم وڵاتە خەڵكی لە سەرجەم شارەكانی عێراقەوە بۆ زیارەتی ڕوویان تێدەكردو زۆر بە پیرۆز سەیر دەكرا، من بۆ خۆم چەندین جار شێخی گەورەی عارەب و دەسەڵاتدارانم بینیوە هاتوونە خزمەتی و دەست و پێیان ماچ كردووەو داوای دوعای خەیریان لێ كردووە، كە مامۆستا نانی خواردووەو پاروە نانێكی لێ ماوەتەوە خەڵكی بۆ شیفاو پیرۆزی بە خۆشبەختییەوە دەیان خواردو بۆ نەخۆشەكانیان دەبرد.

لەم جێگە پیرۆزەدا مامۆستای مودەڕڕیس زۆر سوودی بە موسڵمانان گەیاندو گەلێ خزمەتیشی بە كورد كرد، بێ لەو هەموو نووسینە كوردییەی كە بە چاپی گەیاندووە، حوجرەكەی بوو بوویە خانەی بێنەوایانی كورد لە بەغداد.

"لەم جێگەوە مامۆستای مودەڕڕیس توانی سەدان قوتابی پێ بگەیەنێ و ببێتە مامۆستای كوردو عەرەب و تورك و مالیزی[1] و پاكساتی.

بەم وێنە لەسەر وانە وتنەوە بەردەوام بوو تا لە ساڵی (1973ز) خانەنشین كرا، وەلێ بنەماڵەی شێخ عەبدولقادری گەیلانی وەك ڕێز لێنانێك هێشتیانەوەو كردیانە پێشنوێژی نیوەڕۆ و عەسری مزگەوتەكەیان.

ئیتر ئەم پیرە لاوە لەسەر وانەبێژیو فەتوادان و نووسین و چاپكردن لەم حوجرەدا بوبووە هاوەڵی خامەی، بە قامكی شەشەمی دەستی ڕاستی حسێب دەكرا، بێوچان هەر دەینووسی و دەینووسی تا پیریو نەخۆشی سەریان بە قەڵەمەكەی نایەوە"[2].

لە ڕاستیدا من بۆ خۆم خوا كۆمەكی كردم كە دووجار چاوم بە مامۆستای موددەریس بكەوێت و دوو كورتە دیمانەی لەگەڵ سازبدەم، یەكەم لە بەرواری 2005/4/21، دووهەم لە 2005/6/28، ئەوەی تا ئەو كات لەسەر ژیانی مامۆستا بۆم دروست بوبوو، لێم پرسیوەو سوودم لێ بینیوەو لە ماستەرنامەكەمدا نەقڵم كردووە، ئەوەش كە تێبینم كرد لەم كۆتا ژیانەیدا چەند شتێك بووە كەپێم خۆشە لێرەدا بیاننووسم:

یەكەم: گیرابوونی دوعای مامۆستا كە بۆ خۆم چەند دوعایەكم داوا لێكردووەو هەموویان گیرابوون.

دووهەم: بە چونم بۆ خزمەتی مامۆستا هەستم بە گورجی قەڵەمەكەم كردووە كە پێشتر وەها نەبووم و بە بەرەكەتی ئەوی دەزانم.

سێهەم: هیمییەتی مامۆستا بۆ حوجرەو فەقێ و غەمی بەردەوامی بۆ نەمانی قوتابخانە ئاینییەكان كە بەردەوام هەواڵی دەپرسین.

چوارەم: كرانەوەی دڵی ئەو پیرە غەریبە بە بینینی مەلایەكی كوردو خۆشەویستی و دڵسۆزی نواندن بۆی.

---

1 لە ڕێی دیمانە لەگەڵ هەریەك لە بەڕێزان (محمد علی قەرەداغی، یاسین دەروێش، صلاح الدین سەنگاوی، محمد ئەحمەد گەزنی، عەبدولقادر ڕەسول بەرحكی..)

زۆر هەولّم دا ناوی هەندێك لەو قوتابیانە بەدەست بێنم كە غەیری عارەب و كوردن و تەنها ئەم سێ ناوەم دەست كەوت:

یەكەم: بنیامین أبوبكر ملایوی.

دووەم: ئیبراهیم غانا، كە هەردووكیان مودەڕڕیس لەمەو پێش باسی كردن.

سێهەم: عەلی توركی.

2 ئەوەی نێوانی ئەم دوو كەوانەیە لە ڕۆژنامەی (كۆمەڵ) ژمارە 188 بلاّوكرایەوە.

پێنجەم: ویستنی یەكێتی مەلایانو موسڵمانانو فڕێدانی تەفرەقەو خیلاف لە بەردەم دوژمنانو عەوامی خەڵكدا سیفەتێكی بنەڕەتیو هزری مامۆستابوون.

شەشەم: بیرتیژی ئەم پیرە پیاوە سەد ساڵە زۆر سەرسامی دەكردم، هەواڵ پرسینی هەندێ خەڵكو شوێنی هەورامان.. چۆن ئەمانەی بەم چاكییە لە بیر مابوو، خوا زیرەكییەكی بێ وێنەی دابوویە.

حەوتەم: لەگەڵ خەیربوون بەبی گوێدانە بیرو بۆچوونەكان، چەندجار لە مامۆستام بیستووە كە باسی مەشورعو دەزگایەكی خەیری كراوە یەكسەر فەرموویەتی (دەستی خەیرم لەگەڵ ئیشی خەیرتاندایە)، گوێی بەوە نەداوەئەمانە چ گروپو بیرێكیان هەیە، گرنگ ئیشیان خەیر بێتو ئەمیش بەشداری خەیر بێت.

هەشتەم: مێزەرە بچووكگەكەی مامۆستا زۆر سەرنجی ڕاكێشاوم بۆ پاك ڕاگرتنی مێزەرەو نەفرۆشتنی بە سوڵتانەكانی دونیاو پیس نەكردنی بە ڕیاو مەرایی كردن لەبەردەمك سیاسییە درۆزنەكاندا.

نۆیەم: پشت بەستن بە خواو ئیش كردن بۆی زۆر گرێ كوێرەی ژیان دەكاتەوەو زۆر لەوانەی خەڵكی لێیان دەترسن لەبەر پێیدا دەكەونو هێزی دڵ كاردانەوەی لەسەریان دەبێت.

دەیەم: لەم دونیا خوا بە خزمەتو ماندوو بوون گەورەییت دەداتێ بنوارنە مامۆستای مودەڕڕیس خوا بە هۆی خزمەتی بێ وچانیەوە گەیاندیە كوێ، بەردەوامی لەسەر هەركاێك و سووربوون لەسەری بەرهەمی شیرینی دەبێو بەرزیو گەورەیی پێ بەدەست دێت.

ئیتر شەو گەیشتە 2005/8/30\29 مامۆستای مودەڕڕیس بە یەكجاری ماڵئاوایی كردو وەك مۆم توایەوەو پرشنگی خۆر ئاسای دڵی سەدان، هەزاران، سەرگەردانی وەك منی خستە جۆشو ڕۆشنیكردەوە، پەنجەی شایەتی هەزارانی خستە گەڕ بۆ نووسینو شایەتیدانو شین گێڕی.

ئای ئەوە ئەو پیرەیە لە ژیاندا حورمەتی لەلایەن گەورە پیاوانی كوردەوە لێنەگیرا، تەنها لەبەر ئەوەی كوردە، گەورە پیاوانێك كەڕیو جێگەیان بەغداد بوو بۆ تاكە جارێ بە ڕەوایان نەزانی تەقە لە حوجرەكەی ئەم پیرە دل پڕ لە غوربەتە بدەنو گوێ لە ئامۆژگارییو فەلسەفەی ژیانی بگرن"[1].

ئای ئەوە ئەو نووسەرە گەورەیە لە دوای مردن كەس فرمێسكی بۆ ناڕژێو عەلمانییەكانی سەردەم لەبەر مێزەرەی ڕووناكی حورمەتیان نەرگتو تازەشیان بۆ نەگێڕا.

پاشاو گەورەكانی ئێمە هەڵەش ناكەن، تا داوای لێبوردن لە ڕۆحی پاكی مامۆستا بكەنو بۆ مێژوو و دوا ڕۆژ بەرامبەر بەم شەرمەزارییەیان هەڵوێستێكیان هەبێت.

سڵاو لە گۆڕی ڕوناكت ئەی مامۆستا، میهرەبانی خوا بڕژێ بە سەرتدا، نوكی خامەت چرای نێو گۆڕت بێ، بە ئەندازەی پیتی نووسراوت لێبوردەیی خوا بباری بەسەرتدان خوایە نووسەرو خێۆەرو یارمەتیدەری ئەم كتێبەو مامۆستای مودەڕڕیسو سەرجەم مامۆستیانی مێزەر پاك بە بەهەشتی بەرین شاد بكەو عالی مقامی هەردووك دنیایان بكە.

جوانترین وەفا

خوێنەری بەڕێز ئەمە ژیانی مامۆستا مەلا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس بوو، كە قەڵەمە لەرزۆكەكەم بە شەرمەوە بۆ وەفاتی ئەوی نووسیوە، بە گریەوە بۆ نەمانی ئەوی نووسیوە.

لێرەدا دەمەوێ كۆمەڵە بابەتێك پێشنیاز كەم بۆ ئەوەی قوتابیانی ماستەرو دكتۆرا نامەكانیانی لەسەر بنووسن، وەك

[1] لە ڕۆژنامەی كۆمەڵ ژمارە (188) بڵاو كراوەتەوە.

هێمنی شاعیر دەیداتە دەست ماموٚستایان و بوٚ پسپوٚڕانی بواری خوٚی بەجێ دیلآ [1].

هەروەها داوامە لە نووسەران و لێكوٚڵەروان ئاوڕێك لەم بابەتانەو هەزاران بابەتی تر لەسەر پەرتووك و ژیان و تاقیقی دەستنووسەكانی (نامی) بدەنەوە، ئەمەش گەورەترین پرسەو سەرەخوٚشییە لەلایەك و جوانترین وەفاو ئاسودەییە بوٚ دڵی زامداری زانایەكی گەورەی كورد وەك جەنابی ماموٚستا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس.

بابەتە پێشنیاركراوەكان:

1. الشیخ عبدالكریم المدرس وجهوده في علم الكلام.
2. الشیخ المدرس وجهوده الفقهیه.
3. الشیخ المدرس وجهوده اللغویة.
4. تحقیق (مواهب الرحمن في تفسیر القران) ئەمە بە حەوت كەس ئەنجام دەدرێ، چون حەوت بەرگە.
5. دراسة أدبیة لأشحار (نامی) العربیة والكردیة والفارسیة.
6. تحقیق (الصفوة اللآلي) ئەمەش بوٚ چەند قوتابییەك. چەندەها بابەتی تر لەم چەشنە.
7. ماموٚستای مودەڕڕیس بەرهەم و ژیانی.
8. لێكوٚڵینەوەو پێداچوونەوەی تەفسیری نامی.
9. لێكوٚڵینەوەیەكی ئەدەبی رەخنەیی لەسەر شیعرەكانی نامی.

لەكوٚتاییدا دەپاڕێمەوە لەخوای پەروەردگار كە لەگوناهی ماموٚستامان خوٚشبێت و بە بەهەشتی بەرینی شادكات و لەگەڵ هاوەڵان و پیاوچاكاندا لە سایەی سێبەری پێغەمبەری خوٚشەویستمان ﷺ كوٚكاتەوەو حەشر بكات و لەوێ بەدیداری مودەڕڕیس شاد بین و ئێمەش بەپێو قەدەمی ئەو چاكە بەچاك قەڵەم رەو كرێین، با هەموومان هێواش ئاسا بەڕوٚحی پاكی ئەو پاكە بڵێین:

یارەبی خوا لێت خوٚش بێت
جێگات بەهەشتی خوٚش بێت.

[1] پێشەكی هێمن بوٚ چاپی دوەمی (نالی)

ناوەڕۆك (ژمارەی لاپەڕەكان هی كتێبە چاپكراوەكەن)

نامەی محەمەدی مەلا كەریم سەبارەت بە چاپكردنی ئەم دەستووسە 3
پێشەكی 5
نازناوەكانی مامۆستای مودەڕڕیس 9
سیفاتی مامۆستای مودەڕڕیس 11
كاردانەوەی زانایان لەسەری 13
وەسفو ثەنای زانایان لەسەری 16
ئەو پلە و وەزیفانەی بینیویەتی 20
مامۆستا و قوتابییانی 22
دانراوەكانی مامۆستای مودەڕڕیس 26
ناساندنی (ڕۆژگاری ژیانم) 33
مامۆستای مودەڕڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە 37
ڕیشەی نەسەبی خۆم 39
بۆ یاداشت 59
ئیجازە وەرگرتنی مامۆستای مودەڕڕیس و نەرگسەجار 60
دامەزرانی مامۆستای مودەڕڕیس لە بیارەدا 66
هۆكاری ڕەغبەتی فەقێیان لە بیارە 68
دوو بەسەرهاتی خۆش 73
وەضعی خۆم 76
سەفەرێك بۆ باوەجانی 79
نێوان من و قزڵجی لە بیارەدا 81
سەفەرێك بۆ بەغدا 83
ئیجازە بەخشینی مودەڕڕیس و بیارە 91
دۆزینەوەی عەشیرەتەكەم 93
وەضعی خۆم و یەكەمین خوتبە بە كوردی 95
لەساڵی 1938ز تا 1950ز 99
دەرچونم لە بیارە 107
شاد بونەوە بەدیداری شێخ 110
نامی لە شاری سلێمانی دا 112
مامۆستای مودەڕڕیس لە كەركوك دا 115
نامی لە شاری بغدادا 123

کۆتا ژیانی مودەڕڕیس و کۆچی دوایی.................................... 132
جوانترین وەفا... 136
پاشکۆ...... 139
ناوەڕۆک... 152